

**T.C.
YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**OTİZMLİ ÇOCUKLARA SAHİP BABALARIN EVLİLİK YAŞAM VE
ÇOCUĞUNU KABUL RED DÜZEYLERİNİN EĞİTİM AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

Hale TEKİN

**Danışman
Doç. Dr. Mustafa ÇAKIR**

Eğitim Yönetimi ve Denetimi Yüksek Lisans Tezi

İstanbul, 2017

T.C.
YEDİTEPE UNIVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

OTİZMLİ ÇOCUKLARA SAHİP BABALARIN EVLİLİK TAŞAMA
NE ÇOCUĞUNUN KABUL RED DUAETLERİNİN EĞİTİM
AĞSINDAN İNCELENMESİ

Ad-Soyad: Hale TEKİN

ONAY:

Danışman : Doç. Dr. Mustafa ÇAKIR

Mustafa Çakır

Üye: Doç. Dr. Dilara DENİZBAK

Dilara Denizbak

Üye: Doç. Dr. Özcan KARAAŞLAN

Özcan Karaaşlan

Onay Tarihi: 04.07.2017

ÖZET

Bu çalışmada otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara sahip babaların evlilik yaşam düzeyleri ve çocuğunu kabul red düzeylerinin eğitim açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada ayrıca otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara sahip babalara ve OSB li çocuğa ait çeşitli bağımsız değişkenlere göre aleksitimi, evlilik yaşam doyumu ve kabul red düzeylerinde anlamlı düzeyde farklılaşma olup olmadığını incelemek bu araştırmanın amaçları arasında yer almaktadır.

Çalışmanın örneklemini ise İstanbul, Ankara, İzmir, Manisa, Hatay, Antalya ve Batman illerinde yer alan Rehabilitasyon Merkezi, İş Okulu, Eğitim Uygulama Okulu ve bazı devlet veya özel okullarda kaynaştırma eğitimine devam eden 0-18 yaş aralığında OSB'li çocuğa sahip 136 baba oluşturmuştur.

Araştırmanın veri toplama araçları olarak, araştırmacı tarafından çalışmaya katılanların demografik özellikleri ile ilgili verileri toplamak amacıyla hazırlanan kişisel bilgi formu, çalışmaya katılanların aleksitimi düzeylerini tespit etmek amacıyla Taylor ve diğerleri (1985) tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlaması Dereboy (1990) tarafından yapılan, Toronto Aleksitimi Ölçeği, Tezer (1986) tarafından evlilik ilişkisinden sağlanan genel doyumu ölçebilmek amacıyla geliştirilen oluşan Evlilik Yaşam Ölçeği, Rohner ve arkadaşları (1978) tarafından ebeveyn kabulünün ve reddinin değerlendirilmesi amacıyla geliştirilen ve Anjel ve Erkman (1993) tarafından Türkçe'ye çevrilen Ebeveyn Kabul Red Ölçeği kullanılmıştır. Bu çalışma ilişkisel tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Bu çalışmaya ait verilerin analizinde, aritmetik ortalama, standart sapma, yüzde ve frekans ölçümlerinin yanı sıra ANOVA (tek yönlü varyans analizi), Post-Hoc analizlerinden Tamhane's T2 Testi ve Tukey Testi, bağımsız grup t Testi, Mann Whitney U Testi, Kruskal Wallis Testi, Pearson Korelasyon, Regresyon Analizi uygulanmıştır. Ayrıca anlamlılık $p<0.05$ olarak kabul edilmiş ve analizler SPSS 15. programı ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada yapılan analizler sonucunda, OSB li çocuğa sahip babaların aleksitimi düzeyi ile babaların mesleği, gelir düzeyi, medeni durumu, engelli çocuk sayısı ve çocuğun otizm tanı süresi arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Babaların evlilik yaşam düzeyi ile babaların medeni durumu ve çocuğun otizm derecesi değişkenleri

arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Babaların kabul red düzeylerine bakıldığında ise babalara ait olan meslek, medeni durum ve çocuğa ait yaş, cinsiyet, otizm derecesi ve otizm tanı süresi değişkenleri ile babaların kabul red düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Son olarak evlilik yaşam düzeyi ile aleksitimi arasında negatif yönlü bir ilişki saptanmışken, kabul red ve aleksitimi arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aleksitimi, Evlilik Yaşam Doyumu, Ebeveyn Kabul Red Düzeyi, Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklar, Baba

ABSTRACT

The purpose of this study was twofold related with fathers who have children with autism spectrum disorder. Firstly, the fathers' marital satisfaction, alexithymia, and acceptance - rejection levels of their children were investigated in relation to some independent demographical variables. Secondly, the relationships between these fathers' marital satisfaction, alexithymia, and acceptance - rejection levels of their children is investigated. The sample of the study was consisted of 136 fathers who has at least one child with autism spectrum disorder. Participants were reached via the educational institutions where their children attended to including rehabilitation centers, vocational schools, education practice schools, and some state-funded or private schools. Data was collected from six different cities including İstanbul, İzmir, Manisa, Hatay, Antalya and Batman.

This was a descriptive research and the relational survey model methodology was followed. Data collection tools included the demographical survey which was prepared by the researcher, Toronto Alexithymia Scale which was developed by Taylor et, all. (1985) and adapted into Turkish by Dereboy (1990), Marital life scale developed by Tezer (1986), parental acceptance-rejection scale developed by Rohner et, all. (1978) and adapted into Turkish by Anjel & Erkman (1993).

Data analysis was carried out with the SPSS statistical software version 15. In data analysis, beside the descriptive statistics in order to answer the research questions and test the Null hypotheses, ANOVA (one-way analysis of variance), Tamhane's T2 Test (one of the Post-Hoc analysis), Tukey Test (one of the Post-Hoc analysis), independent group T test, Mann Whitney U test, Kruskal Wallis test, Pearson Correlation, and Regression analysis were employed.

As a result of data analysis, statistically significant differences were observed between the alexithymia levels of the fathers and their job, levels of income, marital status, the number of handicapped children. When the acceptance-rejection levels of the fathers evaluated, there were statistically significant differences among the fathers' job, marital status, age of child, gender, degree of the autism. Furthermore, while it's been determined to be avoidant relationship between marital life level and alexithymia, there has been positive relationship between acceptance-rejection and alexithymia. Finally, regression analysis revealed that alexithymia and marital satisfaction levels have slightly effect parental acceptance-rejection level of the fathers with the ratio of %8,4.

Accordingly, when carried out a general evaluation, it's been seen that the levels of marital life and alexithymia have not been determined as much as previously thought in behavior that the fathers accept or reject the child with ASD.

Keywords: Children With Autism Spectrum Disorder, Alexithymia, Marriage Life Satisfaction, Parental Acceptance-Rejection Level, Father.

ÖNSÖZ

Oldukça stresli ama bir o kadar da hevesle ilerlediğim bu yolda tecrübesi, bilgisi, ilgisi ve güler yüzü ile hep yanımda ve bana destek olan sevgili danışmanım Doç. Dr. Mustafa ÇAKIR'a, tezimin her aşamasında benimle tüm varlığı ile ilgilenen, tatlı sohbetiyle içimi ferahlatan, yoluma ışık tutan sevgili Yrd. Doç. Dr. Özcan KARAASLAN'a ve sorduğum tüm sorulara tüm içtenliği ile cevap verip imdadıma koşan çok sevdiğim hocam Yrd. Doç. Dr. Mustafa OTRAR'a tüm kalbimle teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimi ve tez yazım aşamasında sevgisiyle, merhametiyle, ilgisiyle, fedakârlığıyla her anlamda yanımda olup hiç bir desteği esirgemeyen çok sevdiğim sevgili eşim Ulaş TEKİN'e, yaşamım boyunca elimden sıkıca tutan ve bana her alanda en iyisini yapacağım konusunda hep güvenen, eğitim hayatımı capcanlı tutan ve bu sıkıntılı süreçte dualarıyla yanımda olan canım babam Ali ELBAS'a ve annem Nurhayat ELBAS'a herşeyimle teşekkür ederim.

Ayrıca yüksek lisans eğitimimin her anında tüm kalbiyle ve desteğiyle yanımda olan arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Hale TEKİN
İstanbul, 2017

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLO LİSTESİ.....	ix
KISALTIMA LİSTESİ.....	xiii
BÖLÜM 1.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Çalışmanın Amacı.....	6
1.3. Alt Problemler.....	6
1.4. Null Hipotezleri.....	7
1.5. Çalışmanın önemi.....	7
1.6. Sınırlılıkları.....	8
1.7. Sayıtlar.....	8
1.8. Tanımlar.....	8
BÖLÜM 2.....	10
İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR.....	10
2.1. Otizm Spektrum Bozukluğu.....	10
2.1.1. Otizmlili Çocukların Özellikleri.....	17
2.1.2. Otizmlili Çocukların Yaygınlık Oranlarına İlişkin Sayısal Durum.....	21
2.1.3. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuğun Aileye Etkisinin Araştırıldığı Çalışmalar.....	22
2.2. Evlilik Doyumu.....	27
2.2.1. Evlilik Doyumu İle İlgili Çalışmalar.....	29
2.3. Aleksitimi.....	32
2.3.1. Aleksitimik Kişilik Özellikleri.....	34
2.3.2. Aleksitimi İle İlgili Araştırmalar.....	37
2.4. Ebeveyn Kabul Red Kuramı (EKAR).....	40
2.4.1. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu.....	42
2.4.2. Ebeveynliğin Kontrol Boyutu.....	44
2.4.3. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı ile İlgili Araştırmalar.....	45
BÖLÜM 3.....	49
YÖNTEM.....	49
3.1. Araştırma Modeli.....	49
3.2. Evren Ve Örneklem.....	49
3.3. Veri Toplama Araçları.....	53
3.3.1. Aile Bilgi Formu.....	53
3.3.2. Toronto Aleksitimi Ölçeği.....	53
3.3.3. Evlilik Yaşam Ölçeği.....	54
3.3.4. Ebeveyn Kabul-Red / Kontrol Ölçeği.....	55

3.4. Verilerin Toplanması.....	56
3.5. Verilerin Analizi.....	57
BÖLÜM 4.....	58
BULGULAR.....	58
BÖLÜM 5.....	95
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	95
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	95
5.2. Öneriler.....	118
5.2.1. Uygulayıcıya Yönelik Öneriler.....	118
5.2.2. Araştırmacıya Yönelik Öneriler.....	123
KAYNAKLAR.....	124
EKLER.....	137

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1. DSM-V'e Göre OSB Ağırlık Düzeyleri.....	12
Tablo 3.1. Araştırmaya katılan babaların sosyo demografik özelliklerinin frekans ve yüzdelik değerleri.....	48
Tablo 3.2. Araştırmaya katılan babaların OSB li çocuklarına ait olan sosyodemografik özelliklerinin frekans ve yüzdelik değerleri.....	50
Tablo 4.1. Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklara sahip babaların “Yaş” değişkenine göre aleksitimi düzeylerinin farklılaşma durumu ile ilgili yapılan ANOVA sonuçları.....	57
Tablo 4.2. Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklara sahip babaların “Meslek” değişkenine göre aleksitimi düzeylerinin farklılaşma durumu ile ilgili yapılan ANOVA sonuçları.....	57
Tablo 4.3. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Meslek” Değişkenine Göre Aleksitimi Düzeylerinin Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Tamhane’s T2 Testi.....	58
Tablo 4.4. Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklara sahip babaların “Gelir Düzeyi” değişkenine göre aleksitimi düzeylerinin farklılaşma durumu ile ilgili yapılan ANOVA sonuçları.....	59
Tablo 4.5. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Gelir Düzeyi” Değişkenine Göre Aleksitimi Düzeylerinin Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek İçin Yapılan Tukey HSD Testi Sonuçları.....	60
Tablo 4.6. Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklara sahip babaların “Medeni Hali” değişkenine göre aleksitimi düzeylerinin farklılaşma durumu ile ilgili yapılan t-Testi sonuçları.....	61
Tablo 4.7. Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklara sahip babaların “Engelli Çocuk Sayısı” değişkenine göre aleksitimi düzeylerinin farklılaşma durumu ile ilgili yapılan ANOVA sonuçları.....	61
Tablo 4.8. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Engelli Çocuk Sayısı” Değişkenine Göre Aleksitimi Düzeylerinin Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek İçin Tukey HSD Testi Sonuçları.....	62
Tablo 4.9. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Eğitim Düzeyi” Değişkenine Göre Aleksitimi Düzeylerinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları.....	62
Tablo 4.10. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Eğitim Düzeyi” Değişkenine Göre Aleksitimi Düzeylerinin Hangi Gruplar Arasında Farklılaşma Olduğunu Belirlemek İçin Tamhane’s T2 Testi Tablosu Sonuçları.....	63
Tablo 4.11. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Yaş” Değişkenine Göre Aleksitimi Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları.....	64

Tablo 4.12. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Cinsiyet” Değişkenine Göre Aleksitimi Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan t-Testi Sonuçları.....	64
Tablo 4.13. Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklara sahip babaların, çocuğun “Otizm Derecesi” değişkenine göre Aleksitimi Düzeyinin Farklılaşma Durumu ile ilgili yapılan ANOVA sonuçları.....	64
Tablo 4.14. Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklara sahip babaların, çocuğun “İkinci Engel Durumu” değişkenine göre Aleksitimi Düzeyinin Farklılaşma Durumu ile ilgili yapılan ANOVA sonuçları.....	65
Tablo 4.15. Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklara sahip babaların, çocuğun “Kaç Yıldır Otizm Tanısı Var” değişkenine göre Aleksitimi Düzeyinin Farklılaşma Durumu ile ilgili yapılan ANOVA sonuçları.....	65
Tablo 4.16. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Kaç Yıldır Otizm Tanısı Var” Değişkenine Göre Aleksitimi Düzeyinin Hangi Gruplar Arasında Farklılık Gösterdiğini Belirlemek İçin Yapılan Tukey HSD Testi Sonuçları.....	66
Tablo 4.17. Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklara sahip babaların, çocuğun “Destek Eğitim Alma Durumu” değişkenine göre Aleksitimi Düzeyinin Farklılaşma Durumu ile ilgili yapılan t-Testi sonuçları.....	67
Tablo 4.18. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Yaş” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan Kruskal Wallis Sonuçları.....	67
Tablo 4.19. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Meslek” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan Kruskal Wallis Sonuçları.....	67
Tablo 4.20. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Gelir Durumu” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan Kruskal Wallis Sonuçları.....	68
Tablo 4.21. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Medeni Hali” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan Mann Whitney - U Sonuçları.....	68
Tablo 4.22. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların Sahip Olduğu “Engelli Çocuk Sayısı” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan Kruskal Wallis Sonuçları.....	69
Tablo 4.23. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Eğitim Düzeyi” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Düzeyinin Farklılaşma Durumunu Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları.....	69
Tablo 4.24. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Çocuk Yaş” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları.....	70
Tablo 4.25. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Cinsiyet” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Doyumu Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	70

Tablo 4.26. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Otizm Düzeyi” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Doyumu Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	70
Tablo 4.27. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Otizm Düzeyi” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Doyumu Düzeyinin Hangi Değişkenler Arasında Olduğunu Belirlemek İçin Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	71
Tablo 4.28. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “İkinci Engel Durumu” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Doyumu Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	71
Tablo 4.29. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Çocuğun Kaç Yıldır Otizm Tanısına Sahip Olduğu” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Doyumu Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	72
Tablo 4.30. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Destek Eğitim Alma Durumu” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Doyumu Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	72
Tablo 4.31. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Yaş” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeylerinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları.....	73
Tablo 4.32. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Meslek” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeylerinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları.....	74
Tablo 4.33. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Gelir Durumu” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeylerinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları.....	75
Tablo 4.34. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Medeni Hali” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeylerinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları.....	76
Tablo 4.35. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Engelli Çocuk Sayısı” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeylerinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları.....	76
Tablo 4.36. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Eğitim Düzeyi” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeylerinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları.....	77
Tablo 4.37. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Eğitim Düzeyi” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeylerinin Hangi Gruplar Arasında Farklılık Göstersiğini Bulmak İçin Yapılan Tukey HSD Testi Sonuçları.....	78
Tablo 4.38. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Yaş” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları.....	80

Tablo 4.39. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Yaş” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeyinin Hangi Gruplar Arasında Değişiklik Gösterdiğini Bulmak İçin Yapılan Tukey HSD Testi Sonuçları.....	81
Tablo 4.40. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Cinsiyet” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan t-Testi Sonuçları.....	83
Tablo 4.41. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Otizm Derecesi” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları.....	83
Tablo 4.42. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Otizm Derecesi” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeyinin Hangi Gruplar Arasında Değişiklik Gösterdiğini Belirlemek İçin Yapılan Tukey HSD Testi Sonuçları.....	84
Tablo 4.43. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “İkinci Engel Türü” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları.....	85
Tablo 4.44. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Kaç Yıldır Otizm Tanısına Sahip” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları.....	86
Tablo 4.45. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Kaç Yıldır Otizm Tanısına Sahip” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeyinin Hangi Gruplar Arasında Değişiklik Gösterdiğini Belirlemek İçin Yapılan Tukey HSD Testi Sonuçları.....	87
Tablo 4.46. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Destek Eğitim Alma Durumu” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları.....	89
Tablo 4.47. Evlilik Yaşam, Aleksitimi Ve Ebeveyn Kabul Reddi Ölçeği Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Analizi.....	89
Tablo 4.48. OSB Li Çocuğa Sahip Babaların Evlilik Doyumları ve Aleksitimi Düzeylerinin Çocuklarını Kabul-Red Düzeylerinin Anlamlı Birer Yordayıcısı Olup Olmadığını Belirlemek İçin Yapılan Regresyon Analizi.....	90
Tablo 4.49. OSB li Çocuğa Sahip Babaların Evlilik Doyumları Ve Aleksitimi Düzeylerinin Çocuklarını Kabul-Red Düzeylerinin Anlamlı Birer Yordayıcısı Olup Olmadığını Belirlemek İçin Yapılan ANOVA Sonucu.....	91
Tablo 4.50. Katsayıların Tahmin Değerleri ve t-Testi Sonuçları.....	91
Tablo 4.51. Alekstimi Düzeyinin Ebeveyn Kabul Reddi Üzerine Etkisine Yönelik Yapılan Regresyon Analizi Sonuçları.....	92
Tablo 4.52. Alekstimi Düzeyinin Ebeveyn Kabul Reddi Üzerine Etkisine Yönelik Yapılan ANOVA Sonuçları.....	92
Tablo 4.53. Alekstimi Düzeyinin Ebeveyn Kabul Reddi Üzerine Etkisine Yönelik Yapılan Katsayı Tahmin Değerleri ve t-Testi Sonucu.....	92

KISALTMALAR LİSTESİ

OSB: Otizm Spektrum Bozukluğu

EKRÖ: Ebeveyn Kabul Red Ölçeği

TAÖ: Toronto Aleksitimi Ölçeği

EYÖ: Evlilik Yaşam Ölçeği

DSM : The Diagnostc and Statistical Manual of Mental Disorders

SPSS : Statistical Packet for Social Sciences

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, alt problemleri, amacı, önemi, sınırlılıkları ve sayıtları yer almaktadır.

1.1.Problem Durumu

Toplumsal yapının en küçük yapı taşı olan ailenin oluşturulmasında evliliğin rolü oldukça önemlidir. Evlilik, çiftlerin ihtiyaçlarını karşılayabileceği en yasal, en doğal ve en kabul görür ilişki biçimidir. Evlilikle birlikte çiftlerin, içinde buldukları topluma göre sosyal açıdan da sahip oldukları konum değişkenlik göstermektedir.

Sosyal açıdan, kişinin hayatını çok farklı yönlerle etkileyen ve yapısında sevinç, zorluk, mutluluk, hüznün, beraber olma gibi birçok duyguyu barındıran evlilik kurumu, birçok kişinin ulaşmayı hedeflediği bir amaçtır (Çağ, Yıldırım 2003). Genel olarak bakıldığında, Türk toplumunda bekâr bir birey ile evli bir bireyin aynı sosyal statüye sahip olması da beklenemez. Dolayısıyla kişiler aile baskısı, sosyal statü, iş ve barmak olanakları ya da duygusal ilişki gibi birçok çeşitli sebeplerden evlenmeyi tercih ederler.

Bireyler evlilik yöntemiyle aileler kurmakta, evlatlar yetiştirmekte, sosyalleşmekte ve neslinin devamını sağlamaktadır. Bireyler için evlilik cinsel yaşantılar, duygusal paylaşımlar, miras ve mal paylaşımları gibi kişisel ve toplumsal birçok yasal hakları teminat altına alır (Altun, 1994).

Çiftlerin evlilik kararını alması kadar, evliliklerini uyumlu, huzurlu, sağlıklı ve uzun süre devam ettirmeleri de oldukça önem taşımaktadır. Kişilerin evliliklerine yükledikleri anlam ve evliliklerinden beklentilerinin yanı sıra çiftlerin barındırdıkları kişilik özellikleri de evliliklerin sağlıklı ve uyumlu bir biçimde sürdürülmesinde büyük bir role sahiptir (Çelik, 2012). Bireylerin ve toplumun ortak beklentisi, çiftlerin bir bebek dünyaya getirip aile olarak büyümesi ve neslin devamının sağlanmasıdır. Gerçek anlamda anne ve baba olmaya hazır hisseden bireyler evlat sahibi olma düşüncesiyle bile heyecana kapılırlar.

Aileye katılacak olan yeni bir bebeğin yarattığı heyecan ve umutlu bekleme anne ve babaların yaşayabileceği en özel duygulardandır. Aileye katılan yeni üye, anne ve babalara ebeveynlik gibi yeni sorumluluklar getirir ve aile içi işleyiş bir anda değişiklik gösterir. Ayrıca çiftlerin hayat tarzları, sahip oldukları roller değişir ve evlilik içerisinde birbirlerine dair sorumlulukları artarak anne ve babayı yeni bir yaşama sürükler. Tüm bebek bekleyen anne ve babalar annenin hamile kalma süreciyle birlikte neslin devamını sağlayacak olan çocuklarının her yönüyle sağlıklı olacağını ve istedikleri tüm özellikleri barındıracağını ümit ederler (Girli, 2004; Küçüker, 2001). Buna rağmen kimse dile getirmese de çiftlerin aklının bir köşesinde, bebeğinin engelli olarak doğabileceği şüphesi yer alır. Çünkü ilk ultrason görüntüsünde yahut doğum gerçekleştiği anda sorulan ilk soru “bebeğimiz sağlıklı mı?” sorusudur (Hornby, 1994).

Yeni gelen bebekle birlikte aile bir bütün haline almaktadır. Beklenen, istenen her zaman sağlıklı bir bebekken bazen doğum öncesi, bazen doğum anı, bazen de doğum sonrası yaşanan bir takım sıkıntılardan kaynaklı bebeğin engelli doğması, sağlıklı bir bebek bekleyen aileyi bir takım ruhsal sıkıntılar içerisine iter. Aileyi bir çıkmaza sokan sıkıntılardan bir tanesi de Otizm Spektrum Bozukluğudur.

Doğumdan başlayarak, ortak dikkat ve işaret kullanarak yapması gereken hareketlerdeki eksiklik ve isteksizlikle ayrıca karşısındakinin gözüne bakmakta yaşanan yetersizlikle kendini belli eden bu nöro biyolojik bozukluk 3 yaşından önce ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda önemli derecede toplumsal iletişim ve etkileşim bozukluğuna ek olarak dil, algısal fonksiyonlar, sosyal hareketler, yineleyen davranışlar ve takıntılarla kendini gösteren, bireyin yaşamı boyunca devam eden, belirtilerin seyirinde ve şiddetinde kişiden kişiye değişiklik gösteren ve özelliklerinde hafiften ağıra olmak üzere farklılıklar gözlenebilen nöro biyolojik bir sorundur (Çolak, 2015).

OSB li bebeğin doğması ile anne ve baba ilk olarak davranışlarda ve düşüncelerde karmaşa ve kaygı yaşamaktadırlar. Ardından hayal kırıklığı, derin bir üzüntü, yas, birbirini suçlama, çocuğu kabul etmeme ya da çocuğu fazla sahiplenme ve koruma, depresyon, evden ve aile bireylerinden uzaklaşma, evlilik doyumunun azalması, sosyal ilişkilerin sekteye uğraması ve hatta boşanmaya kadar giden birçok olumsuz etkiler görülebilir. Otizmlili çocuğa sahip ailelerinin karşılaştıkları zorluklar, aile fertlerini uyum konusunda riske soktuğu gibi aile üyeleri arasındaki ilişkiyi de olumsuz etkiler.

OSB li çocuklu ailelerde ayrılma, boşanma oranı ve evlilik hayatında stres ve gerginlik diğer ailelere göre daha yoğun olabilmektedir (Whitman, 2004; Higgins, Bailey and Pearce, 2005).

OSB li bebeğin aileye katılımı her iki tarafı da farklı şekillerde etkiler. Fakat toplumumuzda bebeğin bakımından sorumlu olan ilk ve en önemli kişinin anne olduğu düşüncesi, böyle bir durumda anneye daha hassas, daha anlayışlı, daha toleranslı davranılması gereğini ortaya çıkarabilmektedir. Oysaki babanın yaşadığı tüm üzüntü, şok, kırgınlık, kızgınlık gibi duyguları önemsenmeyerek, görmezden gelinerek ya da çok fazla sorumluluk yüklenerek kişinin evden, eşinden, çocuğundan ve hatta sorumluluklarından kaçmasına sebep olduğu gibi babanın kendi ihtiyaçlarına göre yaşam sürememesinden dolayı yaşamdan aldığı hazzı da düşürebilmektedir.

Otizmlili bireyin günlük bakımı ile ilgili birçok ağır sorumluluğu alan ebeveynler, bunun yanı sıra toplumsal hayata katılmakta da güçlüklerle karşılaşmakta; tanınmaması ile birlikte şok, inanamama, reddetme, öfke, korku, hayal kırıklığı, suçluluk, kaygı ve depresyon gibi duygusal tepkiler yaşamaktadırlar (Çapa, 2009; Üstüner Top, 2009).

Uzun zamanlar 'görünmez ebeveyn' olarak algılanan normal gelişim göstermeyen çocukların babaları, uzmanlar ve araştırmacılar tarafından 'sadece gölge' olarak görüldüklerini ve ihmal edildiklerini belirtmişlerdir (West, 2000). Meyer (1995) e göre babalar engelli çocuklarının gereksinimlerini karşılamakta ve ailenin hem duygusal hem de günlük yaşam ihtiyaçlarını sağlama konusunda endişe yaşamaktadır (Lamb, 2010). Buna bağlı olarak babaların yaşadığı tüm olumsuz duygular bir süre sonra kendi kabuğuna çekilmesine hatta ilerleyen zamanlarda kendi duygularını ve başkalarının duygularını tanımlayamamasına, anlamlandıramamasına sebep olabilmektedir.

Duygularımızın farkında olmak ve hissettiklerimizi hareketlerle ya da sözel olarak ifade edebilmek çok önemlidir. Ancak birçok kişi bazı sebeplerden ötürü duygularını anlama ve ifade etme konusunda problem yaşar. Kişilerarası ilişkilerde başarılı olabilmek için bireyin hem kendi duygularının farkına varıp bunları ifade etmesi hem de iletişim halinde olduğu bireylerin duygularının farkında olması gerekmektedir (Koçak, 2003). Duygular için söz yokluğu (Dereboy, 1990), duygulara karşı sağır olma, duygusal ahrazlık (Şahin, 1992) şeklinde ifade edilen aleksitimi kavramı eşler arasında ki

iletişimi azaltmaya, empati kuramamaya sebebiyet vererek evlilik doyumunu da azaltabilmektedir.

Yapılan araştırmalarda, evlilik doyumunun, evlilikte çatışmanın yaygınlığı, çatışma sıklığı, çatışmadan kaynaklanan gerginlik düzeyi, eşler arası samimiyet, eşlerin birbirlerine yönelik kontrolcü tutumları, eşlerin birbirlerine karşı empati düzeyleri, evliliklerinde hissettikleri mutluluk, eşlerin birbirlerine bağımlılık algıları, eşlerin birbirleriyle algıladıkları benzerlik oranı, cinsiyet, bireylerin eğitim düzeyleri, eşlerin bağlanma stilleri gibi pek çok etmen ile ilişkili olarak tanımlanmaktadır (Tezer, 1986 Akt. Atam 2009).

Sağlam (2016) yaptığı çalışmada eşlerin aleksitimi düzeylerinin çiftler arasındaki uyumu düşürdüğünü belirtmiştir. Norton ve Drew (1994) evlilik hayatında karşılaşılan sıkıntıların muhtemel sebepleri olarak, anne ve babaların çocuklarının otizm tanısı alması kuvvetli duygulara sebep olmakta ve bazı anne babalar için çocukları ortak bir başarısızlık ürünü olarak görülmektedir.

Otizmliler ailelerin yaşadığı stres düzeyi ile ilintili olarak ailenin yaşadığı güçlükler çocuğu nasıl algıladıkları, yaşamlarında nereye koydukları ile alakalıdır (Genç, 2015). Tüm bunlara bağlı olarak OSB li çocuğun yarattığı yoğun kaygı, stres, kızgınlık, kırgınlık vs. babaların aleksitimi olmasına neden olabilir. Aleksitimi özelliği gösteren babaların eşleri ile yaşadığı iletişim sorunu, evlilik yaşam düzeyini düşürebilir ayrıca eşleri ile yaşadıkları sorunların hatta evliliklerinin bitme sebebinin sahip oldukları OSB li çocuğa yüklenmesi büyük olasılık taşıyabilmektedir. Bu durumda evlilik yaşantısı yolunda gitmeyen babalar çocuklarını reddetme davranışı gösterebilir. Ebeveynin çocuğu red etmesi, çocuğa yönelik sıcaklık, şefkat ve sevginin olmaması veya bu duyguların belirgin olarak gösterilmemesidir. Evlilik yaşam düzeyi, aleksitimi ve çocuğu kabul red düzeyi birbirlerini etkileyen değişkenler olarak karşımıza çıkabilir. Bu değişkenler babaların ve OSB li çocuğun demografik özelliklerine göre farklılık gösterebilir.

Hayatlarının ilk anlarından itibaren çoğunlukla ev ortamında yaşam süren gelişim geriliğine sahip çocukların öğrenme faaliyetleri, ailelerin çocuklara sundukları öğretici davranışların neticesinde ortaya çıkmaktadır. Çocuklarında gelişim geriliği gözlenen ebeveynler diğer aile bireylerini de rutin yaşama katabilmek için çoğu sıradan

etkinliklerde uyarılama yapmak durumunda kalabilmektedirler (Elmalı Alptekin, 2011). Bu gibi hayatlarda anne ve babalar çocuklarının öğretmeni olma rolüne bürünebilmektedirler (Power ve diğeri, 1992, *akt.* Birkan, 2002). OSB li çocukların yaş olarak aynı fakat gelişim açısından geride kaldıkları akranları ile aradaki farkın azaltılabilmesi için daha çok uyaran ve daha fazla eğitime gereksinimleri vardır. Aile katılımının eğitime katkısının önemi burada meydana çıkmaktadır.

Birçok çalışmada engelli çocuğa sahip olan anne ve babaların eğitime katılmasının hem ebeveynler hem de çocuklar için faydaları üzerine çalışılmıştır (Sucuoğlu, Kanık, Küçükler, 1994). Birçok ülkede engelli çocuğu olan ebeveynlerin çocuğun eğitiminde aktif rol oynamaları yasal düzenlemelerle zorunlu hale getirildiği belirtilmektedir. Fakat ülkemizde bu konu üzerinde pek az çalışmaya rastlanmakta ve özellikle babaların otizmli çocuğun eğitiminde aktif rol almakta zorlandığı ve bu konuda isteksiz davranışlar sergiledikleri gözlenmektedir. Çocuğun eğitim hayatında genellikle anne var olmakta ve baba ikinci plana atılmaktadır. Ülkemizde geliştirilen programlar veya verilen eğitimler çoğunlukla anneyi kapsamaktadır. Fakat babaların da anneler kadar çocuğun eğitim hayatında yeri olmalı ve bilinçlenmesi sağlanmalıdır. OSB li çocukların babaları ile geçirdikleri kaliteli vakitler neticesinde daha mutlu olduğu, davranış problemlerinin azaldığı, grup çalışmalarının daha verimli geçtiği, öğretmen kontrolüne çok fazla ihtiyaç duyulmadığı eğitimciler tarafından belirtilmiştir. Bu sebeple babaların OSB li çocukların eğitimlerinde birebir var olmaları ve eğitimcilere bu konuda destek vermeleri sağlanmalıdır. Çocuğunun eğitimi ile yakından ilgilenen babaların, OSB hakkında daha fazla bilgiye sahip olabileceği, çocuğunun davranış problemleri ile daha profesyonel şekilde baş edebileceği ve çocuğunu kabul etme konusunda zorlanmayacağı, OSB li çocuğun yarattığı stres kaynaklı yaşanan eşler arası iletişim sorununu daha kolay aşabileceği düşünülmektedir.

Yapılan literatür araştırmalarında OSB li çocuğa sahip babaların eğitime katılımının evlilik yaşam ve çocuğu kabul red düzeyleri üzerinde etkisi üzerine yapılan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Tüm bunlardan hareketle, OSB li çocuğa sahip olan babaların evlilik yaşam düzeyleri ile çocuğu kabul red düzeyleri arasındaki ilişki eğitim açısından incelenecektir.

1.2. Çalışmanın Amacı

Bu çalışma, otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip babaların evlilik doyumları ve çocuğu kabul-red düzeyi ile ilişkisinin eğitim açısından incelenmesini amaçlamaktadır. Araştırmada ayrıca otizm spektrum bozukluğu çocuklara sahip babalara ve OSB li çocuğa ait çeşitli bağımsız değişkenlere göre babaların aleksitimi, evlilik yaşam doyumu ve kabul red düzeylerinde anlamlı düzeyde farklılaşma olup olmadığını incelemek bu araştırmanın amaçları arasında yer almaktadır.

1.3. Alt Problemler

1. OSB li çocuğa sahip babaların aleksitimi düzeyleri onların yaşı, mesleği, gelir düzeyi, medeni durumu, engelli çocuk sayısı ve eğitim düzeyleri açısından farklılık göstermekte midir?
2. OSB li çocuğa sahip babaların aleksitimi düzeyleri çocuğunun yaşına, cinsiyetine, otizm derecesine (hafif, orta, ağır), ikinci bir engele sahip olup olmamasına, otizm tanısına sahip olduğu zamana ve destek eğitim almalarına göre farklılık göstermekte midir?
3. OSB li çocuğa sahip babaların evlilik doyum düzeyleri onların yaşı, mesleği, gelir düzeyi, medeni durumu, engelli çocuk sayısı ve eğitim düzeyleri açısından farklılık göstermekte midir?
4. OSB li çocuğa sahip babaların evlilik doyum düzeylerinin çocuğunun cinsiyetine, yaşına, otizm derecesine (hafif, orta, ağır) ikinci bir engele sahip olup olmamasına, otizm tanısına sahip olduğu zamana ve destek eğitim almalarına göre farklılık göstermekte midir?
5. OSB li çocuğa sahip babaların çocuklarını kabul-red düzeyleri onların yaşı, mesleği, gelir düzeyi, medeni durumu, engelli çocuk sayısı ve eğitim düzeyleri açısından farklılık göstermekte midir?
6. OSB li çocuğa sahip babaların çocuğunu kabul-red düzeylerinin çocuğunun cinsiyetine, yaşına, otizm derecesine (hafif, orta, ağır), ikinci bir engele sahip olup olmamasına, otizm tanısına sahip olduğu zamana ve destek eğitim almalarına göre farklılık göstermekte midir?
7. OSB li çocuğa sahip babaların evlilik doyumları ve aleksitimi düzeyleri çocuklarını kabul-red düzeylerinin anlamlı birer yordayıcısı mıdır?

1.4. Null Hipotezleri

Araştırmada test edilen Null (Sıfır) Hipotezleri aşağıda ifade edilmiştir:

1. OSB li çocuğa sahip babaların aleksitimi düzeyleri onların yaşı, mesleği, gelir düzeyi, medeni durumu, engelli çocuk sayısı ve eğitim düzeyleri açısından bir farklılık göstermez.
2. OSB li çocuğa sahip babaların aleksitimi düzeyleri çocuğunun cinsiyetine, yaşına, otizm derecesine (hafif, orta, ağır), ikinci bir engele sahip olup olmamasına, otizm tanısına sahip olduğu zamana ve destek eğitim almalarına göre bir farklılık göstermez.
3. OSB li çocuğa sahip babaların evlilik doyumu düzeyleri onların yaşı, mesleği, gelir düzeyi, medeni durumu, engelli çocuk sayısı ve eğitim düzeyleri açısından bir farklılık göstermez.
4. OSB li çocuğa sahip babaların evlilik doyumu düzeyleri çocuğunun cinsiyetine, yaşına, otizm derecesine (hafif, orta, ağır) ikinci bir engele sahip olup olmamasına, otizm tanısına sahip olduğu zamana ve destek eğitim almalarına göre bir farklılık göstermez.
5. OSB li çocuğa sahip babaların çocuklarını kabul-red düzeyleri onların yaşı, mesleği, gelir düzeyi, medeni durumu, engelli çocuk sayısı ve eğitim düzeyleri açısından bir farklılık göstermez.
6. OSB li çocuğa sahip babaların çocuğunu kabul-red düzeyleri çocuğunun cinsiyetine, yaşına, otizm derecesine (hafif, orta, ağır), ikinci bir engele sahip olup olmamasına, otizm tanısına sahip olduğu zamana ve destek eğitim almalarına göre bir farklılık göstermez.
7. OSB li çocuğa sahip babaların evlilik doyumları ve aleksitimi düzeyleri çocuklarını kabul-red düzeylerinin anlamlı birer yordayıcısı değildir.

1.5. Çalışmanın önemi

Aileye Otizm spektrum bozukluğu olan bir bebeğin katılımı, babaların duygularını, davranışlarını, yaşamlarını olumsuz şekilde etkilemektedir. Sağlıklı bir çocuk beklerken, tüm gelecek planlarını bunun üzerine kurmuşken, çocuğun OSB li olarak dünyaya gelmesi babaları derinden etkilemektedir. OSB li çocukları olan babaların, sağlıklı çocuğa sahip babalara göre yaşamlarında çocuğu daha fazla yer tutmakta çünkü OSB li bir çocuğun kendi yaşamını tek başına sürdürebilmesi oldukça güç olduğu bilinen bir gerçektir. Sürekli olarak anne ve babasının ilgisine ve desteğine ihtiyaç duyar. Engel derecesinin artması anne ve babaları oldukça zorlayan ve tam anlamıyla

kendi yaşamını bir kenara bırakarak çocuğun ihtiyaçlarına göre yaşaması, çalışması ve planlar yapmasını gerektiren bir durumdur. Babaların sürekli olarak çocuğuna göre şekillenen yaşamından haz almamaya başlaması ise kaçınılmaz bir durumdur.

Geçmişte ve günümüzde yapılan çalışmalara bakıldığında genel olarak zihin engelli, serebral palsili ya da down sendromu olan çocuklar ve anneleri hakkında araştırmaların oldukça fazla olduğu görülmektedir. Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve anneleri ile ise diğerlerine göre daha az çalışmalar yer almaktadır. Fakat literatür araştırmalarında otizm spektrum bozukluğu olan çocukların babalarının evlilik doyumu ve aleksitimi düzeylerinin çocuğu kabul red tutumları ile ilişkisine dair bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırma ile OSB li çocuğa sahip babaların psikolojik olarak desteklenmesi gerekliliği ön plana çıkarılabilir. Destek programları geliştirilebilir. Daha önceden yapılmış olan çalışmaları destekleyici nitelik taşıyabilir.

1.6. Sınırlılıkları

1. Araştırma 2015-2016 Eğitim-Öğretim Dönemi İstanbul, Ankara, İzmir, Manisa, Antalya, Hatay, Batman illerinin merkezlerinde ve çeşitli ilçelerinde ki eğitim uygulama okulları ve iş eğitim merkezleri ile rehabilitasyon merkezlerinde eğitim gören OSB li çocukların babaları ile sınırlıdır.
2. Araştırma otizm spektrum bozukluğu olan 0- 18 yaş arası çocukların babaları ile sınırlıdır.
3. Bu araştırma, ankette sorulan sorular ve katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlarla sınırlıdır.

1.7. Sayıtlar

Bu araştırma babaların Evlilik Doyum ölçeğini, Toronto Aleksitimi ölçeğini, Ebeveyn Kabul-Red ölçeğini gerçek duygularını yansıtacak şekilde ve içtenlikle dolduracakları varsayılmaktadır.

1.8. Tanımlar

Aleksitimi: Aleksitimi kelime anlamı olarak Yunanca 'da a: yok, lexis: söz, thymos: duygu anlamına gelen kelimelerin birleşmesinden oluşmuş bir kavramdır. Literatürde

farklı kavramlarla açıklanmaya çalışılan aleksitimi en anlaşılabilir tanımıyla; duyguları fark etme, ayırt etme, tanıma ve ifade etme zorluğudur (Dereboy 1990).

Evlilik Doyumu: Evlilik kurumu içinde çiftlerin birbirlerine karşı sergiledikleri sevgi ve iletişim biçimi, cinselliğin yaşanma şekli gibi bireysel boyutlardan ve verilen kararlarda eşitlik, adalet, kazanç, çalışma ve sorunları paylaşma gibi toplumsal boyutlardan elde edilen psikolojik tatmindir (Sokolsi ve Hendrick, 1999).

Ebeveyn Kabul- Reddi: Anne ve babanın çocuklarına gösterdikleri sıcaklık, ilgi, destek, şefkat kısacası sevginin ön plana çıkması ebeveyn kabulü; bu davranışların ortaya çıkmaması, esirgenmesi veya tam tersi zarar verici fiziksel yaptırımların uygulanması, yıkıcı psikolojik davranışların sergilenmesi ebeveyn reddi olarak tanımlanmaktadır (Rohner, 2006).

Otizm Spektrum Bozukluğu: Otizm, doğumla veya erken bebeklik dönemlerinde ortaya çıkan; sosyal etkileşim, fikir ve duygu alışverişi, hayal etme ve diğer kişilerle ilişki kurma gibi temel insan davranışlarına etki eden nörogelişimsel bir bozukluktur (Karadeniz, 2013).

BÖLÜM 2

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

2.1. Otizm Spektrum Bozukluğu

Otizmden ilk olarak bahsedenler 1700’li yıllarda Fransa’da Jan Itard ve İngiltere’de Jon Haslam olmuştur. Bu araştırmacılar otizm sendromunu ayrıntılı şekilde incelemişler ve bu sendroma ait özellikleri taşıyan kişileri herhangi bir teşhis koymadan “*farklı kişiler*” olarak adlandırmışlardır (Kanner, 1943). İsviçreli Eugen Bleuler 1911 yılında iletişimin inkar edilmesi ve realite ile olan ilişkinin bozulmasıyla bağlantılı olarak ‘otizm’ kavramını kullanan ilk bilim adamıdır. Bleuler tarafından Yunanca ‘*ben*’ anlamına gelen ‘*autos*’ kelimesinden türetilmiş olan otizm terimi, şizofreninin en temel işaretlerinden biri olan ben merkezci düşünmeyi betimlemek için kullanılmıştır (Gillberg C, Coleman M. 2000).

Amerikalı çocuk psikiyatristi olan Leo Kanner 1943 senesinde otizmi ‘Erken Bebeklik Otizmi’ olarak adlandırmıştır. Kanner otizmi tanımlarken otizmin şizofreniden bazı belirtilerle ayrılabilen bir bozukluk olduğunu belirtmiş ve toplumsal ilişki ve etkileşim konusunda önemli sorunlar yaşatan, özellikle bireyin ilk yıllarında farkedilen bir durum olduğunu da eklemiştir. Kişinin sosyal yaşamında ki insanlarla iletişim kurup, etkileşime geçmesine mani olan gelişimsel bir eksiklik olduğunda belirtilmiştir. Genellikle derecesi ve belirtileri eksilerek kişinin yaşamı süresince devam eder. Bu sorun bireyin iletişim yeteneklerini, toplumsal yaşamını ve hareketlerini negatif yönde etkilemektedir (Yavaş, 1998).

Çevresinde ki insanlara karşı bariz aldırılmaz tavırları olan 11 çocuğun klinik değerlendirmelerini yaparak ilk önemli adımı atmış olan Kanner, ötekilerden çok farklı olan ve nadir görülen bu durumu çocuklarda görülen ruh hastalıkları tanımından ayırtırmayı amaçlamıştır (Zeteroğlu,2006).

Leo Kanner, otizimli çocukları, ekolalisi olan ve dil gelişiminde gerilik yaşayan, kişi zamirlerini hatalı kullanan, duymuş olduğu sesleri ya da konuşulanları devamlı tekrar eden, normal gelişim gösteren çocuklara göre hafızaları daha güçlü olan, bir hareketi başlatma konusunda yeterliliği az olan, alıştığı düzene bağlı ve farklı durumlara karşı

tepki gösteren, basmakalıp hareketleri olan veya bazı belli başlı hareketlere aşırı bağlılık gösteren, iletişim konusunda zorluk yaşayan, canlı olmayan varlıklara ve görsellere ilgi duyan bireyler olarak betimlemektedir (Karadeniz, 2013).

Otistik davranışların farklı belirtileri, biçimleri olmasına karşın otizmin özellikle değişmez ve çok önemli iki tipik özelliğini vurgulayan Kanner, bu özellikleri “otistik yalnızlık” ve “değişmeye karşı olmak” şeklinde belirtmiştir. Fiziksel olarak yaşanan bir yalnızlıktan söz edilmeyen otistik yalnızlıkta, bireyin yaşadığı psikolojik yalnızlık esas durumdur. Normal zeka seviyesine sahip otizimli çocukların değişime karşı olma özellikleri, sınırlı olan ve farklı sayılabilecek ilgi alanları ile birlikte rutin bir yaşama bağımlılık geliştirme şeklinde görülürken, bu özellik zihinsel yetersizliği olan bireylerde aşırı biçimde görülmektedir (Kanner 1943, akt. Whitman 2004).

Otizm, genellikle bireyin yaşamının ilk üç yılında fark edilen, sosyal iletişimin neredeyse her kısmında göz teması kurmada, oyun kurmada, birebir konuşmada, konuşmalar sırasında ses tonu ayarlamada yaşanan sorunlarla ortaya çıkan, özellikleri, düzeyleri ve biçimleri farklılık gösteren sosyal bir problemdir (Korkmaz,2000).

Otizimli çocuklar 18 veya 24 aylık iken çoğunlukla normal gelişim gösteren bireyler olarak görülmektedirler. Otizimli çocuklar ilk başlarda okşanmaktan, sarılmaktan, dokunulmaktan rahatsızlık duymayan, yüz ve vücut hareketlerini yerinde kullanan bireyler olarak belirtilmişlerdir. Ancak bu çocukların bir çoğunda 12. ve 15. aylar arasında iletişimin yalnızca jestlerle yapıldığı (*pre-verbal*) “konuşma-öncesi” olan bu evrede, seyrinde gittiği belirtilen iletişime dair gelişimin aniden durduğu belirtilmiştir. Örneğin bebek, ebeveyninin elinden tutup mutfığa götürmez ya da sevdiği bir besin için gerekli olan sesi çıkarmaz, göstermesi gereken jest ve mimikleri yapamaz. Ayrıca çocuk ya zaten sahip olduğu ileri düzeydeki hassasiyetini daha da artırır ya da öyle hareket etmeye başlar yahut bazı seslere ve temasa daha az tepkisel (*less reactive*) bir davranış şekli sergiler. Çocuk kendisine söylenen sözcükleri, cümleleri ve yapılan jestleri ne kadar anlaşılır olsa da anlamıyormuş gibi davranabilir. Özellikle ‘dil-konuşma’ becerisi tamamen son bulur. Vakit ilerledikçe anne ve babalar, çocuklarının kendi dünyalarında kaybolduğunu, amaçsızca yaşamlarını sürdürdüklerini, dışardan gözlemlendiklerinde ise tamamen anlamsız olarak yorumlanabilecek, tekrar eden bir hareket eyleminde varlığını sürdürdüğü görülmektedir (Greenspan ve Wieder, 2004).

Otistik Bozukluk (OB) Kanner'in tanımlamasına benzer bir biçimde ilk defa 1980 yılında DSM-III (Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı) sınıflama sisteminde "infantil otizm" kavramı ile yaygın gelişimsel bozukluklar arasına alınmıştır. Daha sonra otizm için DSM-III-R' de iletişim alanı, sosyal ilişki ve sınırlı aktivite örüntüsü alanına ait toplam 16 belirtiden 8 belirtinin var olması durumunda tanı konulabileceği belirtilmiştir. DSM-III-R de otizm başlama yaşının temel tanı kriteri olmaktan çıkarılması ve tanısal aralığın genişlemesi DSM-III-R nin fazla eleştiri almasına yol açmıştır. Bu nedenle sembolik ve imgesel oyun, iletişim becerileri ve sosyal gelişim alanlarında görülen birer bozukluğun olması ve belirtilerin 3 yaşından evvel başlamasını ileri süren DSM-IV ölçütleri baz alınmıştır. Otistik Bozukluğun ICD-10'da (Uluslararası Engellilik Sınıflandırması-10) Yaygın Gelişimsel Bozukluklar (YGB) başlığı altında yer alması sağlanmış ve DSM-IV' deki benzer biçimde tanı yapılmıştır (Mutluer, 2013).

En son 2013 yılının Mayıs ayında APA tarafından yayımlanan DSM-V'te, (a) sosyal iletişim ve etkileşimde kısıtlılıklar (b) sınırlı ilgi ve tekrarlayıcı davranışlar olmak üzere OSB'nin iki ana özelliği belirlenmiştir. Ayrıca belirtilerin erken çocukluk döneminde görüldüğü, sosyal yaşamda sorun oluşturması vurgulanmış ve ek olarak yaşam boyu sürecek olan bir bozukluk olarak belirtilmiştir (APA, 2013).

DSM V' te,

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), birinci düzey, "destek gerektirir", ikinci düzey, "yoğun destek gerektirir", üçüncü düzey, "çok yoğun destek gerektirir" şeklinde üç düzey ihtiyaca göre sınıflandırılmıştır (APA, 2013). OSB'nin temel özellikleri sosyal etkileşim ve iletişimdeki sınırlılıklar ve sınırlı ilgi ve tekrar eden davranışlar bağlamında sözü edilen gereksinim düzeylerine göre şu biçimde tanımlanmıştır.

Düzye 1: "Destek gerektirir" olarak ifade edilen bu seviyede, OSB'li kişilerin sosyal iletişimde yaşadığı sınırlılıkların, etkileşim konusunda önemli sayılan bazı yeterliliklerin noksanlığına sebep olduğu ve bir başkası ile iletişime geçme ve sosyal iletişim başlatma girişiminde bulunan kişilere uygun tepki verebilme becerisinde sorun yaşadığı belirtilmiştir. Yineleyici davranışlar ve sınırlı ilgi özelliklerinin bir veya birkaç olay karşısında ciddi problemlere neden olabileceği ileri sürülmüştür (APA, 2013; Kırcalı, İftar, 2015).

Düzyey 2: “Yoğun destek gerektirir” olarak ifade edilen bu seviyede, OSB’li kişilerin sözel ve davranışsal iletişim becerilerinde belirgin probemler gözleendiği, sınırlı bir sosyal iletişim özelliğine sahip olduğu ve başkalarının sosyal etkileşim girişimlerine yetersiz veya olağandışı tepkiler gösterdiği belirtilmiştir. Bu bireyler sınırlı ilgi ve tekrarlayıcı davranışlar yönünden değerlendirilmeye alındığında, ikinci düzeyde bulunan OSB li kişilerin bazı durumlardaki işlevlerini baskın şekilde sekteye uğrattığını ve tekrarlayıcı davranışları yapması engellendiğinde ise belirgin bir memnuniyetsizlik, mutsuzluk yaşadığı veya bu engellenmeye karşı direnç gösterdiği belirtilmiştir (APA, 2013; Kırcaali, İftar 2015).

Düzyey 3: “Çok yoğun destek gerektirir” olarak ifade edilen bu seviyede, OSB’li bireylerin sözel ve davranışsal sosyal iletişim yeterliliklerinde aşırı derecede aksaklıklar bulunduğu ve bu aksaklıkların bireyin fonksiyonel davranışlarında önemli düzeyde eksikliklere neden olduğu belirtilmektedir. Bu kişiler sınırlı ilgi ve yineleyici davranışlar yönünden değerlendirildiğinde ise bu davranışlarının kişinin tüm yaşam alanlarında işlevsel yönden problemlere yol açtığı ve bu davranışların engellenmesi durumunda ise önemli rahatsızlıklar yaşadığı belirtilmiştir. Ayrıca bu seviyedeki OSB’li bir bireyin sürekli ve değişmeyen yoğun bir ilgi ile bir nesne, etkinlik vb. şeylerden farklı, ilgi duyabileceği düşünülen bir nesne veya etkinliğe yönlendirilmesinin oldukça zor olduğuda belirtilmektedir (APA, 2013; Kırcaali, İftar 2015).

Tablo 2.1. DSM-V’e Göre OSB Ağırlık Düzeyleri

Ağırlık Düzeyi	Toplumsal İletişim	Kısıtlı, Yineleyici Davranışlar
Üçüncü Düzey “Çok önemli ölçüde destek gerektirir”	Sözlü ve sözel olmayan toplumsal iletişim becerilerindeki yoğun yetersizlikler, fonksiyonellikte ağır bozukluklara meydan yaratır, çok sınırlı bir şekilde sosyal etkileşim başlatır ve başkalarından gelen sosyal	Davranışlarında esneklik yoksunluğu, farklılıklar karşısında aşırı zorluk yaşama veya bireyin sahip olduğu diğer sınırlı/yineleyici hareketler kişinin bütün gelişim alanlarında işlevselliğini bariz bir şekilde bozar. İlgisini ve

	ilişki kurma davranışlarına seyrek olarak tepkide bulunur.	yapmakta olduğu eylemi sonlandırmakta ya da değiştirmekte büyük zorluk/sorun yaşar.
İkinci Düzey “Önemli ölçüde destek gerektirir	Sözel ve sözel olmayan toplumsal iletişim becerilerindeki yoğun yetersizlikler, destek aldığı durumlarda dahi sosyal bozukluklar gözlenir ve başkalarından gelen sosyal ilişki kurma davranışlarına seyrek olarak veya olağandışı tepkiler verir.	Davranışlarında esneklik yoksunluğu, farklılıklar karşısında aşırı zorluk yaşama veya bireyin sahip olduğu diğer sınırlı/yineleyici hareketler kişinin bütün gelişim alanlarında işlevselliğini bariz bir şekilde bozar. İlgisini ve yapmakta olduğu eylemi sonlandırmakta ya da değiştirmekte büyük zorluk/sorun yaşar.
Birinci Düzey “Destek gerektirir”	Destek almadığı durumlarda toplumsal iletişim alanındaki eksiklikler kendini gösterir ve sorunlara sebep olur. Sosyal ilişki başlatmakta problem yaşar ve başkalarının etkileşime geçme çabalarına olağandışı ya da başarılı olmayan tepkiler gösterir.	Davranışlarındaki esneklik yoksunluğu, bir veya birden çok işlevselliğin bariz biçimde bozulmasına sebebiyet verir. Aktiviteler arasındaki geçişler konusunda sıkıntı yaşar. Organizasyon ve planlama becerisinde yaşadığı sorunlar bireyin tek başına/bağımsız olmasında zorluklar yaşamasına neden olur.

Otizimde en yaygın kullanılan tanısal ölçütler, DSM V (Amerikan Psikiyatri Birliği), ICD (Uluslararası Hastalık Sınıflandırılması) ve WHO (Dünya Sağlık Örgütü) tarafından onaylanmış kıstaslar olup uzmanlar tarafından otizmle alakalı olarak yapılan çalışmalarda bu kıstaslar kabul görmektedir. DSM-V de yer alan bu ölçütler aşağıda ayrıntılı olarak verilmiştir;

A- Aşağıdaki ölçütlerle kendini gösteren, farklı şekillleriyle sosyal iletişim ve etkileşim de devam eden yetersizlikler:

1. Sıradışı sosyal yaklaşım ve karşılıklı konuşma eksikliklerinden, ilgilerini, hislerini ya da duygulanımını paylaşamamaya, sosyal etkileşimi başlatamamaya ya da sosyal etkileşime katılamamaya kadar farklılaşan aralıkta, sosyal-duygusal karşılıklık yetersizliği.

2. Sözel ve sözel olmayan bütünleşik iletişim eksikliğinden, göz iletişimi, jest ve mimiklerde sıradışılıklara ya da el-kol hareketlerini anlama ve uygulama yetersizliklerine, sözel olmayan iletişimin ve yüz ifadesinin hiç olmamasına kadar farklılaşan aralıkta, sosyal etkileşim adına kullanılan sözel olmayan iletişim hareketlerinde yetersizlikler.

3. Hareketlerini farklı sosyal ortamlara göre uydurma zorluklarından, arkadaş edinme sorunlarına ya da imgesel oyun konusunda yetersizlik yaşamaya, aynı yaşta olduğu çocuklara ilgi göstermekte güçlük çekmeye kadar farklılaşan aralıkta, ilişki başlatma, ilişkiyi devam ettirme ve ilişkileri anlamlandırma eksiklikleri.

B. Geçmişten ya da şimdi edinilen bilgilere göre, aşağıdakilerden en az ikisi ile varlığını gösteren, kısıtlayıcı, tekrarlayıcı hareket biçimleri, ilgiler veya aktiviteler:

1. Tekrarlayıcı motor veya sabit hareketler, nesne kullanımı ya da sözel ifade.(örn. Değişiklik göstermeyen motor davranış örnekleri, oyuncakları ya da hareket eden objeyi sıraya koyma, kendine ait ifadeler, tekrarlama).

2. Değişime karşı direnç gösterme, olağandışı eylemlere katı biçimde karşı koyma ya da sözel veya sözle olmayan hareketler (örn. Ufak farklılaşmalar karşısında çok fazla stres yaşama, eylem geçişlerinde güçlükler çekme, esnek olmayan düşünce biçimleri, geleneksel selamlaşma eylemleri, her gün aynı yemeği yemek ve aynı güzergahı kullanma).

3. Yoğunluğu ve ilgisi sıradışı olan, ileri düzeyde sınırlı, farklılık göstermeyen ilgi alanları (örn. Olağandışı objelere bağlanmada aşırıya kaçma veya sürekli bu objelerle vakit geçirme ayrıca ileri seviyede kısıtlı ya da saplantılı nesnelere aşırı bağlanma ya da bunlarla uğraşıp durma).

4. Duyusal girdilere karşı aşırı derecede yüksek ya da düşük seviyede tepki verme veya çevrenin duyusal yanlarına olağandışı bir ilgi gösterme (örn. Vücutta hissedilen ağrı/sızıya karşı duyarsızlık, belli başlı bazı seslere ya da objelere aşırı olumsuz tepki gösterme, objeleri koklama ve onlara dokunma konusunda aşırıya kaçma, özellikle hareketli ışıklardan büyülenme).

C. Belirtiler erken çocukluk döneminde kendini göstermiş olmalıdır (sosyal beklentiler bireyin sahip olduğu sınırlı yeterliliğin üzerine çıkana dek net olarak kendini göstermeyebilir ve ya ilerki yıllarda bireyin öğrendiği metodlarla gizlenebilir).

D. Belirtiler sosyal çalışmalar ile alakalı alanlarda ya da başka önemli olan fonksiyonellik alanlarında klinik açıdan bariz bir bozukluğa sebebiyet vermektedir.

E. Ortaya çıkan bu bozukluklar, anlıksal gelişimsel bozukluk veya tüm alanlarda yaşanan gelişimsel gerilik ile açıklanabilir. Bu bozukluklar anlıksal gelişimsel bozukluk ve otizm tanımı sınırları içerisinde çoğunlukla birlikte meydana gelir. Otizm tanımı sınırları içerisinde bozukluk ve anlıksal gelişimsel bozukluk eştanısı koymak için, sosyal iletişim, genel gelişim seviyesine göre beklenenin altında olmalıdır (APA, 2013).

OSB li olan bireyleri, yeni betimlemenin daha doğru, bilimsel ve tıbbi açıdan daha işe yarar bir biçimde temsil ettiği öngörülmektedir. YGB tanısının DSM 4 tanı kriterlerine göre farklı alt gruplarda yer alan, klinik ve tedavi yöntemleri bakımından tutarlı bir değişiklik göstermediği belirtilmiştir. DSM 4' e göre YGB tanısı alan tüm kişilerin DSM-5' e göre de tanı almaya devam etmesi öngörülmektedir . DSM-5 kriterlerinin otizm hakkında bilinenlerin çok daha iyi bir yansıması olduğunu iddia ederek bu kriterlerin kullanılmasını söyleyen NIMH (Ulusal Akıl Sağlığı Kurumu)' de 6 araştırmacıdan biri olarak görev yapan Dr. Susan Swedo olmuştur. Çalışma ekibi tek bir çatı altında toplanan kriterlerin tanısal hassasiyetini kısıtlamadan veya OSB tanısı almış bireylerin sayısını farklılaştırmadan tanısal süreci geliştireceğini belirtmektedir. Huerta (2013) tarafından yapılan çalışma, bugüne dek en güncel ve en kapsamlı araştırma olarak kabul edilmiş ve OSB için DSM-5 ölçütleri kapsamlı olarak değerlendirmeye alınmıştır. Sonuç olarak DSM-5 kriterlerine göre tanı almaya devam

eden bireylerin %91'inin DSM-IV' e göre klinik olarak YGB tanısı alan bireyler olduğu ortaya konmuştur (Mutluer, 2013, *akt.* Karacar, 2016).

Otizme erken tanı koymak, hastalığın gidişatı yönünden oldukça fazla önem arz etmektedir, bu nedenledir ki son dönemlerde yapılan çalışmalar, otistik bozukluk ipuçlarını veya öncülerini erken bebeklik döneminde farketmeye yönelik olmaktadır. Otizmin erken tanılanması, özel eğitimin bir an evvel hayat bulması için oldukça değerlidir. Yaşları küçük olan bireyler erken tanı fırsatıyla karşılaştıklarında uygulanan doğru tedavi süreci ve almaları gereken eğitim nihayetinde tanısı geç konan bireylere göre daha şanslıdırlar. Araştırmacılar ve uzmanlar en faydalı değişimin kritik dönem olarak addedilen erken çocukluk döneminde olacağını vurgulamaktadır. Hatta bu çocukların normal gelişim gösteren çocuklar gibi tek başlarına yeterli bir öğrenme yöntemi geliştiremediklerinden kaynaklı, mevcut potansiyellerini yitirdikleri ve sonradan telafi edilmesi güç, istenmeyen yönlere gittikleri belirtilmiştir. Normal gelişim gösteren bireyler bağımsız ve çevreden minimal bir destekle, gelişiminde aktif rol alırken otizmlili birey devamlı desteğe ihtiyaç duyduğu için özel eğitim hayatı bir an evvel başlamalıdır (Grandin, 1995, Korkmaz, 2000, *akt.* Vardacı, 2011).

2.1.1. Otizmlili Çocukların Özellikleri

Amerika Psikiyatri Derneği'nin yayınladığı DSM-V ve Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) yayınladığı Uluslararası Hastalıkların Sınıflandırılması sistemlerinde, otizmlili fertlerin sosyal etkileşimde bozukluk, sözel ve sözel olmayan iletişimde bozukluk ve kısıtlı ve yineleyici davranış repertuarına sahip olduklarından söz edilmektedir (Smith, McAdam ve Napolitano, 2007, *akt.* Karaaslan, 2015). Bahsi geçen bu eksiklikler ve kısıtlılıkların, otizmlili bireylerin gelişim alanlarıyla alakalı olarak değişik seviyelerde ve farklı düzeylerde ve bileşkelerde rastlandığı belirtilmektedir. Örneğin; bu eksiklik ve kısıtlılıklar, genel olarak hafif veya orta seviyede yer alan otizmlili bireylerin bazılarında görülürken, bazılarında bu emarelerin sadece birkaçı çok bariz biçimde izlenmektedir. Aynı zamanda, otizm düzeyine bağlı olarak bazı belirtilerin çok daha seyrek ve hafif ya da çok daha sık ve ağır seyrettiği vurgulanmaktadır (Kırcaali-İftar, 2003, *akt.* Karaaslan, 2015).

Yapılan çalışmalar göstermektedir ki otizmlilerde farkedilen zihinsel problemler dil ve iletişim güçlüklerine, ayrıca davranışsal ve duygusal zorluklara sebebiyet vermektedir (Darıca, Abidoğlu ve Gümüşçü, 2005).

Otizmin en belirgin, temel özellikleri, global ve yaygın dil bozuklukları, normal olmayan ve stereotip hareket biçimleri, toplumsal ayrışma ve zihinsel engelli olma durumudur. Otizmi bireylerin birçoğu zeka konusunda hiçbir sorunu olmamasına karşın eğitim ortamı içerisinde akademik becerileri gerçekleştirmekte zorluk, kaba ve ince motor gelişimlerinde eksiklik ayrıca sözel iletişim anlamında güçlük yaşarlar. Otizmliler sözlü iletişim alanında, yankılama, yeni kelime uydurma, vızıldama veya bazı sözcükleri ezgileştirerek söyleme, kelimeyi doğru seslendirememeye, doğru yerlerde kullanamama ya da bazı kelimeleri sürekli yazma isteği ve hatalı dilbilgisi özellikleri ile kendilerini gösterirler. Sosyal ve duygusal gelişim alanında ise işbirliği içerisinde olma, oyun oynama ve çevre ile etkileşime geçme davranışlarında zorluk yaşarlar (Özer, 2013, *akt.* Karacar, 2016).

OSB li çocuklara ait özellikler dört başlık altında toplanmıştır.

Karşılıklı Sosyal Etkileşimde Bozukluk;

Kanner 1943'te otizm tanısını yaparken toplumsal ürkekliği en temel işaret olarak baz almıştır. Tensel dokunuşlardan kaçınmaları, yaşamlarının ilk dönemlerinde çevresindeki insanlarla göz temasında bulunamamaları ve insanları farkedemeyip onlara ilgisiz davranmaları, toplumsal kuralları idrak etme ve oyun oynama becerilerindeki eksiklikler otizmin sosyal özellikleri olarak belirtilmektedir (Akfidan, 2016).

Temel yaşam becerilerinden noksan olan otizmliler genellikle kendi öz bakımlarını sağlamakta zorlanırlar bu durum ise bireyin toplumsal, duygusal, iletişimsel ve akademik alanlarda eksiklikler yaşamasına ve kendi öz bakım ihtiyaçlarını karşılama konusunda desteğe gereksinim duymasına sebep olur. Otizmliler bireylerin yaşadığı bu beceri yoksunluklarına bakıldığında aslında fiziksel bir engelden kaynaklı olmadığı görülmektedir. Fakat duygusal ve sosyal alanda yapılabilecek basit davranışlarda dahi problem yaşamaları bu bireylerin toplum tarafından fiziksel engelli olarak algılanmasına neden olmaktadır. Ayrıca otizmliler sosyal duygularda

eksiklikler yaşamaları, toplumsal iletişim bozuklukları göstermeleri, sosyal utangaçlık ve ürkeklik sorunu yaşamaları zaman ilerledikçe toplum ile aralarında resmen bir duvar örmekte ve aralarında negatif bir ilişki gelişmektedir (Çopuroğlu, Mengi, 2014).

Zihin kuramı ve yürütücü işlevlerdeki aksaklıklar otizmlilerde gözlemlenen toplumsal iletişim eksikliğinin diğer bir sebebidir. Bu durumla bağlantılı olarak otizimli kişiler, çevresine değişik bilişsel durumlar yüklemekte ve bu olayı idrak etmekte aşırı problemlerle karşı karşıya kalmaktadır. Zihinlerini toparlama, bir karara varabilme, muhakeme ve soyut yetilerinde yaşadıkları ciddi sıkıntılar olabilir (Akfidan, 2016).

Zihinsel Özellikleri

OSB tanısı almış olan kişilerin önemli bir kısmının tanıya eşlik eden çeşitli seviyelerde mental yetersizlikleri (Karacar, 2016).

Fombonne (1999) yapmış olduğu araştırma neticesinde OSB li bireylerin %42'sinin ağır ve çok ağır seviyede, %30'unun orta ve hafif seviyede zihinsel yetersizlik yaşadığını ve %20'sinin de normal zekâ seviyesinde olduğunu belirtmiştir (Uluyol, 2015).

Zihinsel kısıtlılık ile otizm arasındaki ilişkiyi araştıran bir çalışmada, otizm ile zihinsel kısıtlılığın birbiri içine geçen parçalar olabileceğini vurgulamışlardır(Matson ve Shoemaker, 2009). OSB li çocuklar zihin kuramında yer alan bilgilere göre diğerlerinin fikir ve önerilerini anlamlandırmada yetersizlik yaşamaktadır (Doyle ve Doyle Iland, 2004, *akt.* Uluyol, 2015). OSB li çocuklarda görülen gelişim alanlarındaki bozulmalar, yaşadıkları bilişsel beceri kısıtlılıklarından meydana geldiği düşünülmektedir. Sürdürülen ve yapılmış olan çalışmalarda OSB li bireylerin sahip olduğu bilişsel problemler sözel iletişim, dil gelişimi, sosyal-duygusal gelişim alanlarında olumsuz etkilere sebep olduğu neticesinde birleşilmektedir (Darıca, Abidoğlu ve Gümüşçü, 2005).

Sözel ve sözel olmayan iletişimde bozukluk

OSB li çocukların neredeyse %50 sinde, otizmin ana kriterlerinden olan dil ve iletişim konusundaki yetersizlikler bulunmaktadır ve buna bağlı olarak çocuğun konuşma davranışında istenen gelişim görülemeyebilir (Prizant, 1996).

Wilkinson (1998) 'a göre, OSB li çocukta birçok yeti gelişiminin engellenmesi ya da bireyin toplumsal yaşamında kısıtlılıkların süregelmesi bilişsel bir yetersizlik olan dil gelişimindeki olumsuzluklardan kaynaklanmaktadır. Buna bağlı olarak, bir iletişim aracı olan dil, OSB li çocukların iletişim becerilerindeki gelişim yavaşlığı ve kısıtlılıkların kaynağında bulunan bir faktör olarak betimlenmiştir.

Aileler OSB li çocukların dil gelişimindeki yaşadığı gecikmeler ile ilk belirtileri fark etmektedir. OSB li çocuklar dili kullanarak iletişime geçebilme konusunda oldukça başarısızdır. Dil ve iletişim yetersizlikleri; konuşma dilinin gecikmesi ya da hiç gelişmemesi, çevresinde ki kişilerce başlatılan konuşmaya tepkisiz kalma, karşılıklı konuşma başlatma ve sürdürme konusunda yetersiz kalma, yineleyici dil kullanımı, telaffuzda güçlük çekme, sözcükleri kendine özgü kullanma, gramer kurallarına uymada zorluk yaşama, stereo tipik hareketler, konuşmanın entonasyonu yani tonlaması, hızı, sıklığı, ritmi ve vurgusunda ki problemler ve farklılıklar olmak üzere detaylandırılabilir. Konuşmanın gecikmesi ya da hiç gelişmemesi, jest, mimik ve işaret dili gibi diğer iletişim yolları ile telafi edilemeyecek bir durumdur. Çünkü OSB li çocuklar sözsüz iletişimde de sorunlar yaşamaktadırlar. Özellikle iletişimde sıkça yer alan jest ve mimikleri kullanma ve anlama bakımından OSB li çocukların yaşitlarının seviyesine erişemedikleri belirlenmiştir. OSB li çocuklar kendilerine bir şey söylendiğinde, adları ile seslenildiğinde dahi, duymuyormuş gibi davranırlar. Bir şeye ihtiyaç duydukları vakit kendiliğinden iletişim başlatan bu çocuklar diğer zamanlarda iletişim amaçlı bir konuşma başlatmaz ve harekete geçmezler. Otistik çocukların, kendilerine has konuşma şekilleri mevcuttur. Daha çok stereotipik ve yineleyici dil kullanımının yer aldığı bu konuşma şekli, ekolalik konuşma olarak adlandırılmaktadır. Ekolalik konuşma, anında ve gecikmeli olarak iki biçimde görülebilir. Anında ekolali, konuşma sırasında duyulan seslerin tekrar edilmesidir. Örneğin; annenin çocuğuna "İçecek bir şey ister misin?" sorusunu, çocuğun aynen yinelemesi gibi. Gecikmeli ekolali ise, saatler ya da günler öncesinden duyulmuş olan bir sesin tekrar edilmesidir. Örneğin bir reklamın cingılının, bağlam olarak uygunsuz bir biçimde yinelenmesidir. Bu çocuklar aynı zamanda zamirleri ters kullanabilirler. Örneğin, "Ben kurabiye istiyorum" yerine "Sen kurabiye istiyorsun" derler. Otistiklerin, konuşması mekaniktir ve iletişimsel olmaktan çok uyarıcıdır (Bodur, Soysal, 2004).

Sınırlı ve tekrarlayıcı davranış repertuarı

Otizmin en belirgin özellikleri arasında yer alan, sınırlı ve tekrarlayıcı davranışlar ve ilgililerdir. OSB li çocuklar, objelerin duyumusal özellikleriyle normalden daha fazla ilgilenebilirler. Örneğin, objeleri koklayıp, ağızlarına alabilirler veya nesnenin her yönünü detaylarına kadar gözlerine yakın mesafede olacak şekilde incelerler. Yaşam sürdürdükleri çevresel koşullarda ki ya da kendilerinin günlük işlevlerinde ki değişikliklere aşırı tepkiler gösterebilirler. OSB li çocukların "aynılığın korunması" konusunda keskin çizgileri vardır. Aynılığın korunması konusunda ki aşırı ısrarlarının, çocuğun konuşma, dil yetilerini de olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir. OSB li çocuklar genellikle, aynı kelime ya da kelime grubunun kullanılması konusunda ısrarcı olabilecekleri gibi, standart sorular sorup bunlara aynı cevapların verilmesini beklerler. Bu çocukların edindikleri alışkanlıklara da katı şekilde bağlandıkları görülmektedir. Örneğin, sadece aynı renk ya da model giysiler giymek, yalnızca tatlı ya da tuzlu yiyecekleri yemek ya da okula giderken her zaman aynı yolu kullanmayı istemek gibi. Bu çocuklar etraflarında ki ufak bir değişikliğe karşı -sınıfta oturduğu sıranın yerinin değiştirilmesi ve hatta evde yaşayan insanların farklılaşması gibi- aşırı duyarlıdır ve sert tepkiler verirler. Kaybolan nesnenin aynısı olan bir başkası verilse bile, şaşırtıcı bir biçimde değişikliği anlarlar ve o nesneyi kabul etmezler (Bodur, Soysal 2004).

Wing (1997) e göre ise, OSB li çocuklar, vücudunu sallama, kendi etrafında dönme, başını sallama, bir objeyi döndürmesi, bazı nesnelere aşırı şekilde bağlılık gösterme, benzer özellikteki objeleri belli bir kurala göre dizme, bazı alışlagelmiş işlevlere takılı kalma, eğer dil yetisi gelişmişse belirli bir konuda uzun uzadıya konuşma ve kendini uyarıcı hareketler gibi davranışsal problemler geliştirebilmektedir.

2.1.2. Otizmlili Çocukların Yaygınlık Oranlarına İlişkin Sayısal Durum

Otizm, çocuklukta ortaya çıkan ve dünyada bilişsel yetersizlik ve spastisiteden sonra, en çok rastlanan nörogelişimsel bozukluktur (Şahin, 2011).

Leo Kanner'in otizm için yapmış olduğu betimlemeye dayalı kriterler göz önünde bulundurulduğunda, yaklaşık 10.000 doğumun 2 ila 4'ünde otizm gözlenebileceği belirtilmektedir. Aynı zamanda, otizm kızlara oranla erkeklerde 2 ila 4 kat daha fazla görülmektedir(Wolfberg, 1999, *akt.* Karaaslan, 2015) Otizm kız çocuklarda daha

seyrek görülsede, erkek çocuklara göre daha ağır düzeyde yaşanmakta ve zeka geriliği ile birlikte seyretmektedir (Vardacı, 2011).

Tüm Dünya’da olduğu gibi Türkiye de de son yıllarda ismi çok fazla zikredilen ve duyulan otizm özel eğitim kategorisinde yerini almıştır. Milli Eğitim Bakanlığında (MEB) elde edilen ve Türkiye’de 2008-2009 eğitim-öğretim yılı istatistiklerini gösteren veriler ışığında; ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 2,582 birey otizm tanısı almıştır. Ek olarak ülkemizde 2009 yılında 10.811 çocuğa Rehberlik Araştırma Merkezlerinde (RAM) otizm tanısının konmuş olduğu vurgulanmaktadır (Arslan, İnce, 2015).

Otizmin yaygınlık oranlarına bakıldığında Avustralya’daki farklı topluluklarda ve Japonya’nın farklı kesimlerinde oranlar arasında değişiklikler görülmüştür. Hindistan, İsrail, Çin, Arap ülkeleri, Afrika, ve Güney Amerika’da otizm olgusuna neredeyse yok denecek kadar az rastlanmaktadır (Korkmaz, 2000).

Amerikan Otizm Topluluğu (ASA) nun yaptığı çalışmalara bakıldığında otizm 500 kişide 1 görülmektedir. National Autistic Society (NAS) (Ulusal Otizm Derneği) İngiltere’ye göre ise bu oran 100 kişide 1 olarak belirtilmiştir. Araştırma yapan bu kurumların tanı kriterlerinin de yalnızca otizme ya da yaygın gelişimsel bozuklukların tümüne yer vermesi birbirleri arasında farklılıklara yol açtığı belirtilmektedir (Alpaytaç, 2007).

2.1.3. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuğun Aileye Etkisinin Araştırıldığı Çalışmalar

Farklı değerleri, kişilikleri, rolleri ve becerileri bulunan, iki ya da daha çok kişiden oluşan topluluğa aile adı verilir. Esasen aileler temel noktada aynı işleve sahip olmalarına karşın, her birinin farklı, kendine özgü özellikleri ve özgeçmişleri bulunur (Bulut, 1993). Yavuzer (1982) aile kavramını bireylerin doğumundan önce başlayan, ilk bebeklik yıllarından ömrünün sonuna kadar etkisini sürdürmeyi başarabilen bir kurum olarak tanımlamakta ve bu kurumun ekonomik ve toplumsal yönleriyle de bireyi hem sosyal hem de duygusal gelişimi açısından biçimlendirdiğini vurgulamaktadır (Koşkunlu, 2008).

Her ailede gerçekleşen değişimler ve gelişmelerin özelliklerine bağlı olarak paralellik gösteren stres durumları ortaya çıkabilir. Ailenin yeni bir çocuğa sahip olması, çocuğun okula başlaması, ergenlik döneminde yaşanan çatışmalar ve aile bireylerinden birinin ölümü gibi durumlar stres yaratan sebepler olarak karşımıza çıkabilir. Bununla birlikte aile fertlerinden birinin, herhangi bir engelinin olması da ailenin tüm dengesini alt üst edebilmektedir (Küçükler, 1997). Aileye yeni bir bebeğin katılması ile oluşan mutluluk ve sevinç, çocuğun engelli olduğunun ortaya çıkması ile yerini umutsuzluğa, başarısızlığa, duygusal bir çöküntüye ve kendini eksik görme hissine bırakmaktadır (Eripek, 1996; Lobato, 1983; Küçükler, 1993; Kaner, 2004). Aileye katılan çocuğun engelli olması ailede yoğun stres yaratmaktadır (Akkök, Askar, Karancı 1992). Stres, korku, panik gibi benzer duygular, bireyin bilişsel ve duygusal gerginlik ve zorlanma hissini fazlaca yaşaması olarak betimlenebilir ve stres yaşayan bireyin taleplerinde ve gereksinimlerinde yıpranmışlık gözlemlenir (Öztürk 2002; Whitman, 2004).

Aileler bebekleri doğduğu andan itibaren her hareketlerini tüm ayrıntısıyla incelemeye meyillidirler. Bu sebepten ötürü çocuklarının davranışlarında yolunda gitmeyen herhangi bir durum olduğunda çocuk doktoruna giderler. İsmi ile seslenildiği halde tepki vermeyen çocukların aileleri, çocuklarında işitme sorunu olduğunu düşünüp kulak burun boğaz doktoruna giderler. Fakat uzmanın işitme ile ilgili bir problem olmadığını belirtmesinin ardından çocuk psikiyatrisine yönelirler (Girli, 2004). Eğer çocuğun bu durumuna dair herhangi bir tanı konulamazsa, bu belirsizlik durumu aile içi dengeyi olumsuz etkiler ve aileyi karamsar bir döneme sürükler (Pişkin ve Gümüşçü, 1994; Whitman, 2004). Çocuğa otizm tanısı konulduktan sonra ailede sona eren bir belirsizlik dönemi yerini rahatlamaya ve ardından birçok farklı duyguya bırakır. Bunlar çocuğu inkar, eşlerin birbirini ya da kendilerini suçlaması, gelecek hakkında endişe, kızgınlık, kırgınlık ve çocukları ile birlikte düşledikleri geleceğin kaybından ötürü yas duygusudur (Carter and Watchel, 2008). Özşenol ve Ünay (2002) araştırmalarında ebeveynlerin çocuğun yaşamı konusunda endişe ve engellenme yaşayabileceği, ayrıca normal gelişim gösteren diğer çocuklar gibi gelişip gelişemeyeceklerini, onlar gibi her türlü bilgiyi öğrenip öğrenemeyeceklerini, ilerde kendi ayakları üzerinde durabilecek bir yetişkin olup olamayacaklarını merak ettiklerini belirtmişlerdir.

Otizimli çocuğun aileye olan etkisi ile ilgili alan yazında hem yurt içinde hem de yurt dışında birçok araştırmaya yer verilmiştir.

Üstüner Top (2009) otizm tanısı konulma yaş ortalaması 3,5 ve yaş ortalaması 7,5 olan OSB li çocuğa sahip 20 aile (40 anne-baba) ile yapmış olduğu çalışmada, otistik çocuğa sahip ailelerin yaşadıkları sorunlar ve ruhsal durumların değerlendirilmesini ele almıştır. Araştırmaya katılan anne ve babalara aile tanıtıcı bilgi formu uygulanmış ve birebir görüşmeler yapılmıştır. Bu çalışma sonunda erkek çocuklarda otizmin görülme olasılığının daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırma sonunda anne ve babaların çocuklarına otizm tanısının konduğu ilk zamanlarda bunu kabullenmekte zorlandıkları, hayat tarzlarının büyük oranda farklılaştığı, daha duygusal ve hassas oldukları, kendilerini sosyal hayatlarından soyutladıkları, geleceğe dair belirsizlik ve endişe yaşadıkları, hayalini kurdukları birçok şeyden vazgeçtikleri, fakat her şeye rağmen çocuklarıyla ilgilenmenin onlara mutluluk verdiği ve yaşama bakış açılarında büyük değişikliklerin olduğu sonucuna varılmıştır.

Watchel ve Carter (2008)'in yapmış oldukları çalışmada, çocuğun otizm tanısı alması ile annede çözülme duygusu ve kabulü, anne-çocuk etkileşim şekli, çocuğun otizm belirtilerine göre annenin yaşadığı depresyon düzeyi arasındaki ilişki incelenmiştir. Çocuğun otizm derecesinin ağırlığı ve sahip olduğu yeteneklerin seviyesinin düşüklüğü ne kadar fazlaysa, tanının anne tarafından analizinin yapılmasının güçlüğü ve küçük yaştaki çocuklarıyla etkileşime girerken yaşadığı zorlukların, yaşanan depresyon ile ilişkili olduğu varsayılmaktadır. 20-50 ay aralığındaki çocuk ve anneleri bu çalışmada yer almış ve araştırma sonucunda, annelerin duygusal çözümlenmesinin OSB li çocuklarıyla iletişimlerinde etkili olduğu bulunmuştur.

Girli, Özekes, Sarısoy ve Yurdakul (1998) tarafından yapılan çalışmada ebeveynlerin OSB li ve zihinsel engelli çocuklara sahip olmasının ve engelli bir çocuğu yetiştirmenin yaratmış olduğu stresi, bu strese nasıl başa çıktıkları ve anne-baba farklılıkları incelenmiştir. Bu çalışmada 54 tane OSB li çocuğa sahip ve 79 tane zihinsel engeli olan çocuğa sahip ebeveyn yer almıştır. Araştırma sonucunda OSB li ve zihinsel engelli çocukların anne-babalarının problem çözme şekillerinin çocuğun engel düzeyine ve ebeveynlerin eğitim statüsüne göre farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca OSB li çocukların anne ve babalarının stres düzeylerinin zihinsel engelli çocuğa sahip anne ve babaya göre anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür.

Ateş (2016) yapmış olduğu araştırmada, rehabilitasyon merkezlerinde eğitim alan otizm tanısı almış olan çocuklara sahip ebeveynlerin yaşam doyumunun, aile işlevlerinin ve öğrenilmiş güçlülüğünün incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya 575 ebeveyn katılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre; ebeveynlerin evlilik süreleri, çocukların özel eğitimde eğitim görme süreleri ve ebeveynlerin gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır. OSB li çocuğa sahip annelerin ve babaların öğrenilmiş güçlükleri, yaşam doyumları, duygusal tepki verme düzeyleri, iletişim düzeyleri ve aile değerlendirme düzeylerinde anlamlı farklılık olduğu sonucuna varılmıştır. Anne ve babaların yaşlarına ve eğitim durumuna bakıldığında ise; iletişim, duygusal tepki verebilme, problem çözme, ruh halini denetleme ve aile denetleme düzeylerinde anlamlı farklılıklar görülmüştür. Eğitim seviyesi yükseldikçe, yaşam doyumunun daha yüksek olduğu bulunmuştur. Yaşam doyumunda, duygusal tepki verebilmede, aile değerlendirmede ve öğrenilmiş güçlülük düzeylerinde otizmlili çocuğun kaçıncı çocuk olduğu değişkenlerinin anlamlı farklılık yarattığı görülmüştür. OSB li çocuğun tanı aldığı yaşın, planlı davranma düzeyinde, problem çözme becerisinde, iletişimde, yaşam doyum düzeyinde ve duygusal tepki verebilmede anlamlı farklılık oluşturduğu sonucuna erişilmiştir. Anne babaların aile değerlendirme düzeylerinin, öğrenilmiş güçlülük düzeyi azaldıkça arttığı görülmüştür. Ebeveynlerin öğrenilmiş güçlülük düzeyleri artış gösterdikçe; yaşam doyum düzeylerinin de azaldığı tespit edilmiştir.

OSB li çocukların genelinde görülen ortak özellikler anne ve babaların stres düzeylerini arttırabilir (Gupta, Singhal, 2005). OSB li bireyin duygusal gelişiminde ki gerilikler ve kendini ifade etmesinde ki yetersizlikler anne ve çocuk arasında ki empatiyi azaltır ve bu durum ebeveyndeki stresi arttırabilir. Birçok çalışma OSB li çocuğun belirtileri ağırlaştıkça ailedeki stresin arttığını ortaya koymaktadır. Dahası, çocuğun olumsuz özellikleri çoğaldıkça, aile sosyal hayatından daha çok izole olmakta ve sonuç olarak aile de “otizmlili” olmaktadır (Kozloff, 1984).

OSB li bireyin sorunlu davranışları, sosyal ve dil gelişiminde ki gerilikler, sağlık sorunları (sık hastalanma, alerji vb.) çocuğun farklılıklara karşı aşırı direnç göstermesi, kendi yaşına uygun oyun oynayarak oyalanamaması veya uyku problemleri (geç yatması, anne ve babasıyla aynı yatakta yatması) gibi otizmin özelliklerine bağlı birçok

sebepler, aileye sürekli stres yaratmakta ve ailenin genel sağlığını tehdit edebilmektedir (Hastings, Johnson, 2001; Lecavalier, Leone, Wiltz, 2006).

Gülaldı (2010) yaptığı bir çalışmada, OSB'li çocuğa sahip anneler ile Serebral Palsili çocuğa sahip annelerin ebeveynlik stres düzeylerinin yaşam doyumları ile olan ilişkisini incelemiştir. Annelerin ebeveynlik stresi; ebeveyn-çocuk ilişkisinde bozulma, ebeveyn sıkıntısı ve zor çocuk alt kategorilerinde incelenmiş ve engel durumuna ilintili olarak yaşam doyumuna ve ebeveynlik stresine etkisi incelenmiştir. Bu çalışmaya 48 otizm, 50 Serebral Palsi tanısı almış çocukların anneleri katılmıştır. Araştırma neticesinde annelerin ebeveynlik stresi arttıkça yaşam doyum düzeylerinin azaldığı ortaya çıkmış ve bu durum özel gereksinimli çocukların normal gelişim gösteren çocuklara oranla daha fazla bakıma ve ilgiye ihtiyaç duymalarından dolayı, annelerin kendilerine vakit ayıramaması ile açıklanabilir. Ayrıca Serebral Palsili çocuk annelerinin ebeveyn stres puanlarının otizm tanısı almış çocukların annelerine göre daha yüksek ve yaşam doyumlarının daha az çıktığı ortaya konmuştur. Bu durumdan da anlaşılacağı gibi Serebral Palsi'nin OSB'den farklı olarak fiziksel engeli ile ön plana çıkması ve diğer sorunlarla birleşerek idaresi güç bir durum olarak görülmesi sonucuna varılmıştır.

Çolakadioğlu, Uğuz, Toros ve Yazgan (2004) tarafından yapılan çalışmada, 13-22 yaş aralığında fiziksel ve zihinsel engeli olan çocukların sosyo demografik özellikleri ile annelerinde ki anksiyete, stres ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmaya 25 Serebral Palsi, 26 Otizm, 29 Mental Retardasyon tanısı almış çocukların anneleri ile normal gelişim gösteren 89 çocukların anneleri katılmıştır. Annelerin anksiyete, depresyon düzeyleri, bağımlılık ve kendini yönetme, aile hayatına getirdiği sınırlılıklar ve aileye yaşattığı güçlükler Holroyd'un geliştirmiş olduğu stres ve kaynakları ölçeği ile ölçülmüş ve puanlar karşılaştırılmıştır. Deney grubuna alınan, otizmli, zihinsel engelli ve serebral palsi'li çocuklu annelerin, normal gelişim gösteren çocuklu annelere göre daha yüksek puan almışlardır. Netice olarak engelli çocuğa sahip annelerin ruhsal sağlığının korunması ve yeterli sosyal desteğin sağlanmasının önemli olduğu belirtilmiştir.

2.2. Evlilik Doyumu

Özgüven (2000) e göre evlilik, aile olmanın ilk basamağıdır. Evlilik kurumu bir kadın ve bir erkeği karı-koca olarak birbirlerine bağlayan, doğacak çocuklara belli bir statü sağlayan ve sosyal açıdan devletin denetleme, hak ve yetisi bulunan meşru bir ilişki biçimidir.

Tezcan ve Coşkun (2004) a göre evlilik, farklı cinsten iki birey tarafından oluşturulmuş, yasal, dini, toplumsal veya kültürel farklılıklara göre geleneksel olarak başka tür ve şekillerde de gerçekleştirilebilen meşru bir birliktelik olarak tanımlanmıştır.

Türk Medeni Kanunu'nun 185. maddesinde evlilik hakkında: *'Evlilikle eşler arasında evlilik birliği kurulmuş olur. Eşler, bu birliğin mutluluğunu elbirliğiyle sağlamak ve çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen göstermekle yükümlüdürler. Eşler birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar'* ifadesi bulunmaktadır (www.tbmm.gov.tr).

Evliliğin kişisel ve toplumsal işlevi incelendiğinde; evlilik hayatının erkek ve kadının biyolojik ve psikolojik birtakım gereksinimlerini ve güdülerini doyumayı hedeflediği görülür (Özgüven, 2000).

Evlilik bireylere; psikolojik, maddi ve manevi fayda sağlayarak daha sağlıklı ve kaliteli bir yaşam sunmaktadır. Sağlıklı evliliklerin, bireylerin hayat kalitelerini arttırmadaki rolü ortadadır; bireyler daha mutlu ve doyumlu bir yaşama sağlıklı bir evlilikle daha kolay ulaşabilmektedirler. Dolayısıyla evlilik başarısını destekleyen en önemli olgulardan birisi de evlilik doyumu olmaktadır (Çağ, Yıldırım, 2013).

Karney ve Bradbury (1995) e göre konuyla ilgili kaynakların çoğunda evlilik uyumu, evlilik kalitesi, evlilik doyumu, evlilik mutluluğu gibi kavramlar eş anlamlı olarak kullanılmaktadır ve bu yönden bir kavram karışıklığı olduğu belirtilmektedir. İlgili kaynaklar incelendiğinde genel olarak 'evlilik uyumu' ve 'evlilik doyumu' kavramlarının birbirlerinin yerine kullanıldıkları görülmektedir. Evlilik uyumunun tanımı ve içerisinde barındırdığı olgular üzerine tartışmaların devam etmesine rağmen birbirleri ile etkileşen, problemlerini olumlu bir biçimde çözüme ulaştırabilen, evlilik ve aileyi ilgilendiren durumlarda aynı fikirde buluşabilen eşlerin birlikteliği uyumlu

evlilik olarak tanımlanır. Evlilik uyumu aynı zamanda eşlerin uyumlu birlikteliklerinin neticesi olarak evlilik yaşamındaki memnuniyeti ve mutluluğu da ifade etmektedir. Evlilik uyumu ile evlilik doyumu bu noktada karışmaktadır. Bu iki kavram arasında yüksek ilişki olması sebebi ile genellikle birbirinin yerine kullanılmaktadır. Doyumlu çiftlerin aynı zamanda uyumlu çiftler oldukları ifade edilerek bu iki kavramın farklı kavramlar olmadığı yaygın olarak kabul görmektedir (Yılmaz, 2001).

Doyum kavramı, ekseriyetle kişilerin ilişkileriyle ilgili öznel duygularına atıfta bulunmak için kullanılan bir kavramdır. Fletcher, Simpson ve Thomas (2000) ise doyumun sadakat, güven, tutku, aşk ve yakınlık ile birlikte altı ilişki niteliğinden birisidir (*akt.* Hendrick, 2009).

Evlilik doyumu ise, bireyin evlilik ilişkisindeki ihtiyaçlarını, isteklerini karşılama düzeyine yönelik algısı olarak tanımlanmaktadır (Tezer, 1996). Erbek, Beştepe, Akar, Eradamlar ve Alpkan (2005) yaptıkları çalışmada evlilik doyumunu, bireylerin ilişkilerinin her yönünde hissettikleri, kendilerine ait memnuniyet, mutluluk gibi duygular olarak betimlemişlerdir.

Evlilik doyumu; evlilik müessesesi içinde eşlerin birbirlerine karşı sergiledikleri sevgi şekli, iletişim biçimi, cinsel tatmin gibi kişisel boyutlardan ve verilen kararlarda eşitlik, gelir, çalışma ve sorunları birlikte aşmak gibi çevresel boyutlardan elde edilen psikolojik tatmindir (Sokolsi, Hendrick, 1999).

Evlilikte doyumu, eşlerin kendi yaşamlarında hissettikleri mutluluk, yaşadıkları konfor, ihtiyaç duydukları bakım gibi kavramların düzeyiyle yakından ilişkilidir. Eşlerin erişilebilirliği, gereksinimlere cevap verebilir olması, güven duygusunun karşılıklı olması ve eşlerin ilişkiden beklentileri, ilişki doyumunda önemli bir rol almaktadır. Doyurucu ilişkileri olan çiftlerin daha mutlu ve sağlıklı olmaları beklenmektedir. (Hendrick, 2009; Hazan ve Shaver, 1994; Bartholomew ve Horowitz, 1991; Bowly, 1973).

Kirby'e göre (2005) eşlerin evliliğine dair duyguları, bakış açısı ve algısı evlilik doyumunu tanımlamaktadır. Evlilik doyumunun ve kalitesinin yüksek olduğu çiftlerin evlilikleri aynı zamanda güçlü evlilik olarak da tanımlanmaktadır.

Deci ve Ryan (2008) a göre evlilik doyumunu eşler arasında ki çatışmanın çözümü, bağlanma şekli, iletişim becerileri, birbirlerini algılama biçimleri, duygusal zeka, iş hayatında ki doyumları gibi pek çok değişken desteklemektedir. Ayrıca evlilikte problem çözme ve psikolojik sağlamlık da evlilik doyumunu destekleyen değişkenler arasındadır. Evlilikte yaşanan sorunları olumlu yönde çözme becerisi, eşlerin problemlerin üstesinden gelebilme dirayeti ve bununla alakalı gösterdikleri davranışlardır. Psikolojik sağlamlık ise yaşamı bütünüyle ve derin bir biçimde, tatmin olacak şekilde yaşama anlamına gelmektedir.

Yukarda belirtilen tanımlardan yola çıkarak evlilik doyumun da aile içerisinde ki problemlerin çatışma yaşamadan, yapıcı şekilde çözümlenmesi, çiftlerin karşılıklı olarak birbirlerinden ve hayattan memnuniyet duyması, mutlu olması, birbirlerine iletişim konusunda her daim açık olmaları, aile içerisinde stres düzeyinin az olması, engellenme yaşamamaları oldukça önemlidir ve evlilik doyumunun temelini oluşturmaktadır.

Fakat ailelerin otizmlili bir çocuğa sahip olmaları durumundan kaynaklanan gittikçe artan stres seviyesi, aile içi rollerin yeniden belirlenmesi, aile bütçesinin otizmlili çocuğun tedavisi için tekrar yapılandırılması ve varsa diğer çocuklara olan ilginin azalması çiftler arası problemlere sebep olmaktadır (Girli, 2004). Ailenin genel ilgisinin otizmlili çocuğa yönelmesi eşler arası ve aile üyeleri arasındaki ilişkiyi de olumsuz olarak etkilemektedir (De myer, 1979; Risdal, Singer, 2004, *akt.* Vardacı, 2011).

2.2.1. Evlilik Doyumu İle İlgili Çalışmalar

Ülkemizde ve yurtdışında evlilik ve aile üzerine yapılan araştırmalar da son yıllarda giderek artmaktadır. Özellikle evlilik doyumu üzerine yapılan araştırmalardan bazıları şunlardır;

Özekes, Girli, Yurdakul ve Sarısoy (1998) yaptığı bir çalışmaya, otizmlili ve zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip ailelerin evlilik ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmada zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip 104 (55 anne, 49 baba), otizmlili çocuğa sahip 65 (31 anne, 34 baba) ve normal gelişim gösteren çocuğa sahip 99 (53 anne, 49 baba) kişi katılmıştır. Araştırma neticesinde zihinsel yetersizliği ve otizmlili çocuklu aileler arasında evlilik ilişkilerini değerlendirme açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Diğer bir sonuç ise engelli çocuğa sahip olmanın evlilik ilişkilerini olumsuz etkilediği yönünde bir sonuç çıkmamıştır. Anne ve babalardan evlilik ilişkilerini engelli veya otizmlili çocuğa sahip olmadan önce ve sonra değerlendirmeleri istendiğinde ise, eşlerin engelli çocuk sonrası birbirlerini daha bağımlı ve güvenilir algıladıkları ortaya çıkmıştır. Bu da çiftlerin engelli çocuğun getirdiği problemlerle birlikte baş ettiklerini göstermektedir.

Tayvan’da yapılan bir çalışmada, 151 otizmlili çocuğa sahip aile ile 113 normal gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin, anne-babaların psikopatolojik durumları, evlilik uyumu ve aile işlevselliği yönünden karşılaştırılmıştır. Sonuçlara göre, otizmlili çocuğa sahip anneler normal gelişim gösteren anneler ile karşılaştırıldığında fobi durumu hariç bütün psikopatoloji düzeylerinde (depresyon, kaygı, somatizasyon, obsesyon, kişilerarası duyarlılık, paranoya, düşmanlık) yüksek puan almışlardır. Diğer bir önemli nokta ise, otizmlili çocuğa sahip babalar, normal gelişim gösteren çocuğa sahip babalara göre kişilerarası duyarlılık, düşmanlık, obsesyon ve paranoya alt ölçeklerinde anlamlı düzeyde yüksek puan almışlardır. Ebeveynler evlilik uyumu ölçeklerinde normal gelişim gösteren çocuğa sahip anne ve babalara göre daha düşük düzeyde evlilik uyumu göstermişlerdir. Evlilik doyumunda anne ve babalar arasında ki farklılıklara bakıldığında, otizmlili çocuğa sahip anneler otizmlili çocuğa sahip babalar göre ikili ilişkilerde daha az doyum ve sevgi durumu olduğunu belirtmişlerdir. Aile işlevselliği incelendiğinde ise, otizmlili çocuğa sahip anneler kontrol grubunda ki annelerle karşılaştırıldıklarında, düşük aile bağlılığı, düşük aile uyumu ve evlilik doyumunu bildirmişlerdir. Otizmlili çocuğa sahip babalar ise kontrol grubundaki babalara göre bu kavramlarda farklılık göstermemişlerdir (Gau, Chou, Chiang, Lee, Wong, Cou and Wu, 2011).

Gündoğdu (1995) yaptığı çalışmada, OSB li ve normal çocuğa sahip anne-babaların evlilik uyumları ve durumluluk-sürekli kaygı ve depresyon durumları bakımından birbiriyle kıyaslamıştır. 40 çift toplamda 80 kişi bu çalışmaya katılmıştır. Yapılan analizlerin sonucunda; OSB li çocuğa sahip anneler, eşlerine güven konusunda normal gelişim gösteren çocuğa sahip annelere göre daha yüksek puan almışlardır. Bunun yanı sıra OSB li çocuğa sahip babaların eş değerlendirme ölçeğindeki “kopukluk” alt boyutunda normal gelişim gösteren çocuğa sahip babalara göre daha düşük puan almışlardır. Bu ölçeğin “güvenilebilirlik” ve “kopukluk” alt boyutundaki sonuçları

dikkate alındığında, OSB li çocuğu olan anne ve babalarının evlilik uyumlarının ve evlilik uyumuna ilişkin algılarının, normal gelişim gösteren çocuğa sahip anne ve babalara göre daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ende İnce ve GÜdücü Tüfekçi (2015) yapmış oldukları engelli çocuğu olan ebeveynlerin evlilik uyumlarının değerlendirildiği ve evlilik uyumunu etkileyen faktörlerin belirlendiği araştırmaya basit rasgele örnekleme yöntemi ile seçilen ve araştırmaya katılmayı kabul eden 123 ebeveyn katılmıştır. Yapılan analizler sonucu ebeveynlerin, evlilik uyumunun düşük düzeyde ve yaşam doyumunu açısından duydukları memnuniyetin az olduğu, evlilik uyumu ve yaşam doyumları arasında pozitif yönde orta düzey bir ilişki olduğu görülmüştür. Evlilik uyumu puanlarında meslek, ekonomik durum, madde kullanma ve şiddet görme durumlarının ve yaşam doyumunu puanlarında da öğrenim durumu, meslek, ekonomik durum, çocuk sayısı, madde kullanma ve şiddet görme durumların önemli bir fark oluşturduğu saptanmıştır.

Allessandri'nin (1992) yaptığı araştırmada, OSB li çocuğa sahip 32 anne ve 32 babalarla, normal gelişim gösteren çocuğa sahip 32 anne ve 32 babaları evlilik uyumları açısından karşılaştırmıştır. OSB li çocuğa sahip anne babalar evlilik uyumunda daha düşük puan almış olmalarına rağmen iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark elde edilmemiştir. Bununla ilgili olarak De Myer (1979) otizmlili çocuğa sahip aileler ile normal gelişim gösteren çocuğa sahip aileler arasında evlilik uyumu olarak istatistiksel verilerde anlamlı bir fark çıkmasa da, birebir yapılan görüşmelerde otizmlili çocuğa sahip ailelerde stres düzeyinin yüksek ve evlilik uyumunda bozulma olabileceğini belirtmiştir (*akt. Vardacı, 2011*).

Acar (1998) yapmış olduğu çalışmada, kişisel sorunların ve özelliklerin evliliğe ilişkin durumları ve evlilik hayatı ve doyumunu üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma neticesinde yaş, cinsiyet, meslek gibi demografik özelliklerin ve evlilik süresi, evlenme şekli, evlenme yaşı gibi evlilik kurumuna ait değişkenlerin evlilik doyumunu etkilemediği neticesine ulaşılmıştır. Çalışmaya katılanların, evlilik hayatı ve çiftlerin aile ilişkileri ile ilgili problemlerin; aile içinde ve dışında görev ve sorumlulukların adil şekilde paylaşımı, eşlerin birlikte sosyal hayata katılımı, bütçenin nasıl harcanacağı konusunda fikir birliği içerisinde olması, çiftlerin birbirlerine yeterli sevi ve saygı duyması, duygu ve düşüncelerin rahatça paylaşımı, cinsel yaşamda anlayışlı olma,

evliliğe akraba ve arkadaşların müdahalesinin olmaması, eşlerin sözlü ve fiziksel şiddet uygulamaması, rol çatışmasının yaşanmaması evlilik doyumunu olumlu yönde etkileyen unsurlar olarak belirtilmiştir.

Ar (2014) yapmış olduğu araştırmada, normal gelişim gösteren çocuğa sahip anne babalar ve otizmlili çocuğa sahip anne babaların evlilik uyumu ve anksiyete düzeylerini kıyaslamıştır. Çalışmada anne babaların eğitim düzeyi, evlilik süreleri, sahip oldukları çocuk sayısı, aylık gelirleri, evlilik yaşları ve evlenme biçimleri gibi değişkenlerin evlilik uyumu ve anksiyete düzeylerine etkisi incelenmiş ve çalışma neticesinde annelerin evlenme şekilleri ve evlilik uyumu arasında anlamlı bir fark olduğu belirtilmiştir.

2.3. Aleksitimi

Psiko-sosyal bir varlık olan insanın, varlığını devam ettirmek ve gereksinimlerini karşılamak için toplu halde yaşamaya çevresindeki insanlarla iletişim kurmaya ve onlarla etkileşime geçmeye gereksinimi vardır. Bu iletişim ve etkileşim süreci insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerinden biridir. Kişinin günlük yaşamında sağlıklı ve dengeli ilişkiler kurup geliştirmesinde duygu, düşünce ve davranışların bir bütün olarak işlev gördüğü bilinen bir gerçektir. Bu bütünlüğün bozulması denge ve uyum arayışında olan insan için bir tehdit oluşturmaktadır. Bu yönden bakıldığında sağlıklı ve dengeli ilişkiler kurmadaki bütünlüğü sağlayan en önemli faktörlerden birisi de duygularımızdır (Koçak, 2002).

Dökmen (2000) e göre bir canlının normal, sıradan bir hayat sürebilmesi için duygularına gereksinimi vardır. Fakat insan duygulara iki defa ihtiyaç duyar. *Birincisi günlük yaşamını sürdürebilmek için bir motivasyon kaynağı olarak, ikincisi ise varoluş düzeyini yükseltmek kaliteli, sıra üstü yaşayabilmek için duygulara ihtiyacı vardır.* Bireyin duygularını ve isteklerini fark edip ifade etmesi özgün yaşayabilmesi için gereklidir. Özgün yaşama becerisini geliştirmek isteyen kişi ise duygu ve isteklerini fark edebildiğinde içindeki varolan güce erişebilir.

Bozkurt (1989) yaptığı araştırmada bireylerin duygularını ifade edemediği durumlarda gelişim ve başarı eksikliğine, acı çekme, bitkinlik ve mide rahatsızlıkları gibi psikolojik

temelli sorunlara neden olduğu, ayrıca depresyonu körüklemede önemli rol oynadığı neticesine varılmıştır.

İnsan ilişkilerinde problemlerin çıkmasının sebeplerinden biriside duyguların fark edilip ifade edilememesidir. Sözel olarak ifade edilemeyen duyguların, engellendiği durumlarda vücudun genellikle fiziksel yakınmalardan oluşan farklı tepkiler verdiği ve aleksitimik yatkınlığın arttığı görülmüştür (Cooper, Holmstrom, 1984).

Aleksitimi başlangıçta psikosomatik kuramcılar tarafından ruh sağlığı alanında psikosomatik bir durumu ve belirtiyi ifade etmek amacıyla ortaya çıkmış bir terimdir (Blanchar, Arena ve Pallmayer,1981). Fakat sonraları aleksitiminin yalnızca psikosomatiklere ait bir durum olmadığı, sağlıklı kişilerde de çokça rastlandığı farkedilmiştir. İlk defa Sifneos tarafından 1972 yılında Avrupa’da bir konferans esnasında bu türden duygusal problemleri anlatmak için aleksitimi kavramı kullanılmıştır (Dereboy 1990).

Aleksitimi anlam olarak Yunanca’da yer alan *a= yok*, *lexis= söz*, *thymos= duygu* anlamına gelen kelimelerin birleşmesiyle meydana gelmiştir(Sifneos, 1972). Dereboy (1990) aleksitimi kavramını “*duygular için söz yokluğu*” olarak ifade etmiştir. Şahin (1991) aleksitiminin duygulara karşı “*dilsiz*” olmak anlamı taşıyan “*duygular için söz yokluğu*” teriminin yetersiz kaldığını vurgulamış ve aleksitimik bireylerin aynı zamanda kendi duygularına karşı da“*sağır*” olduklarını ve aleksitimi için, “*duygusal ahrazlık*” tanımını yapmanın daha uygun olacağını belirtmiştir. Dökmen (2000) ise aleksitimiye “*düşünce köleliği*” olarak tanımlamayı uygun bulmuştur. Sayar (2007) ise “*duygu sağırlığı*” olarak aleksitimi terimini açıklamıştır.

Aleksitiminin klinik tanımlamasında somatizasyon kavramının önemli bir yer tutmasına karşın yapılan çalışmalarda aleksitimi ile psikosomatikler arasında birebir bir ilişki olduğu netleştirilememiş ve aleksitimik ile psikosomatik hastalıklar arasında etiyolojik bir ilişkiden çok bir benzerlikten bahsedilmesinin daha uygun olacağı kanısına varılmıştır (Beach, 1994; Grabe, Spitzer ve Freyberger, 2004). Aleksitiminin kişisel yatkınlık, sosyal destek yoksunluğundan ortaya çıkan bir durum, hastalık, psikosomatik emareler, zihinsel bozukluk, yetenek eksikliği, sinirsel bir problem olduğunu savunan farklı görüşler bulunmaktadır. Böylesi farklı yorum ve fikir

karşısında bir kişiye aleksitimi tanısı koymak oldukça zordur. Esasen aleksitimi için var ya da yok gibi keskin çizgiler oluşturmak yerine aleksitimik özelliklerin seviyelerinden söz etmenin daha doğru olduğu (Paez,1997, *akt.* Koçak, 2000).

Aleksitimik özelliklerin geçici veya kalıcı olması konusunda da farklı fikirler bulunmaktadır. Freberger (1977) bu fikir çatışmasını birincil ve ikincil aleksitimi olmak üzere çözüme kavuşturmuştur. Birincil aleksitimi, doğuştan var olan, daimi nörolojik sorunlara bağlı, kalıtsal bir yapıya sahip, hayat boyu psikosomatik bir hastalığa neden olacak ruhsal bir durumdur. Süre içerisinde ve değişen şartlarda çok az farklılık gösterir. Çevresel, geçici veya psikolojik durumlarla ilişkili değildir. İkincil aleksitimi ise travmatik tecrübeler ve yaşantılar, üst düzey depresyon, kaygı bozukluğu veya stres durumlarında ortaya çıktığı belirtilmektedir. Koşullara, stres yaratan durumların azalmasına bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Tedaviye yanıt verme konusunda birincil aleksitimiye göre daha iyidir (Lesser, 1981; Way, Yelsma, Van Meter, Black-Pond, 2007; Thompson, 2009, *akt.* Saraç, 2013).

2.3.1. Aleksitimik Kişilik Özellikleri

Sifneos (1972) duygusal işlevlerinde ve kişilerarası ilişkilerinde zorluk yaşayan kişileri aleksitimik bireyler olarak ifade etmiştir. Duyguların önemli bir role sahip olduğu sosyal hayatta aleksitimikler topluma yabancı bir görüntü sergilerler. Aleksitimiklerin en göze çarpan özellikleri duygularının farkında olup ifade etme güçlüğü yaşamalarıdır. Aleksitimik bireyler duygu ve düşünceleri arasında bağ kurup bunları sözel olarak ifade etmekte zorluk yaşarlar (Sifneos, 1988).

Aleksitimik kişilerin özellikleri üç temel kavram ile açıklanmaktadır. Bunlar; *Duyuş* (*affect*) bilişsel bir özelliktir, hem biyolojik hem psikolojik unsurlar barındırır. *Duygu* (*emotion*) ağrı, umut, istek gibi zihinsel yaşantı içerir. *His* (*feeling*) hoşnutluk yada acı çekme, duygusal olarak etkilenme durumunun neticesidir(Sifneos,1988) Aleksitimik kişilik özellikleri konusunda değişik yorum ve tanımlamalar olmasına karşın, konunun uzmanları dört temel başlık altında değerlendirilmesi yönünde ortak bir görüş içerisinde bulunmuşlardır (Lesser, 1981; Sifneos, 1988; Taylor, Bagby, Parker, 1991).

- **Duyuları Fark Etme, Ayırt Etme Ve İfade Etme Güçlüğü**

En belirgin özelliği duygularını tanıma ve ifade etme güçlüğü olan aleksitimik bireyler, duygularını tanıyamaz ve tanımlayamazlar. Duygularını oldukça basit kelimelerle anlatabilmekte veya bedensel tepkilerle gösterebilmektedirler. Kendilerine duyguları ile ilgili soru yöneltildiğinde sanki bu kelimenin anlamını bilmez gibi davranırlar. Tekrarlayıcı ve detaycı konuşma özellikleri mevcuttur. Bedensel şikayetleri çok fazladır. Duygusal yaşamlarındaki sınırlı düzey, bedenlerine yansıyan donukluk ve duygularının yüzlerinden anlaşılmasıyla da kendini gösterir (Sifneos, 1977, Lesser, 1981, Akt. Koçak, 2002). Duygusal durumlarını kavramakta güçlük çekerler. Kuvvetli duygular yaşamalarına karşın duyguları arasında bağ kuramayıp, ruh hallerini doğru biçimde gösteremez ve dışa yansıtamazlar (Thompson, 2009). Bu özellik, aleksitimik bireylerin sosyal ilişkilerde temel yapıyı oluşturan duygusal ifadeleri tanımlamakta ve düzenlemekte sıkıntı yaşamalarına sebep olur (Way, Yelsma, Meter, Black Pond, 2007). Duygularını doğru kelimelerle ifade edemedikleri için çoğu kez yanlış anlaşılırlar (Taylor, 1987). Aleksitimik kişiler düşünebilir, sosyal ilişkiler geliştirebilir ancak duygu ve düşünceler arasında ayırım yapmakta, bunları birleştirmekte, anlamlandırmakta ve sözel olarak ifade etmekte zorlanırlar (Faryna, Rodenhauer, Torem, 1986).

- **Hayal Kurma, Düşlem (Fantasy) Yaşamında Sınırlılık**

Aleksitimik özelliklere sahip kişilerin hayal gücünde oldukça zayıftır ve kısıtlıdır. Az da olsa hayal kurarlar fakat bunu zaman kaybı olarak düşünmekten kendilerini alıkoyamazlar. Aleksitimik bireyler hayallerine yoğun, dinamik, renkli, duygu dolu anlamlar yükleyemezler. Kurdukları hayaller çoğunlukla sıkıcı ve renksiz fantazilerden oluşur. Genellikle duygularına anlam katacak hayallerden uzaklaşmayı yeğlerler (Lesser, 1981, Taylor and Bagby, 1988). Bu nedenledir ki çoğu terapist aleksitimi hastalarını sıkıcı ve ifadesiz olarak nitelendirir (Lesser, 1981). Krystal (1979) araştırmasında aleksitimikleri şu kelimelerle ifade etmiştir; *“Hastalar... mimiklerde ve yüz ve beden ifadelerinde küntlük gösterirken, bunun sonucunda taşlaşmış bir yüz ifadesi ve kazık yutmuş gibi bir beden duruşu ortaya çıkar. Hastanın düşünceleri günlük olayların anlamsız detaylarında gezinirken, günlük meşgalelerinin ötesine geçmekte yetersiz kalırlar.”* Buna ek olarak ise kendilerinin de anlayamadığı birden bire öfke, ağlama, sinir krizi tarzı duygu patlamaları yaşarlar (Bagby ve Taylor, 2006). Seyrek

olarak rüya görürler (Taylor, 1987). Genellikle gördükleri rüyaları hatırlamakta zorlanırlar. Rüyalarını anlatırken seçtikleri dil genellikle günlük yaşantılara dair gerçekleri barındırır ve somut kavramlar üzerinde yoğunlaşır. Hayal kurma konusundaki yetersizlikleri aleksitimik bireylerin yaratıcı fikirler ortaya koymasına engel olmaktadır. Düşünce ve eylemleri daha çok dış uyaranların etkisi altındadır. Aleksitimik kişiler sosyal çevresi tarafından donuk, sıkıcı, kaba ve duygusuz olarak nitelendirilirler (Sifneos, 1988).

- **İşlemsel-İşe (Operational Thinking) Vuruk Düşünme**

Aleksitimik bireyler karşılaştıkları problemlere somut ve kestirme çözümler bulmaya meyillidirler. Problemlerini yüzeysel şekilde halletmeye odaklıdır. Aleksitimik bireyler kendi iç dünyalarına uzak ve mekanik bir hayatı tercih ederler. Yaşadıkları bir sorunla ilgili konuyu kısaca kapatıp ve bu sorunla yeniden karşılaşmamak için alınması gerekli olan tüm önlemleri alırlar. Çevreleri ile uyumludurlar. Bu bireyler duygularını ayırt etme, tanıma, anlamlandırma, ifade etme ve fark etme güçlüğü yaşamalarına karşın insan ilişkilerinde sorun yaşamamaktadırlar (Lesser, 1985; Taylor, 1991).

- **Dış Merkezli Uyum Sağlamaya Yönelik Bilişsel Yapı (Bilişsel Tarz)**

Aleksitimik kişiler genellikle dışa dönük kişilik özellikleriyle göze çarparlar. Çünkü bu kişilerin düşünme biçimleri mekanik, faydacı ve uyumlu olmaya yöneliktir. Sosyal ilişkilerinde hal ve hareketlerine iç etkenler ve onlarla ilişkili duygular değil, genellikle dış uyaranlar şekil verir. Aleksitimikler sosyal çevresi ile uyum içinde olmak adına gösterdikleri yoğun çaba ve istekten dolayı insan ilişkilerinde sorun yaşamayan, olumlu ilişkiler geliştirebilen bireyler olarak tanımlanırlar (Taylor, 1991). Aleksitimik bireyler için çevresel beklenti ve detaylar çok önemlidir. Bu sebeple dış etkenler tarafından kontrol edilirler ve yalnız olmayı seçerler. Zeki olmakla birlikte bu zekalarını çevreye uyum sağlamak ve duygularını gizlemek için kullanırlar (Koçak, 2002).

Aleksitimik insanlarda belirgin olarak görülen bu dört temel özelliklerin yanında ikinci derecede önemli özelliklerinde bulunduğu konunun uzmanları tarafından belirtilmiştir. Bu özelliklerin bazılarını şöyle sıralamak mümkündür.

- Aleksitimik kimseler çevresel detaylara dair düşünce yoğunluğu ve fiziksel belirtilerden şikâyet gibi sebeplerden dolayı nevrotik olarak tanımlanabilirler. Ancak aleksitimikler temel özellikleriyle nevrotiklerden kesin olarak farklıdır. Duygu ve hayal yoksunluğu nevrotik kişilerde psikolojik çatışma ile sınırlıyken, aleksitimiklerde her alana dağılmış şekildedir. Duyguları ile düşünceleri birbiri ile örtüşmeyebilir (Krystal,1979).
- Aleksitimikler nadiren rüya görür ve rüyalarında ki unsurları anlamlandırmakta ve birbirleri ile ilişki kurmakta güçlük çekerler (Krystal, 1982).
- Aleksitimik bireyler yaratıcı zekâdan yoksun, mekanik, basit bir yaşam sürmeyi tercih ederler (Koçak, 2002).
- Başkalarını anlama ve kendini onların yerine koyma yetenekleri neredeyse yoktur (Krystal, 1979).
- Aleksitimik kişiler çok seyrek ağlama davranışı göstermelerine rağmen yaşadıkları öfke, sinir krizi ve keder gibi yoğun yaşanan duygulara bağlı olarak aşırı seviyede ağlama davranışları gösterebilirler (Koçak, 2002).
- Hassas olmayan ve düşünmeden harekete geçen tavırları vardır.Kendilerini genelde aciz, yardıma muhtaç gösterme eğilimlerinin yanısıra despot ve gergin olma eğilimleri mevcuttur. Kendi bildiğini okuyan, davranış temelli ve ısrarcı ve yineleyen konuşmaları ise en belirgin özellikleridir (Sifneos,1988).
- Aleksitimikler genellikle sosyalleşmeyi seven ve paylaşımına açık kişiler izlenimi çizseler de bu konuda dürüst değildirler. Sadece sosyal çevreye uyum sağlıyor gibi yapıp etrafındaki kişiler gibi olmadıklarının bilincindedirler ve bunu gizleme konusunda ustadırlar (Koçak, 2002).

2.3.2. Aleksitimi İle İlgili Araştırmalar

Aygen (2011) tarafından yapılan araştırmada otizm tanısı almış çocuk ve ergenlerin annelerinde aleksitimi düzeyinin yordanması üzerinde çalışılmıştır. Çalışma kapsamına otizm tanısına sahip çocuğu olan 207 anne ve karşılaştırma grubu olarak sağlıklı gelişim gösteren çocuğu olan 207 anne alınmıştır. Araştırmanın bulguları temel değişkenler arasında (ailedeki koruyucu etkenler ile duygusal tükenmişlik, ailedeki koruyucu etkenler ile kişisel başarı hissi, ailedeki koruyucu etkenler ile aleksitimi, duygusal tükenmişlik ile aleksitimi, kişisel başarı hissi ile aleksitimi) ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Ailedeki koruyucu etkenler, duygusal tükenmişlik, kişisel başarı hissi ve

otizmlı çocuğun özel eğitime başlama yaşı değişkenlerinin aleksitimiye yordayan etkenler olduğu belirlenmiştir. Araştırma neticelerine göre annelerin ocuk sayısı ve sahip oldukları çocuğun engel düzeylerine göre aleksitimi düzeylerinin değişiklik gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Buna göre ocuk sayısı ve engel düzeyi arttıka aleksitimi puanlarının da doğru orantılı olark arttığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca aynı araştırmada annelerin eğitim seviyesi, gelir düzeyi, yaş ve meslek durumuna göre aleksitimi düzeylerinde anlamlı farklılıkların olmadığı saptanmıştır.

Saraç (2013) yaptığı çalışmada OSB li bireylerin ebeveynlerinin geniş otizm fenotipi ve aleksitimi özellikleri ve aralarında ki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmaya 3-23 yaş aralığında bulunan 270 otizm tanısı almış birey, 266 anne ve 228 baba katılmıştır. Ebeveynlerin meslek durumları aleksitimi puanlarında anlamlı bir farklılık oluşturmuştur. Buna göre babalarda işsiz olan grubun aleksitimi puanlarının diğer meslek çalışanlarına göre daha yüksek olduğu neticesine varılmıştır. Annelerde ise ev hanımı ve genel işçi olan grubun diğer meslek grubu çalışanlarına göre aleksitimi puanlarının yüksek çıktığı bulgusuna erişilmiştir. Bu sonuca göre eğitim düzeyi azaldıkça aleksitimi düzeyinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca engelli yakını olan babaların, engelli yakını olmayan babalara göre aleksitimi puanları yüksek çıkmıştır. Ebeveynlerin yaş, cinsiyet ve eşleri ile akraba olma durumlarına göre aleksitimi puanlarında bir farklılık olmadığı bulgusuna varılmıştır.

Erden (2005) tarafından yapılan bir araştırmada; çocukluk çağından itibaren ailesinden ayrı olarak yetiştirme yurdunda büyüyen gençler ile ailesinin yanında büyüyen gençleri aleksitimi, depresyon ve psikiyatrik belirtisellik yönünden kıyaslamış, her iki grupta aleksitimi, depresyon ve psikiyatrik belirtisellik arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yetiştirme yurdunda büyüyen gençlerin aleksitimi puanları ile ailesinin yanında büyüyen genlerinaleksitimi puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Yetiştirme yurdunda büyüyen çocukların küçük yaşlarda ailelerinden ayrılma gibi psikolojik bir sarsıntı ile karşı karşıya kaldıkları, anne baba sevgisinden yoksun oldukları, yurttaki gördükleri ilginin istenilen düzeyde olmadığı düşünüldüğünde bu Şartların ocuğun duygusal gelişiminin olumsuz yönde ilerleyeceği, bunun neticesinde de aleksitimik özelliklerin daha yoğun görüleceği dşnlmştir. Yetiştirme yurdunda büyüyen gençlerin aleksitimi puanları ile depresyon puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunurken ailesinin yanında büyüyen gençlerde depresyon ve aleksitimi puanları

arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Yetiştirme yurdunda büyüyen gençler grubunda depresyonun aleksitimi puanlarını yordamada anlamlı katkısının bulunduğu belirtilmiştir. Her iki grupta gençlerin psikiyatrik belirtisellik açısından değişiklik olmadığı fakat grup ortalamalarının yüksek olduğu neticesine ulaşılmıştır. Her iki grupta depresyon puanları ile psikiyatrik belirtisellik puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

De Sousa (2010) zihinsel engelli çocuğa sahip anneler ile otistik çocuğa sahip annelerdeki psikopatolojileri kıyaslamak amacı ile yaptığı çalışmada, zihinsel engelli çocuğu olan 300 anneye ve otistik çocuğu olan 300 anneye yer vermiştir. Araştırma neticesinde, otizmlili çocuklara sahip annelerin, zihinsel engelli çocuklara sahip olan annelerine göre depresyon düzeylerinin daha fazla olduğu bulunmuştur. Psikopatolojik kaygı olmamasına rağmen, bu gruplardaki annelerin kaygı durumu ve süreklilik puanı yüksek çıkmıştır. Zihinsel engelli çocukların annelerinin ise aleksitimi puanları ise hastalık derecesinde yüksek çıkmıştır.

Yemez (1991) yapmış olduğu araştırmada psikiyatrik bozuklukların aleksitimiye etkisini incelemiştir. Çalışmada 151 kadın, 86 erkek toplamda 237 kişi yer almıştır. Araştırmanın neticesine göre somatik ve psikosomatik yakınmalarla psikiyatri bölümüne gelen bireylerde aleksitimi puanı anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ayrıca bireylerin sosyo demografik özelliklerinin aleksitimiyle olan bağına bakılmıştır. Aleksitiminin erkeklere göre kadınlarda daha fazla olduğu ve yaşı ilerlemiş olan ev hanımları ile çalışan bayanlar kıyaslandığında aleksitimik özelliklerin ev hanımlarında daha fazla rastlandığı neticesine varılmıştır. Ebeveynlerin sosyo ekonomik durumları ve eğitim düzeyleri düştükçe aleksitimik özelliklerin arttığı bulunmuştur.

Genç (2015) zihinsel engelli çocuğu olan anne ve babaların yaşam doyumlarının ve aleksitimik düzeylerinin incelenmesi konusu üzerinde çalışmıştır. Çalışma grubuna zihin engelli çocuğa sahip 91 baba ve 110 anne katılmıştır. Araştırma neticesinde zihinsel engelli çocuğu olan anne ve babaların yaşam doyum düzeyleriyle aleksitimi düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre yaşam doyum düzeyleri arttıkça aleksitimi düzeylerinin azaldığı söylenebilir. Yapılan analizler sonucunda zihinsel engelli çocuğa sahip anne ve babaların cinsiyetine, çalışma ve meslek durumuna, aylık kazancına, eğitim seviyesine, çocuğun

ikinci engel durumuna bağlı olarak aleksitimi düzeylerinde anlamlı farklılaşmalar saptanmıştır. Ebeveynlerin alışma ve meslek durumuna, aylık kazancına ve eğitim seviyesine gore yaşam doyumlarında anlamlı yonde farklılaşmalar olduğu neticesine erişilmiştir.

Szatmari, Georgiades, Duku, Zwaigenbaum, Goldberg ve Bennett (2008) otizm spektrum bozukluğu olan 188 ocuk, otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip 439 ebeveyn ve kontrol grubu olarak Prader Willi Sendromu olan 45 ocuk ve ebeveyni araştırmasına dahil etmiştir. Araştırma neticesinde, toplam sayıya ve farklı gelişimsel bozukluğu olan çocukların ebeveynlerine kıyasla otizimli çocuğa sahip olan ebeveynlerde aleksitiminin daha yaygın olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte otizimli bireylerdeki tekrarlayıcı davranışların şiddeti ile babaların aleksitimi puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu vurgulanmıştır (*akt. Saraç, 2013*).

2.4. Ebeveyn Kabul Red Kurami (EKAR)

Bireyin psikolojik ve fizyolojik gelişiminde geçirilen çocukluk doneminin onemli bir faktor olduğu bugun birçok uzman tarafından kabul gormektedir. Ebeveyn Kabul Red Kurami (EKAR) psikoloji kuramlarının buyuk kısmında neredeyse temel bir kavram olan çocukluk çağına yonelik onemli açıklamalar getirmiştir (Aslan, 2014).

Ebeveyn kabulunun kulturlerarası karşılaştırılması konusunda yaptığı yuksek lisans tezinde bu konu ile ilgili ilk çalışmalarına 1960 yılında başlamış olan Rohner , 1975 yılında Ebeveyn Kabul Red Kurami'nı tum ayrıntılarıyla ortaya koymuş ve 1986'da da kurami geliştirmiştir (Khaleque, Rohner, 2002).

EKAR Kurami, bireyin çocukluğunda algıladığı ebeveyn tarafından kabullenilme veya reddedilme hissinin, çocuğun tum gelişim alanlarındaki uyumu üzerindeki etkilerini inceleyen sosyal bir kuramdır. Kuramda, ebeveyn tarafından reddedilme veya kabullenilmenin sebepleri, neticeleri ve konuya dair değişkenler araştırılmakta; çocuğun sosyal yaşamı ve sahip olduğu kişilik değerlendirilip sosyokulturel faktorlerle ilişkisine bakılmaktadır (Rohner, 1986).

Rohner (1986) EKAR Kurami; ocuğun ebeveynleriyle olan ilişkisinde algıladığı kabul ve reddin, çocuğun davranışları, zihinsel ve duyuşsal gelişimleri üzerindeki tahmini

neticelerini ve yetişkinlik çağındaki psikolojik uyumları üzerindeki etkilerini inceleyen bir teoridir. Bu yönüyle sosyalizasyon bir kuram olan EKAR Kuramı, ebeveyn ve çocuk ilişkisinde çocuğun algıladığı kabul veya reddin sebep ve sonuçlarını açıklamaya ve anlamlandırmaya çalışmaktadır (Khaleque, Rohner, 2002).

Başta Amerika Birleşik Devletleri ve diğer ülkelerde yapılan araştırmalar neticesinde, ebeveyn kabulü ve anne baba tarafından gösterilen şartsız sevginin, çocukları duygusal, zihinsel ve sosyal gelişim yönünden olumlu açıdan desteklediği ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda, çocuklukta ebeveynleri tarafından olumlu şekilde desteklenen bireylerin yetişkinlikte psikolojik olarak daha uyumlu oldukları görülmüştür (Rohner, Khaleque, 2005).

Ebeveynleri tarafından kabul veya reddedilmeleri çocukların gelişimine yön veren en önemli faktördür. Birçok ülkede sürdürülen çalışmalar, anne-baba tarafından kabul veya reddedilmenin çocukların hem duygusal, davranışsal ve psikolojik gelişimini hem de yetişkinlikteki sosyal uyumlarına şekil verdiğini söylemektedir (Şendil, Kızıldağ, 2004).

Aile ve çocuk arasındaki samimi ve kabul edici ilişkiler, bağımsızlık duygusunu olumlu yönde geliştirir ve çocukların olumlu bir benlik kavramı edinmelerini sağlar. Düşmanca ve reddedici tutumlar ise, çocukların sosyal ilişkilerinde reddedilmesine, güvensiz ve çekingen bir kişilik geliştirmelerinde önemli yer tutar (Gander ve Gardiner, 2010).

EKAR Kuramı, “*ebeveynliğin sıcaklık boyutu*” olarak isimlendirilen ebeveyn ve çocuk arasındaki etkileşimine yani kurdukları duygusal ilişkinin kalitesine ve ebeveynin çocuğa karşı duygularını nasıl ifade ettiği konusu üzerinde durmuştur. Ebeveyn-çocuk ilişkisinin bir unsuru olan sıcaklık boyutu, bir ucunda kabulü, diğer ucunda reddi bulunduran bir olgudur. Rohner insanların çocukluğunda ebeveynleri ile geliştirdikleri ilişki boyutunun, bu iki uç arasında olduğunu savunur. Sıcaklık boyutu, hem çocukla ebeveyn arasındaki sosyal etkilesime ait bir tavrı, hem de bu sosyal etkileşim çocuğun zihnindeki ebeveyn figürüne ait ipuçlarını verir. Kabul veya redde sebep olan ebeveyn davranışlarının yaşadıkları çevre ve sahip oldukları kültüre göre farklılaşabileceği ve özellikle reddedilme algısının farklı toplumlarda kendilik değeriyle alakalı benzer neticeleri doğurabileceği bu kuramın en önemli hipotezidir (Rohner, 1986).

Kuram, temel olarak “*ebeveynliğin sıcaklık boyutu*” olarak adlandırılan ebeveyn ve çocuk arasındaki duygusal ilişkinin kalitesi ve ebeveynin çocuğa dair duygularını ifade ediş şekli üzerinde durmuştur (Khaleque, Rohner, 2002).

2.4.1. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu

Ebeveyn kabul ve reddi ebeveynliğin sıcaklık boyutunu oluşturmaktadır. Çocukluğunda her kişi öz bakımını sağlanan kişi tarafından az ya da çok sevgi gördüğü için kendini bu boyutta bir yerlerde görebilir. Dolayısıyla bu boyut, ebeveyn ile çocuk arasındaki duygusal ilişkinin niteliği ve ebeveynlerin bu duygularını ifade edebilmek için kullandıkları iletişim şekillerini barındırır. Boyutun bir tarafında ebeveynin kabulü yer alırken diğer tarafında ise ebeveynin reddi bulunmaktadır (Rohner, Khaleque, 2012).

Ebeveyn sıcaklık boyutunun bir ucunda yer alan ebeveyn kabulü; sevgi, sıcaklık, samimiyet ve şefkati barındırır. Anne baba kabulünün fiziksel dışa vurumu sarılma, okşama, kucaklama, destekleyici bakış, öpme, gülümseme, hoşgörülü davranma, yanlışları telafi etme gibi güven veren belirtilerden oluşmaktayken; sözel şekilde ortaya çıkan belirtiler ise iltifat etme, cesaret verici konuşmalar yapma, çocuğa kendini özel hissettirecek sözler sarfetme, çocuk ile sohbet etme gibi davranışlardır. Diğer bir ucunda bulunan ebeveyn reddi ise, sıcaklık ve sevgi yoksunluğu ile fiziksel ve/veya sözel olarak kendini gösteren zedeleyici davranışlardan oluşur (Rohner, 1986).

Rohner ilk çalışmalarında reddetme faktörünü iki şekilde açıklamış ve bunları “*ebeveyn saldırganlığı ve düşmanlığı*” ve “*ebeveyn ilgisizliği ve ihmalkârlığı*” olarak belirtmiştir. Saldırganlık ve düşmanlığın olduğu boyutta, ebeveynler çocuklarına karşı düşmanlık, tahammülsüz, kızgın, öfkeli veya sinirli davranışlar sergilerler.İlgisizlik ve ihmalkarlık boyutunda ise ebeveynler çocuklarına karşı duyarsız, ilgisiz, kayıtsızdırlar ve çocukları yokmuş gibi davranırlar (Rohner, 1986). Fakat Rohner, sonraki çalışmalarında reddetme boyutunun dört temel ifade yolunun olduğunu ve herhangi biri ya da birkaçı şeklinde ortaya çıkabileceğini ortaya atmıştır.

Ebeveyn reddi, soğukluk ve duygusuzluk, düşmanlık ve saldırganlık, kayıtsızlık ve ihmalcilik, ayrışmamış reddetme şeklinde ortaya çıkabilir (Rohner, 1986). Bu alt boyutları açıklayacak olursak;

- **Soğukluk ve duygusuzluk;** Anne ve babaların çocuğuna yönelik sevgi ve sıcaklık barındıran hareketlerindeki azalma veya bu hareketlerin tamamen yok olmasıdır (Rohner, Khaleque, 2007, *akt.* Aytekin, 2015).
- **Düşmanlık ve saldırganlık;** Düşmanlık davranışı çocuğa zarar verici ve yıpratıcı şekilde ortaya çıkan nefret, suçlu görme, kızgınlık, art niyet veya öfke gibi olumsuz duygulardan oluşur. Anne ve babalarda ki düşmanlığa sebep olan bu duygular ise çoğu kez saldırganlık davranışını tetikler. Saldırganlık, diğer bir canlıya veya nesneye yönelik bilerek ve isteyerek yapılan rahatsız edici ve incitici davranışlardır. Ebeveynlerin sergilediği saldırganlık davranışı; vurmak, bir şey fırlatmak, çimdiklemek, vücuduna zarar verecek şekilde sıkmak, yaralayıcı olan hareketlerde bulunmak gibi fiziksel ve/veya çocuğunun durumu ile dalga geçmek, ona hakaret ve küfür etmek, sesini yükseltmek, incitici, küçük düşürücü, özgüvenini zedeleyici, düşüncesiz ve hep olumsuz, yıkıcı eleştiri cümlelerini dile getirmek gibi sözel biçimde de kendini gösterebilir (Aslan, 2014). Ayrıca, ebeveynler çocuklarına yönelik incitici, rahatsız edici sözel olmayan jest ve mimikler yoluyla da saldırganlık davranışında bulunabilirler (Rohner, Khaleque, Cournoyer, 2007).
- **Kayıtsızlık ve ihmal;** Ebeveynlerin sahip olduğu kayıtsızlık durumu ihmali ortaya çıkarmaktadır. Fakat içsel bir güdüleyici olan kayıtsızlık ile bu duygunun harekete bürünmüş şekli olan ihmal arasında, düşmanlık ve saldırganlık arasında olduğu gibi doğrudan bir ilişki bulunmamaktadır. Çünkü ebeveynler çocuklarına kayıtsızlıkla hiç bir alakası bulunmayan birçok sebepten mütevellit ihmalkârlık gösterebilmektedirler. Misal, ebeveynler çocuklarına dair duydukları öfke, nefret gibi olumsuz duygularla baş edebilmek için onlara ihmalkâr davranabilirler. İhmal, anne ve babaların çocuklarının ihtiyaç duyduğu duygusal, psikolojik, fiziksel ihtiyaçlarına doğru şekilde ve istenilen düzeyde cevap vermemesidir. Psikolojik ve fiziksel olarak duyarsız ve erişilemez olan anne ve babalar çocuklarının huzur, mutluluk, destek veya ilgi gibi gereksinimlerini ihmal eden ebeveynlerdir. Çocuğun gerçekten yaşadığı ya da algıladığı tüm bu davranışlar çocuğun kendisini istenmeyen, reddedilen, sevilmeyen biri olarak hissetmesine neden olabilmektedir (Rohner, 2004).
- **Ayrışmamış reddetme;** Ayrışmamış red, reddetme davranışının aşikar biçimde belirtileri olmadığı halde çocuğun ebeveynleri tarafından istenmediğini,

reddedildiğini ve sevilmediğini hissetme durumudur. Ayrılmış red durumunda ise ebeveynin gösterdiği gözlenebilir saldırganlık ya da ihmal veya çocuğun öznel olarak hissettiği düşmanlık ve kayıtsızlık duyguları mevcuttur (Rohner, 1986).

2.4.2. Ebeveynliğin Kontrol Boyutu

Ebeveyn Kontrolü ebeveynliğin diğer bir boyutunu oluşturmaktadır. Bireyin çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik döneminin seyrinde önemli bir faktöre sahip olan kontrol boyutu, aşırı izin verici ve aşırı kısıtlayıcı ebeveyn davranışları uzantılarından meydana gelmektedir (Pettingill, Rohner, 1985). Kontrol boyutunda, çocuklarının hal ve hareketlerine özgürlük tanıyan anne ve babalar izin veren uçta iken, çocuklarının her davranışını neredeyse kesintisiz olarak kontrol eden anne babalar kısıtlayıcı uçta yer almaktadırlar (Rohner, 2004).

Anne babaların çocuğun hareketlerini ne kadar ve nasıl sınırladığı, çocuğun da bu kısıtlama ve sınırlamaları nasıl algıladığı hatta yapılan bu kontrolün çocuğun hayatına nasıl ve ne düzeyde yön vereceği kontrol boyutu ile alakalıdır. Ebeveynler genel olarak çocuklarını ev içerisindeki sorumluluklar, ahlaki değerler, tertipli olmak, cinsellik, tuvalet eğitimi, emirlere uyma, şiddet gösterme gibi durumlarda kontrol etme eğilimindedirler. Fakat kısıtlayıcı anne babalar, birçok olay ve ortamda çocuğa aşırı kural ve sınırlama koymakta ve çocuğu bu zorlayıcı düzene ayak uydurmaya mecbur bırakmaktadır. Bu tarz ebeveynlere sahip olan çocuklar her an ve her koşulda takip edilmekte hatta ebeveyni olmadığında sahip olması gereken becerileri gerçekleştiremeyen, özerkliğini kazanamamış bireyler olarak toplumda yer almaktadırlar. Kontrol boyutunun diğer ucunda bulunan izin verici ebeveynler ise, çocuklarına hiçbir kural, şart koymamaktadır. Yalnızca çocuğun zarar görmemesi için ihtiyaç duyduğu güvenliği sağlamak ve gelişimi için gerekli olan şartları çocuğa sunmak bu ebeveynler için yeterli olmaktadır. Ayrıca izin verici ebeveynler çocuklarını bir kalıba sokmayıp yönlendirici davranışlar sergilememekte ve çocuğun kendi kararlarına ve fikirlerine tamamen saygı duyup onay vermekteler (Rohner ve Rohner, 1981).

2.4.3. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı ile İlgili Araştırmalar

EKAR Kuramı ile ilgili gerek Türkiye’de gerekse yurtdışında birçok çalışmalar yapılmıştır. Bu yapılan çalışmalardan birkaç örnek verecek olursak;

Girli (1995) araştırmasında zihinsel engele sahip kardeşi olan, normal gelişim gösteren çocukların kardeşlerini kabul düzeylerinin; kardeşlerine karşı tutumları, kardeşlerinin cinsiyeti, engel derecesi, ikinci bir engelinin olup olmaması, normal gelişim gösteren kardeşin eğitim durumu, cinsiyeti, yaşının engelli kardeştan büyük ya da küçük olması değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını, ayrıca psikolojik ve kaygı durumu ile ilişkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırmaya, zihin engelli kardeşi olan 8-18 yaş arası normal gelişim gösteren 50 çocuk ve zekâ engeli olmayan kardeşe sahip 50 normal gelişim gösteren çocuk olmak üzere 100 kardeş katılmıştır. Kardeşlerin engelli kardeşi kabul düzeyi, engelli kardeşe sahip olmaktan kaynaklanan psikolojik yaşantı ve kaygı düzeyi, normal gelişim gösteren kardeşin eğitim düzeyine, engelli kardeştan büyük ya da küçük olmasına, kardeşin engelinin derecesine, ikinci bir engelinin olup olmasına göre farklılaşmadığı sonucuna varılmıştır. Normal gelişim gösteren kardeşlerin cinsiyetlerine göre zihinsel engelli kardeşlerini kabul düzeyleri, psikolojik durumları ve kaygı düzeyleri değişiklik göstermektedir. Kızların erkeklere göre engelli kardeşlerini kabul düzeyleri daha yüksek ve kaygı düzeyleri ise daha düşük çıkmıştır. Zihin engelli kardeşi olan normal gelişim gösteren çocukların toplumda engelli kişilere yönelik geliştirdikleri tutumun, normal gelişim gösteren kardeşe sahip çocukların tutumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Eryavuz (2006) EKAR Kuramı üzerine temellendirilmiş olan bu araştırmada çocuklukta algılanan ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikte algılanan eş kabul-reddi arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Araştırma örneklemi 145 evli, 153 bekâr toplam 298 kadın ve erkek bireylerden oluşmaktadır. Çalışmaya katılan bireylere EKAR Ölçeği Anne ve Baba formlarının yanında Kişilik Değerlendirme Ölçeği ve Eş Kabul-Red Ölçeği de uygulanmıştır. Evlilik hayatında eşi ile olan ilişkisinden memnun olmayan kişiler, ilişkisinden memnun olanlara göre, hem çocuklukta anne ve babaları tarafından hem de şimdiki yaşamlarında eşleri veya sevgilileri tarafından daha fazla red algılamaktadırlar. Eşleri tarafından daha çok kabul algılayan bireylerin, çocukluklarında ebeveynleri tarafından kabul edilen kişiler olduğu sonucuna da varılmıştır. Ebeveyn ve eş kabul-reddi ölçümleri arasındaki ilişkiler, çocukluk ve yetişkinlikteki kabul-red bakımından orta derecede bir sürekliliğin olduğunu ortaya

koymuştur. Çocuklukta ebeveynleri tarafından red algılayan kişilerin psikolojik uyumsuzluğu daha yüksek çıkmıştır. Araştırma neticesinde psikolojik uyumu etkileyen en önemli etmen ise, kadınlarda ebeveyn kabulü iken erkeklerde eş kabulü şeklinde görülmüştür.

Köse (2003) yapmış olduğu araştırmada yaşları dokuz olan çocukların kardeş ilişkilerini, anne tutumlarını ve anne tutumlarının kardeş ilişkilerine etkisini incelemiştir. Araştırma K.K.T.C Lefkoşa İlçesinde ilkokula giden dokuz yaşındaki 147 kız, 153 erkek çocuk ve onların anneleri ile yapılmıştır. Kendinden büyük kardeşi olan çocukların annelerinin demokratik, geçimsiz ve rolünü reddedici olması çocuklarda sıcaklık-yakınlık davranışları üzerinde, Kendinden küçük kız kardeşi olan çocuklar üzerine uygulanan sıkı disiplin tutumunun statü-güç davranışları üzerinde, kendinden küçük erkek kardeşi olan çocukların sıkı disiplin tutumlu anne davranışları ise statü-güç ve çatışma faktörü üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışma neticesinde çocukların kardeşleri ile olan ilişki algılarında anne tutumlarının önemli yer tuttuğu anlaşılmıştır.

Erkman (2004) tarafından gerçekleştirilen, 10-18 yaş arası 1821 öğrencinin katıldığı çalışmada, ebeveyn kabul reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçlar, anne ve baba kabulünün psikolojik uyumla, zayıf sosyal uyumun da anne ve baba reddi ve kontrolüyle önemli derecede ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca düşük sosyo ekonomik düzeydeki ailelerden gelen erkek çocuklarda algılanan ebeveyn reddinin diğer gruplara göre daha yüksek düzeyde olduğu da tespit edilmiştir (Toran, 2005).

Önder ve Gülay (2008) yaptıkları çalışmada zihin engelli ve normal gelişim gösteren çocuklara sahip anne- babaların kabul red düzeyleri karşılaştırılmış, zihin engelli çocuğu olan 80 anne-baba ve normal gelişim gösteren çocuğa sahip 80 anne-baba yer almıştır. Çalışma neticesinde zihin engelli çocuğa sahip olma değişkeninin kabul red düzeyi üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Zihin engelli çocuğa sahip ebeveynlerin, normal gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlere göre çocuklarına karşı daha reddedici bir tutum sergilemektedirler. Ayrıca çıkan sonuçlar içerisinde, hem zihin engelli çocuğa sahip anne babalarda, hem de normal gelişim gösteren çocuğa sahip anne

babalarda, ebeveynlerden birinin kabul red düzeyinin diğer ebeveynin kabul red düzeyini de olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebileceği yer almaktadır.

Pakistan’ da yapılan bir araştırma da, engelli çocuk ailelerinde ki ebeveyn kabul red tutumları incelenmiştir. Araştırmaya çocuklarında farklı engel türü bulunan 40 anne, baba, fiziksel ve zihin engelli çocuğa sahip 10 anne, baba, çocuğunda hiçbir engel olmayan 10 anne ve baba toplamda 120 ebeveyn katılmıştır. Sonuçlara bakıldığında engelli çocuğa sahip ebeveynlerin, normal gelişim gösteren çocuklara sahip ebeveynlere göre daha kabullenici bir tutum sergiledikleri görülmüştür. Ayrıca engelli çocuğa sahip annelerin, eşlerine göre daha üst düzeyde kabullenici davranış sergiledikleri ortaya çıkmıştır (Ansari, 2002, *akt.* Önder, Gülay, 2007).

Younge, Oetting ve Deffenbaher (1996) 16-20 yaşlarındaki 48 ergenlik çağındaki erkek ve annesinin yer aldığı çalışmada, annenin red tutumu ile ergenlerdeki ilaç bağımlılığı ve okulu bırakma durumları arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Araştırma üç farklı örneklem grubu açısından incelenmiştir. Birinci grup, son bir aydır okul devamsızlığı bulunan ergenler, ikinci grup, akademik başarısızlığı olan fakat devam problemi olmayanlar, üçüncü grup ise akademik başarısı ve okul devamsızlığı konusunda sorunu olmayan ergenlerdir. Araştırma neticesine bakıldığında anne reddi tutumu ile okulu bırakma ve ilaç bağımlılığı davranışları arasında anlamlı yönde ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Okulu bırakan ergenlerin annelerinin red ve düşmanlık boyutlarıyla alakalı puanları, akademik başarısızlığı olan ergenlerin annelerinden daha yüksek olduğu sonucuna erişilmiştir. Buna bağlı olarak anne reddi ile çocuğun okulu bırakma davranışı arasındaki ilişki netleşmiştir. Akademik başarısı ve okul devamsızlığı konusunda problem yaşamayan üçüncü grup ise anne kabulünün en yüksek puanlara eriştiği grup olmuştur (*akt.* Aytekin, 2015).

Öngider (2006) yapmış olduğu çalışmada ülkemizdeki ilköğretim çağındaki çocukların psikolojik uyumlarının ebeveynlerinin evli veya boşanmış olma, eşler arası sürtüşme, çatışma ve ebeveyn kabul-red tutumlarına göre değişiklik gösterip göstermediği konu alınmıştır. Araştırmaya anne-babası evli 138 çocuk ile anne-babası boşanmış 124 çocuk ve bu iki farklı durumu yaşayan çocukların anneleri olmak üzere toplam 524 kişi katılmıştır. Araştırmada, çocukların psikolojik uyumunu etkilen en temel unsurun anne-babanın evli ya da boşanmış olmasından ziyade anne-baba kabul reddi ile anne-

baba arasında yaşanan çatışmanın olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmadan elde edilen verilere ışığında, çatışmalı evliliklere şahit olan çocuklar, anne-babası anlaşarak boşanmış, yollarını ayırmış çocuklara göre, hem daha fazla anne baba reddi algılamakta, hem de psikolojik olarak daha büyük yıkımlar yaşamaktadır. Çocuklarına karşı reddedici tutum sergileyen ebeveynlerin, genellikle evlilik ilişkilerinde çatışma yaşayan çiftler olduğu gözlenmiştir. Evlilikleri devam eden ailelerde babaların çocuk psikolojisinde hemen hemen anneler kadar etkili olduğu, fakat boşanma gerçekleşikten sonra babaların bu etkisinin zamanla yitirildiği, çocuğun babası tarafından daha az önemsendiği, istendiği ve sevildiği şeklinde algı olduğu ve çocuk yaşamında annenin tek ve en önemli unsur olduğu bu araştırmanın önemli başka sonuçlarındandır. Anne baba arasında çatışma yaşanmayan aile ortamının, çocuk psikolojisini olumlu yönde geliştiren en ideal yaşam alanı olduğu ve bunun haricinde yaşanan tüm durumlarda (çatışmalı evlilikler, anlaşmalı ya da çatışmalı boşanmalar) çocukların ruhsal olarak olumsuz etkilendiği bu araştırma ile ortaya konmuştur.

Dere (2009) yapmış olduğu çalışmada otizmlili çocuğa sahip annelerin çocuğunu kabul etmesinin, otizmlili kardeşi olan ve normal gelişim gösteren çocukların kardeşini kabul etme durumlarının değişiklik gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu doğrultuda çalışmaya otizmlili çocuğa sahip 60 anne ve otizmlili kardeşi olan normal gelişim gösteren 8-16 yaş aralığında ki 60 çocuk ve toplamda 120 kişi ile bu çalışma yürütülmüştür. Araştırmada annenin yaşı, çalışıp çalışmadığı, medeni hali, gelir durumu değişkenlerinin çocuğu kabul red tutumuna dair etkisine bakılmıştır. Analizler sonucunda ise bu değişkenler ile kabul red düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu sonucun bu şekilde çıkmasının sebebinin örneklem küçüklüğünden kaynaklandığı düşünülmüştür. Ayrıca otizmlili kardeşi olan normal gelişim gösteren çocukların kardeşlerine yönelik tutumu, normal gelişim gösteren çocukların yaşlarına ve kardeş sayısına göre incelendiğinde anlamlı bir fark çıkmamıştır. Çalışma neticesinde otizmlili çocuğu red eden annelerin, normal gelişim gösteren çocukların kardeşlerini kabulü ile ters yönde bir ilişki bulunmuştur. Sonuç olarak denilebilir ki annenin red tutumu sergilemesi, normal gelişim gösteren çocuğun sahip olduğu otizmlili kardeşine kabul eden bir tavır sergilemesine yol açmaktadır.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, ilişkisel tarama modeline uygun olarak düzenlenmiştir. İlişkisel tarama modelleri, iki veya daha fazla sayıdaki değişken arasındaki değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2009). Muhtemel ilişkileri araştırarak, ilişkilerin belirlenmesini ve bireyin tahminlerde bulunmasını, olgunun daha iyi anlaşılmasını sağlayan, bağlantıları ve ilişkileri tetkik eden araştırma çeşididir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010).

3.2. Evren Ve Örneklem

Bu çalışmanın evrenini Türkiye’de bulunan OSB’ li çocuklara sahip babaların tamamı oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise İstanbul, Ankara, İzmir, Manisa, Hatay, Antalya ve Batman illerinde yer alan Rehabilitasyon Merkezi, İş Okulu, Eğitim Uygulama Okulu ve bazı devlet veya özel okullarda kaynaştırma eğitimine devam eden 0-18 yaş aralığında OSB’li çocuğa sahip 136 baba oluşturmuştur. Çalışmaya katılan babaların ve çocuklarının demografik özelliklerinin incelenmesi bu bölümde yapılmıştır. Babalara ait olan yaş, eğitim durumu, meslek, gelir durumu, medeni durumu, eşinin hayatta olup olmadığı, sahip olduğu çocuk sayısı, sahip olduğu engelli çocuk sayısı, otizm ile ilgili bir seminere katılıp katılmadığı, memleketi, şu an yaşadığı şehrin yer aldığı ve OSB li çocuğun yaşı, cinsiyeti, kaçınıcı çocuk olduğu, engel düzeyi, ikinci bir engelinin olup olmadığı, otizm tanısına kaç yıldır sahip olduğu, çocuğun gittiği okul türü, destek eğitim alıp almadığı ve kaç yıldır eğitim aldığı bilgilerinin yer aldığı frekans tabloları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3.1. Araştırmaya katılan babaların sosyo demografik özelliklerinin frekans ve yüzdeler değeri

DEĞİŞKEN	FREKANS DEĞERİ (f)	YÜZDESİ (%)
20-25 yas	4	2,9
25-35yas	39	28,7

Baba yaşı	35-45yas	61	44,9
	45+	32	23,5
Eğitim durumu	İlkokul	30	22,1
	Ortaokul	20	14,7
	Lise	53	39,0
	Lisans	25	18,4
	Master	8	5,9
Meslek dağılımı	Serbest meslek	59	43,4
	İşçi	40	29,4
	Memur	27	19,9
	Doktor	3	2,2
	Diğer	7	5,1
Medeni durum	Evli	124	91,2
	Boşanmış	12	8,8
Gelir durumu	501-1000 TL	4	2,9
	1001-1500 TL	38	27,9
	1501-2000 TL	37	27,2
	2001-3000 TL	30	22,1
	3001+	27	19,9
Eş durumu	Hayatta	136	100
Çocuk sayısı	1	44	32,4
	2	57	41,9
	3+	35	25,7
Engelli çocuk sayısı	1	109	80,1
	2	21	15,4
	3	6	4,4
Otizm seminerine katılım durumu	Evet	52	38,2
	Hayır	84	61,8
Memleket dağılımı	Marmara	3	2,2
	İç anadolu	36	26,5
	Ege	42	30,9
	Akdeniz	14	10,3
	Güneydoğu	10	7,4
	Karadeniz	12	8,8
Yaşadığı şehir dağılımı	Doğu	19	14,0
	İstanbul	34	25,0
	Ankara	27	19,9
	İzmir	29	21,3
	Hatay	14	10,3
	Manisa	24	17,6
	Antalya	4	2,9
Batman	4	2,9	

Tablo 3.1. de araştırmaya katılan OSB li çocuğa sahip babaların sosyo demografik özelliklerinin frekans ve yüzdelik değerlerine bakıldığında %44,9'unun (N=61) 35-45 yaş aralığında yer aldığı ve en büyük çoğunluğu temsil ettiği görülmekteyken en az kısmın ise %2,9 luk bir oranla (N=4) 20-25 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Babaların %39'u (N=53) lise mezuniyetine sahipken master eğitimi almış babalar %5,9 (N=8) oranındadır. Meslek dağılımları incelendiğinde babaların %43,4 oranında (N=59) serbest meslek yaptığı, ikinci en büyük orana sahip olan işçi seçeneği ise %29,4 oranında (N=40) bir değer almıştır. Gelir durumu düzeyi 501-1000 TL arasında olan babalar %2,9 luk oranla (N=4) en az sayıyı oluştururken, babaların gelir durumu düzeyi 1001-1500 TL aralığında %27,9 (N=38), 1501-2000 TL aralığında %27,2 (N=37), 2001-3000 TL aralığında ise %22,1 (N=30) olduğu görülmüştür. Babaların oğunluğu 1001-3000 TL arasında gelir düzeyine sahiptir. Babaların eşlerinin hepsi hayattadır. %41,9 (N=57) yüzdelik seviyesine baktığımızda ise babaların 2 çocuğa sahip olma oranının fazla olduğunu anlayabiliriz. Engelli ocuk sayısı değerlerine baktığımızda ise %80,1 (N=109) oranıyla büyük bir çoğunluğun sadece 1 engelli çocuğu olduğu görülmektedir. Babaların %61,8'i (N=84) otizm ile ilgili herhangi bir seminere katılmadıklarını belirtmişlerdir. Memleket dağılımları incelendiğinde Ege Bölgesi %30,9 luk (N=42) oranla en büyük paya sahiptir. En az görülen Marmara Bölgesi ise çoğunluğun %2,2'sini (N=3) oluşturmaktadır. Son olarak babaların %25'i (N=34) İstanbul ilinde yaşamaktayken, Antalya ve Batman' da %2,9'unun (N=4) yaşadığı görülmektedir.

Tablo 3.2. Araştırmaya katılan babaların OSB li çocuklarına ait olan sosyodemografik özelliklerinin frekans ve yüzdelik değerleri

DEğİŞKEN		FREKANS DEğERİ (f)	YÜZDE Őİ (%)
Çocuğun yaş dağılımı	0-5	29	21,3
	5-12	68	50,0
	12-18	39	28,7
Çocuğun cinsiyet dağılımı	Erkek	106	77,9
	Kız	30	22,1
"Kaçıncı ocuk" dağılımı	1	85	62,5
	2	39	28,7
	3	8	5,9
	4+	4	2,9

Engel düzeyi dağılımı	Hafif	31	22,8
	Orta	36	26,5
	Ağır	69	50,7
“Başka engeli var mı?” dağılımı	Bedensel	44	32,4
	Görme	15	11,0
	Down	4	2,9
	Dil ve Konuşma	71	52,2
	Diğer (bedensel ve görme)	2	1,5
“Kaç yıldır otizm tanısı var” dağılımı	0-1 yıl	17	12,5
	2-3 yıl	34	25,0
	3-4yıl	17	12,5
	4-5 yıl	10	7,4
	5+ yıl	58	42,6
Okul türü dağılımı	Normal	24	17,6
	Özel eğitim okulu	106	77,9
	Rehabilitasyon merkezi	6	4,4
“Destek eğitim alıyor mu” değişkeni dağılımı	Evet	113	83,1
	Hayır	23	16,9
“Kaç yıldır eğitim alıyor” değişkeni dağılımı	0-1yıl	21	15,4
	2-3yıl	33	24,3
	4-5yıl	14	10,3
	5+ yıl	68	50,0

Tablo 3.2. da araştırmaya katılan babaların OSB li çocuklarının sosyo demografik özelliklerinin yüzdeler ve frekans değerlerine bakıldığında çocukların %50’sinin (N:68) 5-12 yaş, %21,3’ünün (N:29) ise 0-5 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan babaların OSB li çocuklarının %77,9’u (N:106) erkektir ve OSB li olan çocukların %62,5’inin (N:85) ise ailelerin ilk çocuğu olduğu belirtilmiştir. Çocukların otizm düzeyi incelendiğinde %50,7’sinde (N:71) ağır semptomlar görülürken, %22,8’inin (N:31) hafif düzeye sahip olduğu görülmektedir. Bununla ilintili olarak çocukların %52,2’sine (N:71) dil ve konuşma bozukluğu eşlik etmekteyken, %32,4’ünde ise (N:44) beden engeli görülmektedir. OSB li çocukların %42,6’sı (N:58) 5 yıl ve daha fazla süredir otizm tanısına sahiptir. Eğitim konusunda ki bilgiler ele alındığında çocukların çoğunun, %77,8’inin (N:106) özel eğitim okuluna gittiği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra %17,6’sı (N:24) ise normal okullarda eğitim görmektedir. Destek eğitim alan çocuklar %83,1’lik (N:113) bir orana sahipken, çocukların %50’si 5 yıl ve daha fazla süredir eğitim almaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada örnekleme oluşturan babaların aleksitimi düzeylerini ölçmek için Toronto Aleksitimi Ölçeği, evlilik yaşam doyumlarını ölçmek için Evlilik Yaşam Ölçeği ve çocuğunu kabul-red düzeyini ölçmek için ise Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği kullanılmıştır. Ayrıca babaların ve sahip oldukları OSB li çocuklarının sosyo demografik özelliklerine dair bilgi edinmek için de Aile Bilgi Formu kullanılmıştır.

3.3.1. Aile Bilgi Formu

Babaların ve çocukların sosyo demografik özelliklerine dair bilgi edinmek için araştırmacı tarafından geliştirilen Aile Bilgi Formu kullanılmıştır. Bu formda babaların yaşı, eğitim durumu, mesleği, gelir durumu, medeni durumu, eşinin hayatta olup olmadığı, sahip oldukları çocuk sayısı, engelli çocuk sayısı, otizm seminerine katılıp katılmadığı, memleketi ve hali hazırda yaşadığı şehrin neresi olduğu ve ek olarak babaların sahip olduğu OSB li çocuğun yaşı, cinsiyeti, kaçınıcı çocuk olduğu, engel düzeyi, başka engeli olup olmadığı, otizm tanısına kaç yıldır sahip olduğu, eğitim gördüğü okul türü, destek eğitim alıp almadığı ve kaç yıldır eğitim aldığı ile ilgili sorulardan oluşan bilgi formudur.

3.3.2. Toronto Aleksitimi Ölçeği

Araştırmada örnekleme oluşturan babaların aleksitimi düzeylerini belirlemek amacıyla Toronto Aleksitimi Ölçeği (TAÖ) kullanılmıştır. Taylor ve ekibi (1985) tarafından geliştirilen TAÖ, aleksitimik özellikleri kuramsal bilgilere uygun şekilde ölçmek, yanıtlardaki toplumsal istenirlik yanlılığını önlemek ve iç tutarlılığın yüksek olmasını sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. TAÖ, 26 maddeden oluşan bir öz-bildirim ölçeği olmakla birlikte her bir madde, beş aralıklı Likert tipi ölçek üzerinde, 1 (hiç katılmıyorum) ve 5 (tamamen katılıyorum) arasında değişiklik gösteren özelliğe sahiptir. Ölçekten alınacak en düşük puan 26 iken, en yüksek puan 130' dur. Puanların artması bireylerin yüksek seviyede aleksitimik özelliklerinin olduğunu gösterirken, puanların azalması bireylerin düşük seviyede aleksitimik özelliklerinin gösterdiğini işaret etmektedir. İlk aşamada beş boyut olarak değerlendirilen aleksitimi ölçeği daha sonra yapılan istatistiksel analizler neticesinde dört boyut olarak tekrar düzenlenmiştir. En son hali ile ele alınan boyutlar ise şöyledir;

- Duyguları anlama ve ifade etmede zorluk

- Bedensel duyumları ve duyguları ayırt etmede yetersizlik
- Hayallerde azlık, sınırlı seviyede düşlemsel süreçler
- Dışa yönelik bilişsel odaklanma

şeklindedir. Ölçeğin 3, 6, 7, 19, 22 ve 23 numaralı maddeleri ilk boyutu; 1, 4, 8, 10, 12, 14, 17, 20, 25 ve 26 numaralı maddeleri ikinci boyutu; 2, 5, 15, 16 ve 18 numaralı maddeleri üçüncü boyutu; 9, 11, 13, 21 ve 24 numaralı maddeleri ise dördüncü boyutu oluşturmaktadır. Ölçeğin Türkçe 'ye çevirisi ve güvenilirlik geçerlik çalışması Dereboy (1990) tarafından yapılmıştır. Dereboy (1990) yaptığı çalışmada, ölçeğin iç tutarlık katsayısını .70 ($p < .001$) şeklinde belirtmiştir.

Dereboy, TAÖ ile birlikte, Irvine MMPI-AS, SSPS-R, Denver MMPI-AS'ı uyguladığı araştırma sonucunda, TAÖ puanlarının diğer ölçeklerin aleksitimi puanlarıyla anlamlı seviyede ilişkili olduğu ($r = .51$) bulunmuştur (Genç, 2015). Bu bulgular ışığında Toronto Aleksitimi Ölçeği' nin aleksitimik bireylerle aleksitimik olmayan bireyleri ayırt etme konusunda geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu benimsenmiştir.

3.3.3. Evlilik Yaşam Ölçeği

Evlilik Yaşam Ölçeği, Tezer (1986) tarafından evlilik ilişkisinden sağlanan genel doyumunu ölçebilmek amacıyla ilk olarak 13 maddeden oluşan bir ölçek taslağı şeklinde geliştirmiştir. Ölçeğin geliştirilmesi konusunda uzman kişilerin fikri de alınmıştır. Ayrıca ölçeğin anlaşılır olup olmadığı ve cevaplayan kişilerde herhangi bir rahatsızlık hissi oluşturup oluşturmadığı da bir ön deneme ile belirlenmiştir. Yapılan tüm analizlerden sonra 13 maddeden oluşan ölçeğin, 25 çifte birbirlerinden etkilenmeyecek biçimde uygulanması sağlanmıştır. Bunun sonucunda her bir maddenin birbirleri ile olan ilişkisini hesaplamak için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır. Ayrıca üç korelasyon matrisi oluşturularak, tüm grubun yanı sıra, kadın ve erkek eş gruplarının ayrı ayrı evlilik doyum düzeyleri incelenmek istenmiştir. Fakat daha sonra erkek ve kadın için ayrı ayrı ölçek geliştirilmesinin imkanı ve faydası olmayacağı kanaatiyle, ölçekte yer alan maddelerin, birbirleri ile anlamlı seviyede korelasyonu bulunmayanları tespit etmek amacıyla üç korelasyon matrisi kullanılmıştır. Yapılan incelemeler neticesinde ise her üç matris de de, hiçbir madde ile iki ya da daha fazla oranda anlamlı seviyede ilişki göstermeyen 3 madde çıkartılarak, 10 maddeden oluşan Evlilik Yaşam Ölçeği 'ne karar verilmiştir. On maddeden oluşan

bu ölçek, beşli Likert tipindedir. Ölçekte her bir maddeye verilecek yanıt; “Kesinlikle Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Katılıyorum”, “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneklerinden meydana gelmektedir. Derecelendirmede seçeneklere doyumsuzluk-doyum yönünde 1 ile 5 arasında ağırlık verilmiştir. Ölçekten alınabilecek puanlar 10 ile 50 arasında farklılık göstermektedir. Ölçekten alınan puanın yüksek oluşu kişinin evlilik doyum düzeyinin yüksek olduğunu, ölçekten alınan puanın düşüklüğü ise evlilik doyum düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. Evlilik Yaşam Ölçeğinin test tekrar test güvenilirliğinin hesaplanması, ölçeğin aynı kişilere üç ay ara ile iki kere uygulanmasıyla yapılmıştır. Test tekrar test güvenilirliği Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı ile 0.85 olarak belirlenmiştir. Diğer bir güvenilirlik göstergesi olan iç tutarlık katsayısı ise Cronbach Alpha formülü kullanılarak, ölçeğin uygulandığı 50 kişiden oluşan ilk grupta 0.91 ve 208 kişiden oluşa ikinci grupta ise 0.89 olarak bulgulanmıştır (Tezer, 1996).

Ölçeğin yapı geçerliği bilinen grupların karşılaştırılması tekniğiyle sınanmıştır. Ölçeğin geçerliğini belirlemek amacıyla EYÖ evli ve boşanmış bireylere uygulanmış ve grupların ölçekten aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı seviyede fark tespit edilmiştir ($t=6.23$, $p<0.01$). Bu tespit ölçeğin dış ölçüte göre geçerliğinin kanıtı olarak sunulabilir. Ayrıca, ölçeğin bireylerin sosyal beğenirlik yönelimlerinden etkilenip etkilenmediklerini anlamak için sosyal beğenirliği ölçmek amacıyla Kozan (1983) tarafından geliştirilen Kişisel Davranış Anketi puanları ile karşılaştırılmış, sonucunda EYÖ bireylerin sosyal beğenirlik yönelimlerinden çok az etkilendiğini göstermiştir ($r=0.21$). Bu bulgu da ölçeğin geçerliğine dolaylı kanıt olarak gösterilmektedir (Tezer, 1996).

3.3.4. Ebeveyn Kabul-Red / Kontrol Ölçeği

1978 yılında Rohner ve arkadaşları tarafından, algılanan ebeveyn kabulünün ve reddinin değerlendirilmesi amacıyla dört alt ölçekten ve 60 maddeden oluşan EKAR Ölçeği geliştirilmiştir (Rohner, 1998). Zamanla EKAR Teorisi’ndeki gelişme ve eklemelere paralel olarak 1987 yılında, ölçeğe “ebeveyn kontrolü” alt ölçeği ile birlikte 13 madde daha eklenmiş ve 73 maddelik son halini alan bu ölçek “Ebeveyn Kabul- Red /Kontrol Ölçeği” olarak adlandırılmıştır (Rohner, Khaleque, 2003).

Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeğinin 73 maddelik uzun ve 29 maddelik kısa olmak üzere iki şekli bulunmaktadır. Bu çalışmada Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği’ nin

kısa formu uygulanmıştır. EKRÖ/K Ölçeği dört maddeden oluşmaktadır. Bu maddelere “Çocuğuma yaptığı şeylerin önemli olduğunu hissettiririm.” (sevgi ve sıcaklık boyutu), “Haketmediği zamanlarda bile çocuğuma vururum.” (düşmanlık ve saldırganlık), “Çocuğumun sorularını yanıtlamayacak kadar çok meşgulümdür.” (kayıtsızlık ve ihmal), “Çocuğumu büyük bir baş belası olarak görürüm.” (ayrışmamış red) cümleleri örnek verilebilir. EKRÖ/K’de yer alan maddeler “hemen hemen her zaman doğru” (4 puan), “bazen doğru” (3 puan), “nadiren doğru” (2 puan), “hiç bir zaman doğru değil” (1 puan) biçiminde dördümlü Likert tipi ölçek üzerinde cevaplanmaktadır. Ebeveyn EKRÖ/K anne ve babaların çocuklarına karşı kendi davranışlarını objektif olarak değerlendirdikleri bir öz bildirim ölçeğidir. Ölçekten alınan en yüksek puan 116, en az puan ise 29 dur. Ölçekten elde edilen puanın yüksek olması ebeveyn reddinin yüksekliğini ve çocuğunu kabul düzeyinin bir o kadar düşük olduğunu ifade etmektedir. Ölçeğin Türkçe’ye çevirisi Anjel ve Erkman tarafından 1993 yılında, dilsel eşitlik ile ilgili son düzenlemeler ise Erkman tarafından 2002 yılında yapılmıştır (Toran, 2005). EKRÖ/K Ölçeği 26’den fazla dile çevrilmiş ve yaklaşık 60 ülkede 230’dan fazla çalışmada kullanılmıştır. EKRÖ’nün çeşitli ülkelerde yapılmış geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarında güvenilir ve geçerli bir ölçek olduğu gösterilmiştir (Khaleque, Rohner, 2001).

3.4. Verilerin Toplanması

Bu çalışmada EKRÖ/K, EYÖ ve TAÖ olmak üzere üç ayrı ölçek kullanılmıştır. Her bir ölçek 300 er adet çoğaltılmış, her zarfta üç ayrı ölçek ve beraberinde bir Aile Bilgi Formu ile birlikte kapalı zarf içerisinde İzmir, Hatay, Manisa, Antalya ve Batman illerine posta yolu ile ilgili kurumlara gönderilmiştir. İstanbul’da uygulama yapılacak olan babalara, çocuklarının eğitim gördüğü özel eğitim rehabilitasyon merkezleri aracılığı ile elden teslim edilmiştir. Ankara ilinde uygulanan ölçekler ise, çalışmaya katılmakta gönüllü olan babalara araştırmacı tarafından birebir uygulanmış. Veri toplama aşaması yaklaşık 3 ay sürmüştür. Kendilerine formların ulaştırıldığı 300 babadan sadece 137 tanesi araştırmayı desteklemiş ve ölçekleri doldurmuştur. Fakat formların 1 tanesinin, çocuğun annesi tarafından doldurulmuş olduğunun fark edilmesi nedeniyle araştırmaya kapsamından çıkartılmıştır. Sonuç olarak toplamda 136 babadan elde edilen veriler analize alınmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler SPSS 15.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Tüm istatistiksel testlerin anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak belirlenmiştir. Veri toplama araçlarında Aile Bilgi Formunda yer alan sorular SPSS programında kodlanarak; EYÖ, TAÖ ve EKAR/K Ölçeği ise puanlanarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Araştırma verilerinin çözümlenmesinde betimsel istatistikler olan aritmetik ortalama, standart sapma, yüzde ve frekans ölçümlerinin yanı sıra ANOVA (tek yönlü varyans analizi), Post-Hoc analizlerinden Tamhane Testi, t Testi, Post Hoc analizlerinden Tukey Testi, Mann Whitney U Testi, Kruskal Wallis Testi, Pearson Korelasyon, Regresyon Analizi, Durbin Watson Testi uygulanmış ve bulgular araştırmanın amaçlarına uygun olarak çizelgeler halinde sunulmuştur.

BÖLÜM 4

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amaçlarına uygun istatistiksel analiz yöntemleri sonucunda ortaya çıkan bulguları yer almaktadır.

1. Alt Problem; Babaların Aleksitimi düzeyinin Babaya ait Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumunun Analiz Tabloları.

Tablo 4.1. Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklara sahip babaların “Yaş” değişkenine göre aleksitimi düzeylerinin farklılaşma durumu ile ilgili yapılan

ANOVA sonuçları

Değişkenler	N	Ortalama	Ss	F	P
20-25 yaş	4	3,2596	,16431		
25-35yaş	39	3,1391	,30991		
35-45yaş	61	3,1652	,32751	,200	,896
45+	32	3,1647	,30414		
Toplam	136	3,1604	,31143		

Tablo 4.1. incelendiğinde araştırmaya katılan babaların aleksitimi düzeyleri ile yaş değişkeni arasındaki farklılaşmayı tespit etmek için yapılan ANOVA analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.2. Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklara sahip babaların “Meslek” değişkenine göre aleksitimi düzeylerinin farklılaşma durumu ile ilgili yapılan

ANOVA sonuçları

	N	Ortalama	Ss	F	P
Serbest meslek	59	3,2288	,34463	5,121	,001
İşçi	40	3,1981	,21609		
Memur	27	3,0769	,28324		

Doktor	3	3,0256	,35529
Diğer	7	2,7473	,21398
Toplam	136	3,1604	,31143

Tablo 4.2. incelendiğinde araştırmaya katılan babaların aleksitimi düzeyleri ile meslek değişkeni arasındaki farklılaşmayı tespit etmek için yapılan ANOVA analizi sonucunda meslek grupları arasında istatistiksel anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p < 0.05$). Anlamlı farklılıkların hangi değişkenler arasında olduğunu saptamak için Tamhane's T2 Testi kullanılmıştır.

Tablo 4.3. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Meslek” Değişkenine Göre Aleksitimi Düzeylerinin Hangi Gruplar Arasında Farklaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Tamhane's T2 Testi

(I) Meslek		Ortalama Fark	Std. Hata	Anlamlılık	
		(I-J)			
Tamhane	Serbest meslek	İşçi	,03074	,05640	1,000
		Memur	,15189	,07060	,303
		Doktor	,20317	,20998	,996
		Diğer	,48156*	,09249	,004
İşçi	Serbest meslek	Memur	-,03074	,05640	1,000
		Memur	,12115	,06433	,495
		Doktor	,17244	,20795	,999
		Diğer	,45082*	,08780	,008
Memur	Serbest meslek	İşçi	-,15189	,07060	,303
		İşçi	-,12115	,06433	,495
		Doktor	,05128	,21225	1,000
		Diğer	,32967	,09753	,053

Doktor	Serbest meslek	-,20317	,20998	,996
	İşçi	-,17244	,20795	,999
	Memur	-,05128	,21225	1,000
	Diğer	,27839	,22050	,974
Diğer	Serbest meslek	-,48156*	,09249	,004
	İşçi	-,45082*	,08780	,008
	Memur	-,32967	,09753	,053
	Doktor	-,27839	,22050	,974

Yapılan Tamhane's T2 Testi sonucunda serbest meslekle uğraşan babalar ve işçi olan babaların aleksitimi puanları ile diğer meslek grubu ile uğraşan babaların aleksitimi puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$). Serbest meslekle uğraşanların aleksitimi puan ortalamaları diğerlerinden daha yüksektir.

Tablo 4.4. Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklara sahip babaların “Gelir Düzeyi” değişkenine göre aleksitimi düzeylerinin farklılaşma durumu ile ilgili yapılan ANOVA sonuçları

	N	Ortalama	Ss	F	P
501-1000 TL	4	2,9808	,35599		
1001-1500 TL	38	3,2945	,32920		
1501-2000 TL	37	3,2256	,28627	5,221	,001
2001-3000 TL	30	3,0590	,25387		
3001+	27	3,0214	,28310		
Total	136	3,1604	,31143		

Tablo 4.4. incelendiğinde araştırmaya katılan babaların aleksitimi düzeyleri ile gelir değişkeni arasındaki farklılaşmayı tespit etmek için yapılan ANOVA analizi sonucunda istatistiksel anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0.05$). Anlamlı farklılıkların hangi

değişkenler arasında olduğunu saptamak için Post Hoc Çoklu Karşılaştırma testlerinden Tukey Testi kullanılmıştır.

Tablo 4.5. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Gelir Düzeyi” Değişkenine Göre Aleksitimi Düzeylerinin Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek İçin Yapılan Tukey HSD Testi Sonuçları

(I) Gelir Durumu			Ortalama Farkı	Std. Hata	Anlamlılık
			(I-J)		
Tukey HSD	501-1000 TL	1001-1500 TL	-,31377	,15434	,256
		1501-2000 TL	-,24480	,15454	,510
		2001-3000 TL	-,07821	,15628	,987
		3001+	-,04060	,15730	,999
1001-1500 TL	501-1000 TL	1001-1500 TL	,31377	,15434	,256
		1501-2000 TL	,06896	,06781	,847
		2001-3000 TL	,23556*	,07171	,011
		3001+	,27317*	,07390	,003
1501-2000 TL	501-1000 TL	1001-1500 TL	,24480	,15454	,510
		1001-1500 TL	-,06896	,06781	,847
		2001-3000 TL	,16660	,07213	,148
		3001+	,20420	,07431	,052
2001-3000 TL	501-1000 TL	1001-1500 TL	,07821	,15628	,987
		1001-1500 TL	-,23556*	,07171	,011
		1501-2000 TL	-,16660	,07213	,148
		3001+	,03761	,07789	,989
3001+	501-1000 TL	1001-1500 TL	,04060	,15730	,999
		1001-1500 TL	-,27317*	,07390	,003
		1501-2000 TL	-,20420	,07431	,052

2001-3000 TL   -,03761   ,07789   ,989

Tukey testi sonucunda 1001-1500 TL ile 2001-3000 TL, 3001 ve üstü geliri olan babaların aleksitimi puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0,05$). 1001-1500 TL geliri olanların aleksitimi puanları diğerlerinden daha yüksektir.

Tablo 4.6. Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklara sahip babaların “Medeni Hali” değişkenine göre aleksitimi düzeylerinin farklılaşma durumu ile ilgili yapılan t-Testi sonuçları

	N	Ortalama	Ss	P	T
Evli	124	3,6694	13,09858	,004	-1,508
Boşanmış	12	10,5833	29,73354		

Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan babaların aleksitimi düzeyleri ile medeni durumu arasındaki farklılaşmayı tespit etmek için yapılan bağımsız örneklem t-Testi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$). Evlilikleri devam eden babaların aleksitimi düzeylerinin boşanmış olan babalara göre daha düşük olduğu söylenebilir.

Tablo 4.7. Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklara sahip babaların “Engelli Çocuk Sayısı” değişkenine göre aleksitimi düzeylerinin farklılaşma durumu ile ilgili yapılan ANOVA sonuçları

	N	Ortalama	Ss	F	P
1	109	3,13	,30078	7,594	,001
2	21	3,15	,29593		
3	6	3,62	,21403		
Total	136	3,16	,31143		

Araştırmaya katılan babaların aleksitimi düzeyleri ile engelli çocuk sayısı değişkeni arasındaki farklılaşmayı tespit etmek için yapılan ANOVA analizi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$). Anlamlı farklılıkların hangi değişkenler arasında olduğunu saptamak için Post Hoc Çoklu Karşılaştırma Testlerinden Tukey Testi kullanılmıştır.

Tablo 4.8. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Engelli Çocuk Sayısı” Değişkenine Göre Aleksitimi Düzeylerinin Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek İçin Tukey HSD Testi Sonuçları

				Ortalama Fark	Std. Hata	Anlamlılık
(I) Engelli Çocuk Sayısı		(I-J)				
Tukey HSD	1	2	-,01764	,07084	,966	
		3	-,48559*	,12465	,000	
	2	1	,01764	,07084	,966	
		3	-,46795*	,13760	,003	
	3	1	,48559*	,12465	,000	
		2	,46795*	,13760	,003	

Tukey testi sonucunda 3 engelli çocuğu olan babaların aleksitimi puanları ile 1 ve 2 çocuğu olanların aleksitimi puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0,05$). 3 engelli çocuğu olanların aleksitimi puan ortalaması diğerlerinden daha yüksektir.

Tablo 4.9. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Eğitim Düzeyi” Değişkenine Göre Aleksitimi Düzeylerinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları

	N	Ortalama	Ss	F	P
İlkokul	30	3,1744	,20042		
Ortaokul	20	3,4019	,37632		
Lise	53	3,1567	,30085	10,576	,000
Lisans	25	3,1169	,21799		
Master	8	2,6635	,16670		
Toplam	136	3,1604	,31143		

Tablo 4.9. incelendiğinde araştırmaya katılan babaların aleksitimi düzeyleri ile eğitim durumu değişkeni arasındaki farklılaşmayı tespit etmek için yapılan ANOVA analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır

($p < 0.05$). Anlamlı farklılıkların hangi değişkenler arasında olduğunu saptamak için Tamhane's T2 testi kullanılmıştır.

Tablo 4.10. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Eğitim Düzeyi” Değişkenine Göre Aleksitimi Düzeylerinin Hangi Gruplar Arasında Farklılaşma Olduğunu Belirlemek İçin Tamhane's T2 Testi Tablosu Sonuçları

(I) Eğitim durumu		Ortalama Fark (I-J)	Ss	Anlamlılık	
Tamhane	İlkokul	Ortaokul	-,22756	,09176	,182
		Lise	,01761	,05520	1,000
		Lisans	,05744	,05692	,978
		Master	,51090*	,06937	,000
	Ortaokul	İlkokul	,22756	,09176	,182
		Lise	,24517	,09375	,132
		Lisans	,28500	,09477	,053
		Master	,73846*	,10274	,000
	Lise	İlkokul	-,01761	,05520	1,000
		Ortaokul	-,24517	,09375	,132
		Lisans	,03983	,06007	,999
		Master	,49329*	,07198	,000
Lisans	İlkokul	-,05744	,05692	,978	
	Ortaokul	-,28500	,09477	,053	
	Lise	-,03983	,06007	,999	
	Master	,45346*	,07331	,000	
Master	İlkokul	-,51090*	,06937	,000	
	Ortaokul	-,73846*	,10274	,000	
	Lise	-,49329*	,07198	,000	
	Lisans	-,45346*	,07331	,000	

Tablo 4.10. incelendiğinde babaların aleksitimi düzeyi ile eğitim düzeyi arasında ki farklılığı tespit edebilmek için yapılan Tamhane Testi sonucunda master mezunu olan babalar ile, ilkokul, ortaokul, lise ve lisans mezunu olan babaların aleksitimi puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$).

2. Alt Problem; Babaların Aleksitimi düzeyinin çocuğa ait Sosyo-Demografik Değişkenlerine Göre Farklılaşma Durumunun Analiz Tabloları.

Tablo 4.11. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Yaş” Değişkenine Göre Aleksitimi Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları

	N	Ortalama	Ss	F	P
0-5	29	3,1459	,37606		
5-12	68	3,1657	,28014		
12-18	39	3,1617	,31902	,041	,960
Toplam	136	3,1604	,31143		

Araştırmaya katılan babaların aleksitimi düzeyleri ile çocuk yaşı değişkeni arasındaki farklılaşmayı tespit etmek için yapılan ANOVA analizi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.12. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Cinsiyet” Değişkenine Göre Aleksitimi Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan t-Testi Sonuçları

	N	Ortalama	Ss	P	T
Erkek	106	3,9528	14,15720		
Kız	30	5,4333	18,80514	,353	-,468

Araştırmaya katılan babaların aleksitimi düzeyleri ile kaçınıcı çocuk değişkeni arasındaki farklılaşmayı tespit etmek için yapılan bağımsız örneklem t-Testi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.13. Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklara sahip babaların, çocuğun “Otizm Derecesi” değişkenine göre Aleksitimi Düzeyinin Farklılaşma Durumu ile ilgili yapılan ANOVA sonuçları

	N	Ortalama	Ss	F	P
Hafif	31	3,0546	,30894		
Orta	36	3,1624	,33468		
Ağır	69	3,2068	,29240	2,617	,077
Toplam	136	3,1604	,31143		

Araştırmaya katılan babaların aleksitimi düzeyleri ile engel durumu değişkeni arasındaki farklılaşmayı tespit etmek için yapılan ANOVA analizi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.14. Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklara sahip babaların, çocuğun “İkinci Engel Durumu” değişkenine göre Aleksitimi Düzeyinin Farklılaşma Durumu ile ilgili yapılan ANOVA sonuçları

	N	Ortalama	Ss	F	P
Bedensel	44	3,2605	,29255		
Görme	15	3,1538	,23214		
Down	4	3,2788	,40870		
Dil Ve Konuşma	71	3,0991	,32288	2,300	,062
Diğer	2	2,9423	,02720		
Toplam	136	3,1604	,31143		

Tablo 4.14. te görüldüğü üzere araştırmaya katılan babaların aleksitimi düzeyleri ile başka engel durumu değişkeni arasındaki farklılaşmayı tespit etmek için yapılan ANOVA analizi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.15. Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklara sahip babaların, çocuğun “Kaç Yıldır Otizm Tanısı Var” değişkenine göre Aleksitimi Düzeyinin Farklılaşma Durumu ile ilgili yapılan ANOVA sonuçları

	N	Ortalama	Ss	F	P
0-1 yıl	17	3,2986	,36929		
2-3 yıl	34	3,1572	,29948		
3-4yıl	17	3,0271	,25176		
4-5 yıl	10	2,9423	,28278	3,262	,014
5+ yıl	58	3,1983	,29712		
Toplam	136	3,1604	,31143		

Araştırmaya katılan babaların aleksitimi düzeyleri ile otizm tanısı süresi değişkeni arasındaki farklılaşmayı tespit etmek için yapılan ANOVA analizi sonucunda anlamlı

bir farklılık saptanmıştır ($p<0.05$). Anlamlı farklılıkların hangi değişkenler arasında olduğunu saptamak için Post Hoc Çoklu Karşılaştırma Testlerinden Tukey HSD Testleri kullanılmıştır.

Tablo 4.16. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Kaç Yıldır Otizm Tanısı Var” Değişkenine Göre Aleksitimi Düzeyinin Hangi Gruplar Arasında Farklılık Gösterdiğini Belirlemek İçin Yapılan Tukey HSD Testi Sonuçları

(I) Kaç Yıldır Otizm Tanısı Var		Ortalama Fark (I-J)	Std. Hata	Anlamlılık	
Tukey HSD	0-1 yıl	2-3 yıl	,14140	,08956	,514
		3-4yıl	,27149	,10341	,072
		4-5 yıl	,35633*	,12015	,029
		5+ yıl	,10037	,08315	,747
	2-3 yıl	0-1 yıl	-,14140	,08956	,514
		3-4yıl	,13009	,08956	,595
		4-5 yıl	,21493	,10846	,281
		5+ yıl	-,04104	,06512	,970
	3-4yıl	0-1 yıl	-,27149	,10341	,072
		2-3 yıl	-,13009	,08956	,595
		4-5 yıl	,08484	,12015	,955
		5+ yıl	-,17113	,08315	,245
	4-5 yıl	0-1 yıl	-,35633*	,12015	,029
		2-3 yıl	-,21493	,10846	,281
		3-4yıl	-,08484	,12015	,955
		5+ yıl	-,25597	,10323	,102
	5+ yıl	0-1 yıl	-,10037	,08315	,747
		2-3 yıl	,04104	,06512	,970
		3-4yıl	,17113	,08315	,245
		4-5 yıl	,25597	,10323	,102

Tukey HSD Testi sonucunda 0-1 yıl ve 4-5 yıl arası otizm tanısı konulan çocukların babalarının aleksitimi puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0,05$). 0-1 yıl arası otizm tanısı konulan çocukların babalarının aleksitimi puan ortalamaları 4-5 yıl arası otizm tanısı konulan çocukların babalarının aleksitimi puan ortalamalarından daha yüksektir.

Tablo 4.17. Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklara sahip babaların, çocuğun “Destek Eğitim Alma Durumu” değişkenine göre Aleksitimi Düzeyinin Farklılaşma Durumu ile ilgili yapılan t-Testi sonuçları

	N	Ortalama	Ss	P	T
Evet	113	3,7965	13,44	,106	-,818
Hayır	23	6,6522	22,31		

Araştırmaya katılan babaların aleksitimi düzeyleri ile destek eğitim değişkeni arasındaki farklılaşmayı tespit etmek için yapılan bağımsız örneklem t-Testi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0.05$).

3.Alt Problem; Babaların Evlilik Yaşam Düzeyinin Babaya Ait Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumunun Analiz Tabloları.

Tablo 4.18. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Yaş” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan Kruskal Wallis Sonuçları

	N	Sıra Ortalaması	K-W	P
20-25yaş	4	109,63	4,72	0,193
25-35yaş	39	69,04		
35-45yaş	61	67,38		
45+yaş	32	64,84		
Toplam	136			

Evlilik yaşam ölçeği puanı ile babanın yaşı değişkeni arasındaki farklılaşmayı araştırmak için yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4.19. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Meslek” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan Kruskal Wallis Sonuçları

	N	Ortalama Sırası	K-W	P
Serbest Meslek	59	65,72		
İşçi	40	69,18		
Memur	27	66,00	3,298	0,509
Doktor	3	81,17		
diğer	7	92,29		
Toplam	136			

Evlilik yaşam ölçeği puanı ile meslek değişkeni arasındaki farklılaşmayı araştırmak için yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4.20. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Gelir Durumu” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan Kruskal Wallis Sonuçları

	N	Ortalama Sırası	K-W	P
501-1000 TL	4	61,75		
1001-1500 TL	38	63,09		
1501-2000 TL	37	69,23	3,012	0,55
2001-3000 TL	30	78,50		
3001+	27	65,00		
Toplam	136			

Evlilik yaşam ölçeği puanı ile gelir durumu değişkeni arasındaki farklılaşmayı araştırmak için yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4.21. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Medeni Hali” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan Mann Whitney - U Sonuçları

	N	Ortalama Sırası	Sıralar Toplamı	MW-U	P
Evli	124	72,42	8979,50		
Boşanmış	12	28,04	336,50	258,500	,000

Toplam	136
--------	-----

Evlilik yaşam ölçeği puanı ile medeni durum değişkeni arasındaki farklılaşmayı araştırmak için yapılan Mann Whitney - U Testi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p < 0,05$). Evlilerin ortalama sırası boşanmışlardan daha yüksektir.

Tablo 4.22. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların Sahip Olduğu “Engelli Çocuk Sayısı” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan Kruskal Wallis Sonuçları

	N	Sıra Ortalaması	K-W	P
1	109	71,83	5,726	0,057
2	21	60,40		
3	6	36,25		
Total	136			

Evlilik yaşam ölçeği puanı ile engelli çocuk sayısı değişkeni arasındaki farklılaşma durumunu araştırmak için yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p > 0,05$).

Tablo 4.23. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Eğitim Düzeyi” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Düzeyinin Farklılaşma Durumunu Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

	N	Sıra Ortalaması	K-W	P
İlkokul	30	66,02	4,751	0,314
Ortaokul	20	64,45		
Lise	53	70,34		
Lisans	25	62,30		
Master	8	95,13		
Toplam	136			

Evlilik yaşam ölçeği puanı ile eğitim durumu değişkeni arasındaki farklılaşmayı araştırmak için yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p > 0,05$).

4. Alt Problem; Babaların Evlilik Yaşam düzeyinin Çocuğa ait Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumunun Analiz Tabloları.

Tablo 4.24. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Çocuk Yaş” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

	N	Sıra Ortalaması	K-W	p
0-5 yaş	29	79,93	3,358	,187
5-12 yaş	68	66,79		
12-18 yaş	39	62,97		
Toplam	136			

Tablodan anlaşılacağı gibi, Babaların Evlilik Yaşam Doyum Düzeyleri Puanlarının çocuk yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H testi sonucunda babaların evlilik yaşam doyum düzeyleri puanlarının çocuk yaş değişkeni arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>05$).

Tablo 4.25. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Cinsiyet” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Doyumu Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları

	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	MW-U	P
Erkek	106	66,71	7071,50	1400,500	,318
Kız	30	74,82	2244,50		
Toplam	136				

Evlilik yaşam ölçeği puanı ile cinsiyet değişkeni arasındaki farklılaşma durumunu araştırmak için yapılan Mann Whitney U testi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4.26. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Otizm Düzeyi” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Doyumu Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan Kruskal Wallis Testi Sonuçları

N	Sıra Ortalaması	K-W	P
---	-----------------	-----	---

Hafif	31	86,32		
Orta	36	70,01	9,904	,007
Ağır	69	59,70		
Toplam	136			

Evlilik yaşam ölçeği puanı ile çocuğun engellilik düzeyi değişkeni arasındaki farklılaşma durumunu araştırmak için yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$). Anlamlı farklılığın hangi değişkenler arasında olduğunu saptamak için Mann Whitney U testi yapılmıştır.

Tablo 4.27. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Otizm Düzeyi” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Doyumu Düzeyinin Hangi Değişkenler Arasında Olduğunu Belirlemek İçin Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları

	N	Sıra Ortalaması	Sıraların Toplamı	MW-U	P
Hafif	31	63,24	1960,50		
Ağır	69	44,78	3089,50	674,5	0,003
Toplam	100				

Engellilik düzeyi hafif olanlarla, ağır olanlar arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,003$).

Tablo 4.28. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “İkinci Engel Durumu” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Doyumu Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	N	Sıra Ortalaması	K-W	P
Bedensel	44	66,76		
Görme	15	41,87		
Down Sendromu	4	80,38		
Dil Ve Konuşma	71	74,32	8,988	0,061
Diğer (Bedensel Ve Görme)	2	76,00		
Toplam	136			

Evlilik yaşam ölçeği puanı ile “başla engeli var mı?” değişkeni arasındaki farklılaşma durumunu araştırmak için yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4.29. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Çocuğun Kaç Yıldır Otizm Tanısına Sahip Olduğu” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Doyumu Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	N	Sıra Ortalaması	K-W	P
0-1 yıl	17	80,76	5,315	,256
2-3 yıl	34	64,34		
3-4yıl	17	82,62		
4-5 yıl	10	59,15		
5+ yıl	58	64,82		
Total	136			

Evlilik yaşam ölçeği puanı ile “kaç yıldır otizm tanısı var?” değişkeni arasındaki farklılaşma durumunu araştırmak için yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4.30. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Destek Eğitim Alma Durumu” Değişkenine Göre Evlilik Yaşam Doyumu Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları

	N	Sıra ortalaması	Sıralar Toplamı	MW-U	P
Evet	113	67,70	7650,00	1209,000	,598
Hayır	23	72,43	1666,00		
Toplam	136				

Evlilik yaşam ölçeği puanı ile “destek eğitim alıyor mu?” değişkeni arasındaki farklılaşma durumunu araştırmak için yapılan Mann Whitney U testi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0,05$).

5. Alt Problem; Babaların Kabul-Red Düzeyinin Babaya Ait Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumunun Analiz Tabloları.

Tablo 4.31. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Yaş” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeylerinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları

		N	Ortalama	Ss	F	p			
Sıcaklık/Sevgi	20-25 yaş	4	25,7500	3,30404	1,512	,214			
	25-35 yaş	39	23,1026	5,50500					
	35-45 yaş	61	24,0328	5,09237					
	45+yaş	32	25,4375	3,45419					
	Toplam	136	24,1471	4,88160					
	Düşmanlık/Saldırganlık	20-25 yaş	4	18,7500			2,98608	,789	,502
		25-35 yaş	39	18,0513			3,48643		
35-45 yaş		61	18,2623	4,00376					
45+yaş		32	19,2188	1,69885					
Toplam		136	18,4412	3,40754					
Kayıtsızlık/İhmal		20-25 yaş	4	18,2500	1,70783	,946	,421		
		25-35 yaş	39	16,9487	2,52304				
	35-45 yaş	61	16,9508	2,57828					
	45+yaş	32	17,6250	1,77346					
	Toplam	136	17,1471	2,37745					
	Ayrışmamış Red	20-25 yaş	4	11,5000	1,73205			,172	,915
		25-35 yaş	39	11,7692	1,85616				
35-45 yaş		61	11,5410	1,77552					
45+yaş		32	11,7500	1,81392					
Toplam		136	11,6544	1,79042					

Araştırmaya katılan babaların ebeveyn kabul red düzeyleri ile baba yaş değişkeni arasındaki farklılaşmayı tespit etmek için yapılan ANOVA analizi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.32. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Meslek” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeylerinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları

	N	Ortalama	Ss	F	p	
Sıcaklık/Sevgi	Serbest Meslek	59	24,4576	4,61004	5,838	,000
	İşçi	40	25,5000	2,93520		
	Memur	27	23,6296	5,63060		
	Doktor	3	22,0000	7,21110		
	Diğer	7	16,7143	6,23737		
	Toplam	136	24,1471	4,88160		
Düşmanlık/Saldırganlık	Serbest Meslek	59	18,7627	2,64796	7,646	,000
	İşçi	40	19,1750	1,86585		
	Memur	27	18,3704	4,56701		
	Doktor	3	17,3333	4,72582		
	Diğer	7	12,2857	4,85504		
	Toplam	136	18,4412	3,40754		
Kayıtsızlık/İhmal	Serbest Meslek	59	17,5424	1,97678	5,159	,001
	İşçi	40	17,6000	1,69161		
	Memur	27	16,6296	2,78938		
	Doktor	3	15,3333	2,88675		
	Diğer	7	14,0000	4,12311		
	Toplam	136	17,1471	2,37745		
Ayrışmamış Red	Serbest Meslek	59	11,8136	1,53662	4,299	,003
	İşçi	40	11,9750	1,67160		
	Memur	27	11,5926	1,92672		
	Doktor	3	10,3333	2,88675		
	Diğer	7	9,2857	1,97605		
	Toplam	136	11,6544	1,79042		

Yapılan ANOVA analizi sonucunda araştırmaya katılan babaların ebeveyn kabul red düzeyleri ile meslek değişkeni arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p < 0.05$). Sıcaklık sevgi, düşmanlık saldırganlık, ayrışmamış red düzeylerinde işçiler en yüksek puan ortalamasına sahipken kayıtsızlık ihmalde ise memurlar en yüksek puan ortalamasına sahiptir.

Tablo 4.33. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Gelir Durumu” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeylerinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları

		N	Ortalama	Ss	F	p
Sıcaklık/Sevgi	501-1000 TL	4	24,7500	2,21736		
	1001-1500 TL	38	24,7632	3,38865		
	1501-2000 TL	37	25,0270	4,33004	1,865	,120
	2001-3000 TL	30	24,1667	5,54034		
	3001+	27	21,9630	6,32140		
	Toplam	136	24,1471	4,88160		
Düşmanlık/Saldırganlık	501-1000 TL	4	20,7500	2,36291		
	1001-1500 TL	38	18,8158	1,97080		
	1501-2000 TL	37	19,0270	1,96478		
	2001-3000 TL	30	18,0000	4,29916		
	3001+	27	17,2593	4,99687		
	Toplam	136	18,4412	3,40754		
Kayıtsızlık/İhmal	501-1000 TL	4	18,2500	,50000		
	1001-1500 TL	38	17,6053	1,68522		
	1501-2000 TL	37	17,2703	1,32599	2,278	,064
	2001-3000 TL	30	17,3000	2,83026		
	3001+	27	16,0000	3,46410		

Ayrışmamış Red	Toplam	136	17,1471	2,37745		
	501-1000 TL	4	12,2500	1,25831		
	1001-1500 TL	38	11,9474	1,16125		
	1501-2000 TL	37	12,1081	1,40996	2,301	,062
	2001-3000 TL	30	11,1333	2,28539		
	3001+	27	11,1111	2,20721		
	Toplam	136	11,6544	1,79042		

Yapılan ANOVA analizi sonucunda araştırmaya katılan babaların ebeveyn kabul red düzeyleri ile aylık gelir değişkeni arasında anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.34. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Medeni Hali” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeylerinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları

Medeni Durum		N	Ortalama	Ss	p	T
Sıcaklık/Sevgi	Evli	124	24,0806	5,05996	,033	-,509
	Boşanmış	12	24,8333	2,36771		
Düşmanlık/Saldırganlık	Evli	124	18,3065	3,47389	,391	-1,489
	Boşanmış	12	19,8333	2,28963		
Kayıtsızlık/İhmal	Evli	124	17,1048	2,45221	,161	-,664
	Boşanmış	12	17,5833	1,37895		
Ayrışmamış Red	Evli	124	11,5968	1,83427	,139	-1,209
	Boşanmış	12	12,2500	1,13818		

Yapılan ANOVA analizi sonucunda araştırmaya katılan babaların ebeveyn kabul red düzeyleri ile medeni durum değişkeni arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0.05$). Sıcaklık sevgi düzeyinde boşanmışlar en yüksek puan ortalamasına sahiptir.

Tablo 4.35. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Engelli Çocuk Sayısı” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeylerinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları

		N	Ortalama	Ss	F	P
Sıcaklık/Sevgi	1	109	24,1927	4,77547	,030	,970
	2	21	23,9048	6,09840		
	3	6	24,1667	1,32916		
	Toplam	136	24,1471	4,88160		
Düşmanlık/Saldırganlık	1	109	18,5413	3,42251	,657	,520
	2	21	17,7143	3,70328		
	3	6	19,1667	1,60208		
	Toplam	136	18,4412	3,40754		
Kayıtsızlık/İhmal	1	109	17,1835	2,41969	,082	,921
	2	21	17,0476	2,53922		
	3	6	16,8333	,40825		
	Toplam	136	17,1471	2,37745		
Ayrışmamış Red	1	109	11,6697	1,82094	,413	,663
	2	21	11,4286	1,77684		
	3	6	12,1667	1,32916		
	Toplam	136	11,6544	1,79042		

Yapılan ANOVA analizi sonucunda araştırmaya katılan babaların ebeveyn kabul red düzeyleri ile engelli çocuk sayısı değişkeni arasında anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.36. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Eğitim Düzeyi” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeylerinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları

		N	Mean	Std. Deviation	F	p
Sıcaklık/Sevgi	İlkokul	30	25,7333	3,17244	11,198	,000
	Ortaokul	20	24,6000	3,74728		
	Lise	53	24,6415	4,67026		
	Lisans	25	23,8800	4,64866		
	Master	8	14,6250	5,15302		
	Toplam	136	24,1471	4,88160		
Düşmanlık/Saldırganlık	İlkokul	30	19,0333	2,17324	12,308	,000
	Ortaokul	20	19,0500	1,84890		
	Lise	53	18,6792	2,98569		
	Lisans	25	19,0000	3,85141		
	Master	8	11,3750	4,10357		
	Toplam	136	18,4412	3,40754		

Kayıtsızlık/İhmal	İlkokul	30	17,9000	1,66816	8,810	,000
	Ortaokul	20	17,6000	1,39170		
	Lise	53	17,3019	2,10845		
	Lisans	25	16,8800	2,50533		
	Master	8	13,0000	3,81725		
	Toplam	136	17,1471	2,37745		
Ayrılmamış Red	İlkokul	30	12,1000	1,21343	10,988	,000
	Ortaokul	20	12,2500	1,06992		
	Lise	53	11,5472	1,86636		
	Lisans	25	11,9600	1,59374		
	Master	8	8,2500	1,58114		
	Toplam	136	11,6544	1,79042		

Araştırmaya katılan babaların ebeveyn kabul red düzeyleri ile eğitim durumu değişkeni arasındaki farklılaşmayı tespit etmek için yapılan ANOVA analizi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p < 0.05$). Anlamlı farklılıkların hangi değişkenler arasında olduğunu saptamak için post hoc çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi kullanılmıştır.

Tablo 4.37. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların “Eğitim Düzeyi” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeylerinin Hangi Gruplar Arasında Farklılık Göstersiğini Bulmak İçin Yapılan Tukey HSD Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken				Ortalama		
				Fark (I-J)	Std. Hata	Anlamlılık
Sıcaklık/Sevgi	Tukey HSD	İlkokul	Ortaokul	1,13333	1,23493	,890
			Lise	1,09182	,97740	,797
			Lisans	1,85333	1,15846	,500
			Master	11,10833*	1,70223	,000
			Ortaokul	İlkokul	-1,13333	1,23493
	Ortaokul	Lise	-,04151	1,12264	1,000	
		Lisans	,72000	1,28337	,980	
		Master	9,97500*	1,78958	,000	
		Lise	İlkokul	-1,09182	,97740	,797
	Lise	Ortaokul	,04151	1,12264	1,000	
		Lisans	,76151	1,03794	,948	
		Master	10,01651*	1,62261	,000	
		Lisans	İlkokul	-1,85333	1,15846	,500
	Lisans	Ortaokul	-,72000	1,28337	,980	

			Lise	-,76151	1,03794	,948
			Master	9,25500*	1,73770	,000
		Master	İlkokul	-		
				11,10833	1,70223	,000
				*		
			Ortaokul	-9,97500*	1,78958	,000
			Lise	-		
				10,01651	1,62261	,000
				*		
			Lisans	-9,25500*	1,73770	,000
Düşmanlık/Saldırganlık	Tukey HSD	İlkokul	Ortaokul	-,01667	,85133	1,000
			Lise	,35409	,67380	,985
			Lisans	,03333	,79862	1,000
			Master	7,65833*	1,17348	,000
		Ortaokul	İlkokul	,01667	,85133	1,000
			Lise	,37075	,77393	,989
			Lisans	,05000	,88473	1,000
			Master	7,67500*	1,23370	,000
		Lise	İlkokul	-,35409	,67380	,985
			Ortaokul	-,37075	,77393	,989
			Lisans	-,32075	,71553	,992
			Master	7,30425*	1,11859	,000
		Lisans	İlkokul	-,03333	,79862	1,000
			Ortaokul	-,05000	,88473	1,000
			Lise	,32075	,71553	,992
			Master	7,62500*	1,19793	,000
		Master	İlkokul	-7,65833*	1,17348	,000
			Ortaokul	-7,67500*	1,23370	,000
			Lise	-7,30425*	1,11859	,000
			Lisans	-7,62500*	1,19793	,000
Kayıtsızlık/İhmal	Tukey HSD	İlkokul	Ortaokul	,30000	,61848	,989
			Lise	,59811	,48950	,739
			Lisans	1,02000	,58018	,403
			Master	4,90000*	,85251	,000
		Ortaokul	İlkokul	-,30000	,61848	,989
			Lise	,29811	,56224	,984
			Lisans	,72000	,64274	,796
			Master	4,60000*	,89626	,000
		Lise	İlkokul	-,59811	,48950	,739
			Ortaokul	-,29811	,56224	,984
			Lisans	,42189	,51982	,927
			Master	4,30189*	,81263	,000
		Lisans	İlkokul	-1,02000	,58018	,403
			Ortaokul	-,72000	,64274	,796
			Lise	-,42189	,51982	,927
			Master	3,88000*	,87027	,000
		Master	İlkokul	-4,90000*	,85251	,000

			Ortaokul	-4,60000*	,89626	,000
			Lise	-4,30189*	,81263	,000
			Lisans	-3,88000*	,87027	,000
Ayrışmamış	Tukey	İlkokul	Ortaokul	-,15000	,45402	,997
Red	HSD		Lise	,55283	,35934	,540
			Lisans	,14000	,42591	,997
			Master	3,85000*	,62582	,000
		Ortaokul	İlkokul	,15000	,45402	,997
			Lise	,70283	,41274	,436
			Lisans	,29000	,47183	,973
			Master	4,00000*	,65794	,000
		Lise	İlkokul	-,55283	,35934	,540
			Ortaokul	-,70283	,41274	,436
			Lisans	-,41283	,38160	,816
			Master	3,29717*	,59655	,000
		Lisans	İlkokul	-,14000	,42591	,997
			Ortaokul	-,29000	,47183	,973
			Lise	,41283	,38160	,816
			Master	3,71000*	,63886	,000
		Master	İlkokul	-3,85000*	,62582	,000
			Ortaokul	-4,00000*	,65794	,000
			Lise	-3,29717*	,59655	,000
			Lisans	-3,71000*	,63886	,000

Tukey HSD Testi sonucunda master ile diğer tüm eğitim düzeylerindeki değişkenlerin sıcaklık sevgi, düşmanlık saldırganlık, kayıtsızlık ihmal, ayrışmamış red boyutları için Ebeveyn kabul red düzeyi puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p < 0,05$). Sıcaklık sevgi, düşmanlık saldırganlık, ayrışmamış red düzeylerinde ortaokul mezunları en yüksek puan ortalamasına sahipken kayıtsızlık ihmalde ise ilk okul mezunları en yüksek puan ortalamasına sahiptir.

6. Alt Problem; Babaların Kabul Red Düzeyinin Çocuğa Ait Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumunun Analiz Tabloları.

Tablo 4.38. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Yaş” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları

N	Ortalama	Ss	F	P
---	----------	----	---	---

Sıcaklık/Sevgi	0-5	29	21,5172	5,81636		
	5-12	68	24,8088	4,30985		
	12-18	39	24,9487	4,50116	5,735	,004
	Toplam	136	24,1471	4,88160		
Düşmanlık/Saldırganlık	0-5	29	16,6897	4,64530		
	5-12	68	18,9412	2,57938		
	12-18	39	18,8718	3,26206	5,176	,007
	Toplam	136	18,4412	3,40754		
Kayıtsızlık/İhmal	0-5	29	16,1034	3,00410		
	5-12	68	17,4559	2,08358		
	12-18	39	17,3846	2,17177	3,705	,027
	Toplam	136	17,1471	2,37745		
Ayrışmamış Red	0-5	29	11,3793	2,22669		
	5-12	68	11,7500	1,50000		
	12-18	39	11,6923	1,92154	,444	,642
	Toplam	136	11,6544	1,79042		

Yapılan ANOVA analizi sonucunda araştırmaya katılan babaların çocuklarının ebeveyn kabul red düzeyleri ile çocuğun yaşı değişkeni arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p < 0.05$).

Anlamlı farklılıkların hangi değişkenler arasında olduğunu saptamak için Post Hoc Çoklu Karşılaştırma Testlerinden Tukey HSD Testi kullanılmıştır.

Tablo 4.39. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Yaş” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeyinin Hangi Gruplar Arasında Değişiklik Gösterdiğini Bulmak İçin Yapılan Tukey HSD Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken				Ortalama	Std. Hata	Anlamlılık
				Fark (I-J)		
Sıcaklık/Sevgi	Tukey HSD	0-5	5-12	-3,29158*	1,04658	,006
			12-18	-3,43148*	1,15708	,010
		5-12	0-5	3,29158*	1,04658	,006
			12-18	-,13989	,94786	,988
			0-5	3,43148*	1,15708	,010

			12-18	5-12	,13989	,94786	,988
Düşmanlık/Saldırganlık	Tukey HSD	0-5	5-12	-2,25152*	,73340	,007	
			12-18	-2,18214*	,81083	,022	
		5-12	0-5	2,25152*	,73340	,007	
			12-18	,06938	,66422	,994	
		12-18	0-5	2,18214*	,81083	,022	
			5-12	-,06938	,66422	,994	
Kayıtsızlık/İhmal	Tukey HSD	0-5	5-12	-1,35243*	,51703	,027	
			12-18	-1,28117	,57161	,068	
		5-12	0-5	1,35243*	,51703	,027	
			12-18	,07127	,46826	,987	
		12-18	0-5	1,28117	,57161	,068	
			5-12	-,07127	,46826	,987	

Tukey testi sonucunda 0-5 yaş ortalamasında çocuğu olan babanlarla 5-12 ve 12-18 yaş ortalamasında çocuğu olan babanların sıcaklık sevgi alt boyutu için ebeveyn kabul red düzeyi puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$).

Tukey testi sonucunda 0-5 yaş ortalamasında çocuğu olan babanlarla 5-12 ve 12-18 yaş ortalamasında çocuğu olan babanların düşmanlık saldırganlık alt boyutu için ebeveyn kabul red düzeyi puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$).

Tukey testi sonucunda 0-5 yaş ortalamasında çocuğu olan babanlarla 5-12 yaş ortalamasında çocuğu olan babanların kayıtsızlık ihmal alt boyutu için ebeveyn kabul red düzeyi puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$).

Sıcaklık sevgi 12- 18 yaş aralığı en yüksek puan ortalamasına sahipken düşmanlık saldırganlık, ayrışmamış red düzeylerinde ve kayıtsızlık ihmalde ise 5-12 yaş en yüksek puan ortalamasına sahiptir.

Tablo 4.40. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Cinsiyet” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan t-Testi Sonuçları

		N	Ortalama	Ss	P	T
Sıcaklık/Sevgi	Erkek	106	24,1226	4,82395	,796	-,109
	Kız	30	24,2333	5,16409		
Düşmanlık/Saldırganlık	Erkek	106	18,6887	2,97726	,014	1,601
	Kız	30	17,5667	4,57643		
Kayıtsızlık/İhmal	Erkek	106	17,2358	2,32810	,534	,818
	Kız	30	16,8333	2,56076		
Ayrışmamış Red	Erkek	106	11,6038	1,79777	,505	-,619
	Kız	30	11,8333	1,78274		

Yapılan bağımsız örneklem t-Testi sonucunda araştırmaya katılan babaların çocuklarının ebeveyn kabul red düzeyleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0.05$).

Tukey Testi sonucunda erkek çocuğu olan babalarla kız çocuğu olan babaların düşmanlık saldırganlık alt boyutu için ebeveyn kabul red düzeyi puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$). Erkek çocuğu olan babaların puan ortalamaları kızlardan daha yüksektir.

Tablo 4.41. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Otizm Derecesi” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları

		N	Ortalama	Ss	F	P
Sıcaklık/Sevgi	Hafif	31	22,0968	6,55416	3,802	,025
	Orta	36	24,4444	4,48135		
	Ağır	69	24,9130	3,93229		
	Toplam	136	24,1471	4,88160		
Düşmanlık/Saldırganlık	Hafif	31	17,0000	4,44972	3,945	,022
	Orta	36	18,5833	2,78132		
	Ağır	69	19,0145	3,00731		
	Toplam	136	18,4412	3,40754		
Kayıtsızlık/İhmal	Hafif	31	16,5806	2,97517	1,406	,249
	Orta	36	17,0833	2,52275		
	Ağır	69	17,4348	1,95146		

	Toplam	136	17,1471	2,37745		
Ayrışmamış Red	Hafif	31	11,2903	2,28318		
	Orta	36	11,5556	1,53891		
	Ağır	69	11,8696	1,65310	1,198	,305
	Toplam	136	11,6544	1,79042		

Yapılan anova analizi sonucunda araştırmaya katılan babaların ebeveyn kabul red düzeyleri ile engel düzeyi değişkeni arasında sıcaklık sevgi ve düşmanlık saldırganlık boyutlarında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p < 0.05$). Anlamlı farklılıkların hangi değişkenler arasında olduğunu saptamak için Post Hoc Çoklu Karşılaştırma Testlerinden Tukey HSD Testi kullanılmıştır.

Tablo 4.42. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Otizm Derecesi” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeyinin Hangi Gruplar Rasında Değişiklik Gösterdiğini Belirlemek İçin Yapılan Tukey HSD Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken				Ortalama Fark (I-J)	Std. Hata	Anlamlılık
Sıcaklık/Sevgi	Tukey HSD	Hafif	Orta	-2,34767	1,17202	,115
			Ağır	-2,81627*	1,03425	,020
		Orta	Hafif	2,34767	1,17202	,115
			Ağır	-,46860	,98344	,883
		Ağır	Hafif	2,81627*	1,03425	,020
			Orta	,46860	,98344	,883
Düşmanlık/Saldırganlık	Tukey HSD	Hafif	Orta	-1,58333	,81728	,132
			Ağır	-2,01449*	,72121	,016
		Orta	Hafif	1,58333	,81728	,132
			Ağır	-,43116	,68578	,805
		Ağır	Hafif	2,01449*	,72121	,016
			Orta	,43116	,68578	,805

Tukey HSD Testi sonucunda engel düzeyi hafif çocuğu olan babalarla engel düzeyi ağır çocuğu olan babaların sıcaklık sevgi alt boyutu için ebeveyn kabul red düzeyi puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p < 0,05$).

Tukey HSD Testi sonucunda engel düzeyi hafif çocuğu olan babalarla engel düzeyi ağır çocuğu olan babaların düşmanlık saldırganlık alt boyutu için ebeveyn kabul red düzeyi puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$).

Engel düzeyi ağır olanların düşmanlık saldırganlık ve sıcaklık sevgi alt boyutu puan ortalamaları diğerlerinden daha yüksektir.

Tablo 4.43. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “İkinci Engel Türü” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları

		N	Ortalama	Ss	F	P
Sıcaklık/Sevgi	Bedensel	44	24,7045	4,43338	1,142	,340
	Görme	15	25,0667	2,15362		
	Down S.	4	24,5000	6,85565		
	Dil Ve Konuşma	71	23,4507	5,41898		
	Diğer	2	29,0000	1,41421		
	Toplam	136	24,1471	4,88160		
Düşmanlık/Saldırganlık	Bedensel	44	18,7727	3,19056	1,430	,228
	Görme	15	19,4667	1,68466		
	Down S.	4	18,5000	3,41565		
	Dil Ve Konuşma	71	17,9155	3,75974		
	Diğer	2	22,0000	0,00000		
	Toplam	136	18,4412	3,40754		
Kayıtsızlık/İhmal	Bedensel	44	17,2273	2,10054	,462	,764
	Görme	15	17,4667	1,84649		
	Down S.	4	17,0000	2,16025		
	Dil Ve Konuşma	71	16,9859	2,66990		
	Diğer	2	19,0000	1,41421		
	Toplam	136	17,1471	2,37745		
Ayrışmamış Red	Bedensel	44	11,8182	1,55926	1,202	,313
	Görme	15	12,2667	,96115		
	Down S.	4	11,5000	2,38048		

Dil Ve Konuşma	71	11,3944	2,01054
Diğer	2	13,0000	0,00000
Toplam	136	11,6544	1,79042

Yapılan ANOVA analizi araştırmaya katılan babaların ebeveyn kabul red düzeyleri ile başka engeli olma durumu değişkeni arasında sonucunda anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.44. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Kaç Yıldır Otizm Tanısına Sahip” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları

		N	Ortalama	Ss	F	P
Sıcaklık/Sevgi	0-1 yıl	17	23,5294	5,30469	2,886	,025
	2-3 yıl	34	22,4118	5,95497		
	3-4yıl	17	25,0588	3,79919		
	4-5 yıl	10	22,1000	5,70477		
	5+ yıl	58	25,4310	3,77486		
	Toplam	136	24,1471	4,88160		
Düşmanlık/Saldırganlık	0-1 yıl	17	18,6471	4,28575	2,829	,027
	2-3 yıl	34	16,9118	4,24527		
	3-4yıl	17	19,1176	2,99755		
	4-5 yıl	10	17,8000	2,97396		
	5+ yıl	58	19,1897	2,40946		
	Toplam	136	18,4412	3,40754		
Kayıtsızlık/İhmal	0-1 yıl	17	17,3529	3,08101	1,944	,107
	2-3 yıl	34	16,2059	2,57940		
	3-4yıl	17	17,2941	2,54374		
	4-5 yıl	10	17,9000	2,76687		
	5+ yıl	58	17,4655	1,75934		
	Toplam	136	17,1471	2,37745		
Ayrışmamış Red	0-1 yıl	17	11,5294	2,29449	,707	,589
	2-3 yıl	34	11,3235	1,82110		
	3-4yıl	17	11,9412	1,67595		
	4-5 yıl	10	11,3000	1,33749		
	5+ yıl	58	11,8621	1,72136		
	Toplam	136	11,6544	1,79042		

Toplam	136	11,6544	1,79042
--------	-----	---------	---------

Yapılan anova analizi sonucunda araştırmaya katılan babaların ebeveyn kabul red düzeyleri ile kaç yıldır otizminin olduğu değişkeni arasında sıcaklık sevgi ve dūřmanlık saldırganlık boyutlarında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p < 0.05$). Anlamlı farklılıkların hangi değişkenler arasında olduğunu saptamak için Post Hoc Çoklu Karşılaştırma Testlerinden Tukey Testi kullanılmıştır.

Tablo 4.45. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Kaç Yıldır Otizm Tanısına Sahip” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeyinin Hangi Gruplar Arasında Değişiklik Gösterdiğini Belirlemek İçin Yapılan Tukey HSD Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken				Ortalama	Std. Hata	Anlamlılık
				Fark (I-J)		
Sıcaklık/Sevgi	Tukey HSD	0-1 yıl	2-3 yıl	1,11765	1,41116	,933
			3-4 yıl	-1,52941	1,62947	,881
			4-5 yıl	1,42941	1,89327	,943
			5+ yıl	-1,90162	1,31023	,596
	2-3 yıl	0-1 yıl	-1,11765	1,41116	,933	
		3-4 yıl	-2,64706	1,41116	,336	
		4-5 yıl	,31176	1,70900	1,000	
		5+ yıl	-3,01927*	1,02612	,031	
	3-4 yıl	0-1 yıl	1,52941	1,62947	,881	
		2-3 yıl	2,64706	1,41116	,336	
		4-5 yıl	2,95882	1,89327	,524	
		5+ yıl	-,37221	1,31023	,999	
	4-5 yıl	0-1 yıl	-1,42941	1,89327	,943	
		2-3 yıl	-,31176	1,70900	1,000	

		Tukey HSD			
Düşmanlık/Saldırganlık	5+ yıl	3-4 yıl	-2,95882	1,89327	,524
		5+ yıl	-3,33103	1,62666	,249
		0-1 yıl	1,90162	1,31023	,596
		2-3 yıl	3,01927*	1,02612	,031
		3-4 yıl	,37221	1,31023	,999
	2-3 yıl	4-5 yıl	3,33103	1,62666	,249
		2-3 yıl	1,73529	,98583	,401
		3-4 yıl	-,47059	1,13834	,994
		4-5 yıl	,84706	1,32263	,968
		5+ yıl	-,54260	,91532	,976
	3-4 yıl	0-1 yıl	-1,73529	,98583	,401
		3-4 yıl	-2,20588	,98583	,173
		4-5 yıl	-,88824	1,19390	,946
		5+ yıl	-2,27789*	,71684	,016
		0-1 yıl	,47059	1,13834	,994
	4-5 yıl	2-3 yıl	2,20588	,98583	,173
		4-5 yıl	1,31765	1,32263	,857
		5+ yıl	-,07201	,91532	1,000
		0-1 yıl	-,84706	1,32263	,968
		2-3 yıl	,88824	1,19390	,946
5+ yıl	3-4 yıl	-1,31765	1,32263	,857	
	5+ yıl	-1,38966	1,13638	,738	
	0-1 yıl	,54260	,91532	,976	
	2-3 yıl	2,27789*	,71684	,016	
	3-4 yıl	,07201	,91532	1,000	

4-5 yıl	1,38966	1,13638	,738
------------	---------	---------	------

Tukey HSD Testi sonucunda çocuklarına 2-3 yıl arası otizm tanısı konmuş babalarla, 5 yıldan fazladır otizm tanısına sahip olan babaların, sıcaklık-sevgi alt boyutu ve düşmanlık- saldırganlık boyutları için ebeveyn kabul red düzeyi puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$).

5 yıldan fazla otizm tanısına sahip otizimli çocuğu olan babaların düşmanlık saldırganlık ve sıcaklık sevgi alt boyutu puan ortalamaları diğerlerinden daha yüksektir.

Tablo 4.46. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sahip Babaların, Çocuğun “Destek Eğitim Alma Durumu” Değişkenine Göre Çocuklarını Kabul Red Düzeyinin Farklılaşma Durumu İle İlgili Yapılan ANOVA Sonuçları

Destek Eğitim Alıyor Mu?	N	Ortalama	Ss	P	T	
Sıcaklık/Sevgi	Evet	113	24,3628	4,62343	,080	1,144
	Hayır	23	23,0870	5,99934		
Düşmanlık/Saldırganlık	Evet	113	18,6018	3,21975	,101	1,220
	Hayır	23	17,6522	4,20615		
Kayıtsızlık/İhmal	Evet	113	17,3097	2,27596	,250	1,783
	Hayır	23	16,3478	2,74042		
Ayrışmamış Red	Evet	113	11,6460	1,79245	,990	-,121
	Hayır	23	11,6957	1,81996		

Yapılan ANOVA analizi sonucunda araştırmaya katılan babaların ebeveyn kabul red düzeyleri ile destek eğitim alma durumu değişkeni arasında anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0.05$).

7. Alt Problem; OSB li çocuğa sahip babaların evlilik doyumları ve aleksitimi düzeyleri çocuklarını kabul-red düzeylerinin anlamlı birer yordayıcısı mıdır?

Tablo 4.47. Evlilik Yaşam, Aleksitimi Ve Ebeveyn Kabul Reddi Ölçeği Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Analizi

		Evlilik Yaşamı	Aleksitimi	Ebeveyn Kabul Red
Evlilik Yaşamı	Pearson Korelasyon	1	-,170*	-,098

	Anlamlılık (2-yönlü)		,048	,257
	N	136	136	136
Aleksitimi	Pearson Korelasyon	-,170*	1	,286**
	Anlamlılık (2-yönlü)	,048		,001
	N	136	136	136
Ebeveyn Kabul Red	Pearson Korelasyon	-,098	,286**	1
	Anlamlılık (2-yönlü)	,257	,001	
	N	136	136	136

*. Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlıdır (2-yönlü).

** . Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır (2-yönlü).

Evlilik yaşamı ile aleksitimi arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Evlilik yaşam puanı arttıkça aleksitimi azalmaktadır ($r=-,170$; $p=,048<0,05$). Ebeveyn kabul red ile aleksitimi puanları arasında ise pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r=,286$; $p=,001<0,05$).

Tablo 4.48. OSB li Çocuğa Sahip Babaların Evlilik Doyumları ve Aleksitimi Düzeylerinin Çocuklarını Kabul-Red Düzeylerinin Anlamlı Birer Yordayıcısı Olup Olmadığını Belirlemek İçin Yapılan Regresyon Analizi

Evlilik yaşamı ve alekstiminin ebeveyn kabul reddi üzerindeki açıklayıcılık etkisini araştırmak için Lineer Regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon modeli özeti ve ANOVA tablosu aşağıda görülmektedir.

Model Özeti

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Standart Hata Tahmini	İstatistik Değişkenleri				Durbin-Watson	
					R ² deki değişim	F Değişimi	df 1	df 2		Sig. F Değişimi
1	,290 ^a	,084	,071	10,74269	,084	6,124	2	133	,003	,837

a. Bağımsız Değişken(yordayıcı): (Sabit), EYO_top, TAO_top

b.Bağımlı Değişken: PARQ_top

Model özetinde görülen R^2 değeri bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etki derecesini açıklamaktadır.

Kurulan modelde aleksitimi ve evlilik yaşamı ebeveyn kabul reddindeki değişimin yaklaşık %8 ini açıklamaktadır. Başka bir ifadeyle ebeveyn Kabul reddindeki %8 lik değişme Aleksitimi ve Evlilik Yaşamı tarafından açıklanmaktadır.

Tablo 4.49. OSB li Çocuğa Sahip Babaların Evlilik Doyumları Ve Aleksitimi Düzeylerinin Çocuklarını Kabul-Red Düzeylerinin Anamlı Birer Yordayıcısı Olup Olmadığını Belirlemek İçin Yapılan ANOVA Sonucu

Model	Kareler		Kareler		F	Sig.
	Toplamı(KT)	df	Ortalaması(KO)			
Regresyon	1413,440	2	706,720		6,124	,003 ^b
1 Residual	15348,906	133	115,405			
Toplam	16762,346	135				

Yukarıdaki anova tablosunda görüldüğü gibi kurulan regresyon modeli anlamlıdır (p=0,003<0,05).

Aşağıdaki tabloda modeldeki katsayıların tahmin değerleri ve bunlara ilişkin t değerleri bulunmaktadır.

Tablo 4.50. Katsayıların Tahmin Değerleri ve t-Testi Sonuçları

Model	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Katsayılar	t	Anlamlılık	Eşdoğrusallık İstatistikleri	
	B	Standart Hata	Beta			Hata Payı	VIF
1 Sabit (Kesim Noktası)	43,411	11,883		3,653	,000		
1 Aleksitimi	,382	,116	,277	3,295	,001	,971	1,030
1 Evlilik Yaşamı	-,108	,179	-,051	-,603	,547	,971	1,030

Yukarıdaki tabloya göre alekstimi puanındaki 1 birimlik artış, ebeveyn kabul reddi puanını da 382 birim arttıracaktır. Aleksitimi değişkeninin katsayısı anlamlıdır (p<0,05). Aleksitimi değişkeninin standardize katsayılar sütununda yer alan Beta

katsayısının diğerlerinden büyük olması da modeldeki en önemli değişken olduğunu göstermektedir. Evlilik yaşamı değişkeninin ebeveyn kabul reddine etkisi ile ilgili anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4.51. Alekstimi Düzeyinin Ebeveyn Kabul Reddi Üzerine Etkisine Yönelik Yapılan Regresyon Analizi Sonuçları

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Standart Hata Tahmini	İstatistik Değişimi					
					R ² deki Değişim	F deki Değişim	Anlam. F Değişimi	Durbin-Watson		
1	,286 _a	,082	,075	10,71717	,082	11,940	1	134	,001	,813

a. Yordayıcı: (sabit), TAO_TOP

b. Bağımlı Değişken: PARQ_top

Kurulan modelde aleksitimin ebeveyn kabul reddindeki değişimin yaklaşık %8 ini açıkladığı görülmektedir diğer bir ifadeyle ebeveyn kabul reddindeki %8 lik değişime aleksitimi tarafından açıklanmaktadır.

Tablo 4.52. Alekstimi Düzeyinin Ebeveyn Kabul Reddi Üzerine Etkisine Yönelik Yapılan ANOVA Sonuçları

Model	Karelerin Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık
1 Regresyon	1371,411	1	1371,411	11,940	,001 ^b
Residual	15390,934	134	114,858		
Toplam	16762,346	135			

a. Bağımlı Değişken: PARQ_top

b. Yordayıcı: (sabit), TAO_TOP

Yukarıdaki anova tablosunda görüldüğü gibi kurulan regresyon modeli anlamlıdır ($p=0,001<0,05$).

Aşağıdaki tabloda modeldeki katsayıların tahmin değerleri ve bunlara ilişkin t değerleri bulunmaktadır.

Tablo 4.53. Alekstimi Düzeyinin Ebeveyn Kabul Reddi Üzerine Etkisine Yönelik Yapılan Katsayı Tahmin Değerleri ve t-Testi Sonucu

Model	Standardize	Standart	Standardize	t	Anlamlılık	Eşdoğrusallık	
	Edilmemiş		Katsayılar			İstatistikleri	VIF
	B	Hata	Beta			Hata	
1 (Sabit)	39,046	9,405		4,151	,000		
TAO_TOP	,394	,114	,286	3,455	,001	1,000	1,000

Yukarıdaki tabloya göre aleksitimi puanındaki 1 birimlik artış, ebeveyn kabul reddi puanını da 394 birim artıracaktır. Aleksitimi değişkeninin katsayısı anlamlıdır ($p < 0,05$).

BÖLÜM 5

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma süresince yapılan araştırma analizleri neticesinde elde edilen bulgular ile ilgili literatür ışığında ve benzeri çalışmalarla karşılaştırılarak tartışılacak, daha sonra ise bu sonuçlara dayalı olarak öneriler gerek uygulayıcılar gerekse araştırmacıların dikkatine sunulacaktır. Bu araştırmada Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklara sahip babaların aleksitimi ve evlilik yaşam düzeylerinin, babanın çocuğu kabul- red düzeyinde etkisinin olup olmadığı incelenmiştir. Bu sonuca ulaşmak için ise babaların aleksitimi, evlilik yaşam ve kabul red düzeyleri babalara ve çocuklarına ait sosyo- demografik özelliklerine bakılarak ölçülmüştür.

5.1.Sonuç ve Tartışma

5.1.1. OSB li çocuğa sahip babaların yaşı, mesleği, gelir düzeyi, medeni durumu, engelli çocuk sayısı ve eğitim düzeyleri açısından aleksitimi düzeylerinin incelenmesi

- Bu araştırmada, OSB li çocuğa sahip babaların *yaş* değişkenine göre aleksitimi düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılık göstermediği neticesine ulaşılmıştır.

Aleksitimi ve *yaş* değişkeninin incelendiği araştırmalar tarandığında büyük bir çoğunluğun bu araştırma bulgusunu desteklediği görülmüştür. Genç (2015), tarafından yapılan çalışmada ebeveyn yaşına göre aleksitimi düzeyinin bir anlamlılık kazanmadığı bulgusuna ulaşmıştır. Aygen (2011), çalışmasında yaş ve aleksitiminin ilişkisini incelemiş ve aralarında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna varmıştır. Saraç (2013), araştırmasında ebeveynlerin yaş değişkeni ile aleksitimi düzeyi anlamlı bulunmuştur. Yemez (1991) tarafından yapılan çalışmada aleksitimi ve sosyodemografik özelliklerin ilişkisine bakılmış ve yaş arttıkça aleksitimi düzeyinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Yemez 'in (1991) ve Saraç' in (2013) araştırması bu araştırmanın aksi yönündedir.

- Araştırmaya katılan OSB li çocuğa sahip babaların *meslek* değişkenine ait tablo incelendiğinde babaların aleksitimi düzeyi ve sahip oldukları meslekler arasında

anlamli bir farka ulaşilmiştir. Bu anlamli farklılığın hangi meslek grupları arasında olduğunu öğrenebilmek için Post Hoc Çoklu Karşılaştırma testlerinden Tamhane's T2 Testi kullanılmıştır. Analiz sonucunda ise serbest meslek ve işçi grubu ile diğer meslek grubu arasında anlamli bir farklılık saptanmıştır ($p < .05$). Serbest meslek ve işçi grubunda yer alan babalar, diğer meslek grubunda yer alan babalara göre daha yüksek aleksitimi düzeyine sahiptir.

Aleksitimi ve *meslek* unsuruna değinen araştırmalara bakıldığında yapılan bu çalışmayı destekler nitelikte olduğu görölmektedir. Güz, Dilbaz ve Ay (2000) yaptıkları çalışmada meslek değişkeninin bireydeki aleksitimi düzeyini etkilediğini ortaya koymuşlardır. Aygen (2011) tarafından yapılan araştırmaya katılan annelerin aleksitimi puan ortalamalarının meslek değişkenine göre anlamli bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Saraç (2013) araştırmasında aleksitimi düzeyi ile meslek değişkeninin arasında anlamli bir farklılık olduğunu savunmuştur. Türk (1992) çalışmada meslek grupları arasında farklı aleksitimi düzeylerinin olduğu ortaya konmuştur. Bu çalışmalar farklı örneklem kullanmış olsalar da sonuçları bu çalışma ile uyumluluk sağlamaktadır. Bu sonuçlara bağlı olarak babaların sahip oldukları mesleklerin babalara sağladığı sosyal imkanlar, sosyal statü ve babaların kendine zaman ayırabildiği bir mesleğe sahip olması aleksitimi düzeylerini etkilemekte olduğu ayrıca işçi olan ve serbest meslek yapan babalarda diğer meslek grupları ile uğraşan babalara göre daha fazla aleksitimik özelliklerin var olduğu yorumu yapılabilir.

- OSB li çocuğa sahip babaların *gelir düzeyi* analiz tablosu incelendiğinde anlamli bir farklılığa ulaşılmıştır. Bu farklılığın hangi gelir grupları arasında olduğunu öğrenebilmek için ise Post Hoc Çoklu Karşılaştırma testlerinden olan Tukey HSD testi yapılmış ve sonucunda 1001-1500 TL gelire sahip olan babalar ile 2001-3000 TL ve 3000 TL üzeri gelire sahip olan babalar arasında anlamli bir farklılık saptanmıştır. Buna göre 1001-1500 TL gelir durumuna sahip olan babaların, 2001-3000 TL ve 3000 TL üstü gelir durumuna sahip olan babalara göre daha yüksek aleksitimi düzeyine sahiptirler.

Araştırmada, OSB li çocuğa sahip babaların *gelir düzeyine* göre aleksitimi düzeylerinin anlamli düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Yüksek gelir

düzeyinde yer alan babaların aleksitimi düzeylerinin, düşük gelir düzeyine sahip babaların aleksitimi düzeylerine göre anlamlı seviyede düşük bulunmuştur. Bu çalışmayı destekler nitelikte olan Genç (2015) tarafından yapılan çalışmada ebeveynlerin aylık gelir düzeyi ile aleksitimi düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Türk (2011) yapmış olduğu çalışmada ailenin gelir düzeyi düştükçe aleksitimi puanlarının arttığı neticesine varmıştır. Yemez (1991) tarafından yapılan çalışmada sosyo ekonomik düzey düştükçe aleksitimi puanlarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Ergün (2008) yapmış olduğu çalışmada ekonomik düzey düştükçe aleksitimi seviyesi artmaktadır. Atasayar (2011) ise araştırmasında gelir düzeyi ile aleksitimi arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını vurgulamıştır. Bu verilere göre OSB li çocuğa sahip babaların gelir düzeyi düştükçe aleksitimik özelliklerin daha yoğun biçimde görüldüğü ve duygularını anlama, ifade etme, ayırt etme ve hayal kurma davranışının büyük oranda azaldığı yorumu yapılabilir.

- OSB li çocuğa sahip babaların *medeni durum* analiz tablosu incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<,05$). Tabloda ki ortalama puanlarına bakıldığında evli olan babaların, evliliği sona ermiş olan babalara göre daha az düzeyde aleksitimi olduğu sonucuna varılmıştır.

Yapılan araştırmalara bakıldığında Uran (2016), araştırmasında medeni durum ile aleksitimi arasında anlamlı bir farklılık bulmuştur. Güz, Ay ve Dilbaz (2000) tarafından yapılan çalışmada ebeveynlerin aleksitimi düzeyi ile medeni durum arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Yiğitbaş (2014) çalışmasında evli, boşanmış veya dul olma durumu ile aleksitimi düzeyi arasında anlamlı bir fark bulmuştur. Kauhanen, Kaplan, Julkunen, Wilson ve Salonen (1993) tarafından yapılan çalışmada yine, bekâr olmanın aleksitimi düzeyini arttırdığı yönünde bir neticeye ulaşılmıştır. Güleç, Sayar, Topbaş, Karakucak ve Ak (2004) yaptıkları çalışmada medeni durum ile aleksitimi arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını ortaya koymuşlardır. Literatürdeki çalışmaların birçoğu aleksitimi ve medeni durum değişkeninin anlamlı bir farklılık oluşturduğunu ortaya koymuş. Buna bağlı olarak yapılan bu çalışma için evli olan babaların, evliliği devam etmeyen babalara göre daha az aleksitimik özellikler gösterdiği söylenebilir. Ayrıca olumlu süren bir aile hayatında olmak, eş ile iyi

anlaşabilmek ya da eş ile birlikte yaşamak aleksitimi özelliklerinin görülmemesi konusunda etkileyici unsurlar olarak kabul edilebilir. Duygusal hayatta yalnız olmanın da aleksitimi düzeyini arttırdığı yorumu yapılabilir.

- Araştırmaya katılan OSB li çocuğa sahip babaların *engelli çocuk sayısı* değişkeni tablosu incelendiğinde aleksitimi düzeyi ve engelli çocuk sayısı değişkeni arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<,05$). Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu öğrenmek için Post Hoc Çoklu Karşılaştırma testlerinden Tukey HSD Testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucunda söz konusu farklılığın alanı ise, 3 engelli çocuğa sahip babalar ve 1 engelli çocuğa sahip babalar arasında 3 engelli çocuğu olan babalar lehine $p<,05$, 3 engelli çocuğa sahip babalar ve 2 engelli çocuğu olan babalar arasında ise 3 engelli çocuğa sahip babalar lehine $p<,05$ düzeyinde gerçekleştiği görülmüştür. Buna göre engelli çocuk sayısı arttıkça aleksitimi düzeyi yükselmektedir.

Araştırmalar bakıldığında aleksitimi ve engelli çocuk sayısı değişkenini konu alan araştırmalara pek rastlanmamıştır. Yapılan araştırmayı destekleyen, Aygen (2011) çalışmasında engelli çocuk sayısı arttıkça aleksitimi düzeyinin de doğru orantıda artarak aralarında anlamlı bir farklılığın meydana geldiğini söylemiştir. Yemez (2011) araştırmasında çocuk sayısı ve aleksitimi ile anlamlı bir ilişki bulmuştur. Bu veriler ışığında babaların sahip olduğu engelli çocuk sayısı arttıkça sorumluluğu artmakta, ekonomik olarak sarsılmakta ve kendine vakit ayıramamakta olduğu söylenebilir. Babaların yaşamış olduğu bu olumsuz şartların ise aleksitimiye tetiklediğini ve engelli çocuk sayısı artışı ile babaların aleksitimi düzeyinin doğru orantılı ilerlediği yorumu yapılabilir.

- Araştırmaya katılan OSB li çocuğa sahip babaların *eğitim düzeyi* tablosuna bakıldığında, aleksitimi ile babaların eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu anlayabilmek için Post Hoc Çoklu Karşılaştırma testlerinden Tamhane's T2 Testi yapılmıştır. Yapılan bu teste göre, master mezunu olan babalar ile ilkökul, ortaokul, lise ve lisans eğitim durumuna sahip babalar arasında master mezunu olan babaların aleyhinde $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Bu

durumu şu şekilde de ifade edebiliriz; ilkokul, ortaokul, lise ve lisans eğitim durumunda ki babalar master yapan babalara göre daha fazla aleksitimi düzeyi ortaya koymaktadır.

Eğitim düzeyi değişkeni ve aleksitimi düzeyini araştıran farklı örneklerle yapılan çalışmalara bakıldığında çoğunun bu araştırmayı destekler nitelikte olduğu görülmüştür. Güler (2014) araştırmasında kişilerde eğitim düzeyinin artması ile aleksitimi düzeyinin düştüğünü bulmuştur. Aslan (1996) tarafından yapılan çalışmada ise yine eğitim düzeyi düştükçe aleksitimi düzeyinin arttığı bulgusuna erişilmiştir. Durak Batıgün ve Büyükşahin (2008) yaptıkları çalışmada eğitim düzeyi düşük bireylerin yüksek olanlara göre daha fazla aleksitimi puanına sahip olduklarını belirtmişlerdir. Ateş, Algül, Gülsün, Geçici, Özdemir, Başoğlu, Semiz, Erbinç ve Çetin (2009) in yapmış oldukları araştırmada eğitim düzeyi düşük bireylerin aleksitimik özelliklerinin daha fazla olduğu yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Aygen (2011) ise bu çalışma sonuçlarından farklı olarak eğitim düzeyi ile aleksitimi düzeyi arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını belirtmiştir. Bu araştırma sonuçları ışığında eğitim düzeyi düşük olan babaların, otizm kavramını anlayamaması, olaya bilimsel olarak yaklaşmaması, çocuğunun durumunu kabul etmekte zorlanması, babanın eğitim düzeyi ile aynı olan aile ve sosyal çevrenin OSB li çocuğa olumsuz bakış açısının babayı negatif yönde etkilemesi, aleksitimi düzeyini arttırabileceği neticesine varılabilir. Eğitim düzeyinin artması OSB li çocuğa daha bilinçli yaklaşmaya ve bu durumu daha kolay içselleştirebilmeye olanak sağlayabilmekte ve aleksitimi düzeyini azaltabilmektedir şeklinde yorumlanabilir.

5.1.2.OSB li çocuğa sahip babaların aleksitimi düzeyleri çocuğunun yaşına, cinsiyetine, otizm derecesine (hafif, orta, ağır), ikinci bir engelle sahip olup olmamasına, otizm tanısına sahip olduğu zamana ve destek eğitim alma değişkenlerine göre incelenmesi

- Araştırmaya katılan OSB li çocuğa sahip babaların *çocuk yaşı* değişkenine göre yapılan analiz sonucunda babaların aleksitimi düzeyi ile çocuğun yaşı arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$).

Çocuğun yaşı ve ebeveyn aleksitimi düzeyi üzerine yapılmış çalışmalar araştırıldığında bu konuda sadece Aygen (2011) tarafından yapılmış olan araştırmaya rastlanmıştır ve bu araştırmada da çocuk yaşı ile annenin aleksitimi düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

- OSB li çocuğa sahip babaların *çocuğun cinsiyeti* değişkenine göre yapılan analiz neticesinde, babaların aleksitimi düzeyi ile çocuğun cinsiyeti arasında anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0.05$).

Literatür de yapılan çalışmayı karşılaştırabileceğimiz sınırlı sayıda araştırma bulunmuştur. Aygen (2011) tarafından yapılmış ve annenin aleksitimi düzeyi ile OSB li çocuğun cinsiyeti arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Aygen (2011) in çalışması yapılan bu çalışmanın tersi yönünde neticelenmiştir.

- OSB li çocuğu olan babaların *çocuğun engel düzeyi* değişkeni analiz tablosuna baktığımızda, babaların aleksitimi düzeyi ile çocuğun engel düzeyi ortaya anlamlı bir farklılık koymamaktadır ($p>0.05$).

Yapılan bu çalışma literatürde ki sınırlı sayıdaki araştırmalarla karşılaştırılmıştır. Leone ve Wiltz (2006) in çalışmasında çocuğun problem davranışlarının düzeyi ile ebeveynin stres düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemiş ve otizm derecesi ağır olan çocukların annelerinde tükenmişlik görüldüğü bu durumda aleksitimi puanlarını arttırdığı neticesine ulaşılmıştır. Aygen (2011) tarafından yapılan araştırmada ise çocuğun otizm derecesinin hafif, orta veya ağır oluşu annelerin aleksitimi düzeyi üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmıştır. Genç (2015) ise yaptığı çalışmada engelli çocuğun engel düzeyine göre ebeveyn aleksitimi düzeyleri incelenmiş ve netice de çocuğun engel düzeyiyle ebeveyn aleksitimi düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı belirtilmiştir.

- Araştırmaya katılan OSB li çocuğa sahip babaların aleksitimi düzeyleri ile *çocuğun ikinci engeli* durumu değişkeni arasındaki farklılaşmayı tespit etmek için yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0.05$).

Bu konuya dair yapılan çalışmalara erişebilmek için yapılan incelemelerde Genç (2015) in yaptığı araştırmaya rastlanmıştır. Genç (2015) araştırmasında çocuğun ikinci engelinin ebeveynin aleksitimi üzerinde etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Buna göre ikinci engeli olan çocuğa sahip ebeveynlerin aleksitimi düzeyleri, ikinci engeli olmayan çocuğa sahip ebeveynlere göre anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Genç (2015) in çalışması bu çalışmanın tersi yönündedir. Çocuğun ikinci engel durumuna göre babaların ve annelerin aleksitimi düzeylerinin incelendiği herhangi bir araştırma bulunamamıştır.

- Araştırmaya katılan OSB li babaların aleksitimi düzeyleri ile *çocuğun otizm tanısı süresi* değişkeni arasındaki farklılaşmayı tespit etmek için yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0.05$). Anlamlı farklılıkların hangi grup arasında olduğunu saptamak için Post Hoc Çoklu Karşılaştırma testlerinden Tukey testleri kullanılmıştır. Tukey testi sonucuna baktığımız da ise, 0-1 yıldır otizm tanısına sahip olan çocuk babaları ile 4-5 yıldır otizm tanısına sahip olan çocuk babaları arasında 0-1 yıldır otizm tanısı olan çocuk babaları lehine $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre 0-1 yıldır otizm tanısına sahip olan çocuk babaları daha yüksek aleksitimi düzeyine sahiptir.

Araştırmada, OSB li çocuğa sahip olan babaların, çocuğun otizm tanısına sahip olduğu süre bakımından aleksitimi düzeyleri incelenmiştir fakat araştırmanın karşılaştırılması bakımından literatürde bu konuya dair bir çalışmaya rastlanılamamıştır. Bu araştırmanın neticesinde, çocuğu yeni tanı almış olan babaların, uzun süredir tanıya sahip olan çocuğa sahip babalara nazaran daha yüksek aleksitimi puanı sergilemektedir. Buna bağlı olarak babaların çocuğunun engeli ile resmi olarak ilk karşılaşması, bu engelin

belgelenmesi, bu tanıya dair eğitimlerin ve tedavilerin başlaması, sosyal çevrenin olumsuz ilk tepkileri gibi durumlarla karşılaşması bu sürece denk gelmekte olup babanın duygusal çöküntüye uğramasına, tükenmişlik yaşamasına, kendi içine kapanmasına sebep olabilir. Sonuç olarak babaların yaşadığı olumsuzluklar aleksitimik özelliklerin yükselmesine sebep vermektedir yorumu yapılabilir.

- OSB li babaların aleksitimi düzeyleri ile *destek eğitim* değişkeni arasındaki farklılaşmayı tespit etmek için yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0.05$).

Araştırmada, OSB li çocuğun destek eğitim alma durumuna göre babaların aleksitimi düzeyleri incelenmiştir. Genç (2015) yaptığı çalışmada çocuğun destek eğitim almasıyla, ebeveynin aleksitimi düzeyleri arasında herhangi bir farklılaşma olmadığı neticesine ulaşmıştır. Genç (2015) in çalışması bu çalışmayı destekler niteliğe sahip değildir. Ayrıca bu konuya dair başka bir çalışma bulunamamıştır.

5.1.3. . OSB li çocuğa sahip babaların yaşı, mesleği, gelir düzeyi, medeni durumu, engelli çocuk sayısı ve eğitim düzeyleri açısından evlilik yaşam düzeylerinin incelenmesi

- OSB li çocuğa sahip babaların *yaş* değişkenine göre evlilik yaşam düzeyinin belirlenebilmesi için yapılan analiz tablosun bakıldığında aralarında istatistiksel bir anlamlılığın olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Evlilik doyumu ve yaş değişkenine dair yapılan çalışmalara bakıldığında bu çalışmayı destekler nitelikte olan Güven (2005) ve Acar (1998) tarafından yapılan, farklı örneklemelerin kullanıldığı çalışmada yaş faktörünün, evlilik yaşam düzeyini etkileyen bir role sahip olmadığını sonucuna ulaşılmıştır. Fakat Taşköprü (2013) tarafından yapılan çalışmada yaş değişkeni ile evlilik uyumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Eşle çatışmaların sıklığı ve aralarında ki gerginlik azaldıkça, iş doyumu ve yaşla birlikte evlilik doyumunda

da artma olacağı neticesini ortaya koyan Tezer (1994) ile de benzerlik göstermektedir.

- Araştırmaya katılan babaların *meslek durumu* değişkenine göre evlilik yaşam düzeyinin ortaya konması için yapılan analiz tablosu incelendiğinde babaların mesleği ile evlilik yaşam düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>,05$).

Araştırmada, babaların sahip oldukları mesleğin evlilik yaşam düzeyine etkisine bakılmış ve aralarında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Benzer çalışmalara incelendiğinde bu çalışmanın aksi yönünde neticelenen, Ende İnce ve Güdücü Tüfekçi (2015) tarafından yapılan araştırmada engelli çocuğa sahip ebeveynlerin meslek değişkeninin evlilik yaşam düzeyi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Günümüzde çalışan ebeveynlerin sayısı gün geçtikçe çoğalmakta çalışma hayatı ve çalışma şartları evli bireylerin aile ve evlilik ilişkilerinin büyük oranda seyrini belirlemektedir (Gündoğar, Sallan-Gül, Uskun, Demirci ve Keçeci, 2007). Kuiper, Martin ve Dance (1992), Martin ve Lefcourt (1983) ise kişilerin meslek seçimlerinde ilgileri, yetenekleri, değer verdiği öncelikler dikkate alınarak, kendilerine uygun mesleklere yönlendirilmelerini sağlamanın önemli olduğunu ve çalışma şartları, mesleğin özellikleri, bireyin kendini geliştirebilmesi konusunda sağlanan fırsatların varlığı kısacası kişiye hitap eden bir meslek olsa dahi bireyin mutluluğunu, yaşam kalitesini ve en önemlisi aile yaşantısını olumlu, olumsuz yönde etkileyebileceğini belirtmiştir.

- Araştırmaya katılan babaların *gelir durumu* değişkenine göre evlilik yaşam düzeyi arasında yapılan analiz sonucu bu iki faktör arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>,05$).

Araştırma sonucuna baktığımızda evlilik yaşam düzeyi ve babanın gelir durumu arasında anlamlı bir fark olmadığını görmekteyiz. Yapılan literatür taramasında evlilik yaşam düzeyi ve gelir durumu değişkeni ilişkisini içeren farklı örneklemelere sahip bir çok araştırmaya rastlanmıştır. Çalışma sonucunu

destekler nitelikte olan Ar (2014) tarafından yapılan araştırmada da engelli çocuğa sahip ebeveynlerin gelir durumu ile evlilik yaşam düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Fakat Ende İnce ve Güdücü Tfekk (2015) yaptıkları çalışmalarında gelir durumu faktörü ile evlilik yaşam düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymuştur. Yılmaz Din ve şar (2015) ın farklı örneklem kullandığı çalışmasında gelir düzeyi arttığa evlilik yaşam düzeyinin de arttığı yönünde bir sonuca ulaşılmıştır.

- OSB li çocuğa sahip babaların *medeni hali* değişkeni ile evlilik yaşam düzeyi arasındaki durumu ortaya koyan analiz tablosunda babaların medeni hali ve evlilik yaşam düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p < ,05$).

Araştırmada boşanmış olan babaların evliliği devam eden babalara göre daha yüksek aleksitimi düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Buna bağlı olarak aile ve evlilik yaşantısı olumlu olan babaların evlilik yaşam düzeyi puanı yüksek çıkmakta ve evlilikleri sürmektedir. Boşanmış olan babaların evlilik düzeyi puanının düşük çıkması da aile hayatlarının istenilen düzeyde olmaması, eşleri ile anlaşamamaları, evlilikten beklentilerinin gerçekleşmemesi, eşi ile yaşadığı iletişimsizlik faktörleri şeklinde sıralanabilir. Ayrıca literatürde bu çalışmaya benzer bir çalışmaya rastlanılamamıştır.

- OSB li çocuğa sahip olan babaların *engelli ocuk sayısı* durumuna göre evlilik yaşam düzeyi arasında ki durumu ortaya koyan analiz tablosunda engelli ocuk sayısı ve evlilik yaşam düzeyi arasında anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p > ,05$).

Araştırmada, sahip olunan engelli ocuk sayısının evlilik yaşam düzeyine etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Literatür taraması neticesinde ise çalışmanın aksini savunan çalışmalara rastlanmıştır. Köksal ve Kabasakal (2012) ın çalışmasında engelli ocuk ile birlikte normal gelişim gösteren birkaç çocuğa sahip olan anne ve babalarda evlilik yaşam düzeyinin düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Fırat (2000), zihinsel engelli çocukların annelerinin ocuk sayısının 2 ‘den fazla olması durumunda kaygılarının yükseldiğini ve evlilik

yaşam düzeylerini olumsuz etkilendiğini belirtmiştir. Yapılan tarama sonrası bu araştırma ile birebir örtüşen örneklem kullanan herhangi bir çalışma bulunamamıştır.

- Araştırmaya katılan babaların *eğitim düzeyi* değişkeni ile evlilik yaşam düzeyi arasında ki durumu ortaya koymak için yapılan analiz tablosu incelendiğinde babaların eğitim düzeyi ve evlilik yaşam düzeyi arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($p>,05$).

Araştırmada, babaların eğitim düzeyi ile evlilik yaşam düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Başak bir değişle eğitim düzeyi evlilik doyumunu etkileyen bir unsur değildir. Taşköprü (2013) nün çalışmasında eğitim düzeyi ile evlilik doyumunu arasında anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Yine Çelik (2006) tarafından yapılan araştırmada da eğitim düzeyinin evlilik yaşam düzeyi puanına bir etkisinin olmadığı savunulmuştur bu sonuç ise çalışma ile tutarlılık göstermektedir.

5.1.4.OSB li çocuğa sahip babaların evlilik yaşam düzeylerinin çocuğunun yaşına, cinsiyetine, otizm derecesine (hafif, orta, ağır), ikinci bir engele sahip olup olmamasına, otizm tanısına sahip olduğu süreye ve destek eğitim alma değişkenlerine göre incelenmesi

- OSB li çocuğa sahip babaların çocuğun *yaşı* değişkenine göre evlilik yaşam düzeyi arasında anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan analiz tablosu incelendiğinde çocuğun yaşı ve babaların evlilik yaşam düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>,05$).

Araştırmada babanın evlilik yaşam doyum düzeyi ve OSB li çocuğun yaşı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Literatür tarandığında ise bu çalışmaya eş değer herhangi bir araştırma bulunamamıştır. Elde edilen çalışma bulgularında ebeveynlerin evlilik yaşam doyum düzeyi ile çocuğun yaşı değişkenine değinilmemiştir.

- OSB li çocuk babalarının evlilik yaşam düzeyleri ile *çocuğun cinsiyeti* değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını anlamak için yapılan analizde bu iki faktör arasında anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>,05$).

Araştırmada, OSB li çocuğun cinsiyetine göre babaların evlilik yaşam düzeyleri araştırılmıştır. Sonuç olarak çocuğun cinsiyeti ve babaların evlilik yaşam düzeyleri arasında herhangi bir farklılaşma olmadığı neticesine ulaşılmıştır. Yapılan literatür taramasında Köksal ve Kabasakal (2012) tarafından yapılan çalışmada zihin engelli erkek çocuğa sahip ebeveynlerin evlilik uyumlarıyla stres algısı arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğu, evlilik uyumları düştükçe stres algılarının arttığı savunulmuştur. Konuyla ilgili taramada, zihin engelli çocuğun erkek olmasının ebeveynlerin ruh sağlığı ile olumsuz ilişki içinde olduğunu ortaya koyan neticelere ulaşılmıştır. Çocuğun ekonomik ve yaşlılık güvencesi değerini ön plana alanlarda da erkek evlat tercihinin daha çok rastlanmıştır. Özellikle ataerkil toplumlarda erkek evlatlar daha güvenilir bir yaşlılık güvencesi ve ekonomik yarar kaynağıdır (Kağıtçıbaşı, 1998). Buna bağlı olarak babaların geleceğini emanet edebileceği, soyunu devam ettirebileceği ve yaşlılıkta sırtını yaslayabileceği bir erkek çocuk hayali, aileye katılan zihin engelli ve erkek çocukla yıkılır. Bu yıkım babada strese ve yaşanan bu stres ise eş ile olan ilişkiyi olumsuz etkileyebilmekte ve evlilik yaşam düzeyini düşürebilmektedir şeklinde yorumlanabilir. Bu konuda yapılan başka bir çalışma ile karşılaşılmamıştır.

- Araştırmaya katılan babaların evlilik yaşam düzeyi ile *otizm derecesi* değişkeni arasındaki farklılaşma durumunu araştırmak için yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$). Anlamlı farklılığın hangi değişkenler arasında olduğunu saptamak için Mann Whitney U testi yapılmıştır. Bu test neticesinde otizm derecesi hafif olan çocuk babaları ile otizm derecesi ağır olan babaların evlilik yaşam düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

Araştırmada, otizm derecesi hafif olan çocukların babalarının evlilik yaşam düzeyi, otizm derecesi ağır olan çocukların babalarına göre daha düşük olduğu bulgusuna erişilmiştir çocuğun otizm derecesi arttıkça babaların evlilik yaşam düzey puanlarının düşmekte olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan literatür taramasında bu konuya dair bir araştırma bulunamamıştır. Scarpa ve Rezendes (2011) çalışmasında OSB li olan çocuğa sahip ebeveynlerin, OSB li çocuğunun davranış problemleriyle alakalı olarak depresyon, stres ve kaygı düzeyinde artış olduğunu belirtmiştir. Öksüz (2008) ise engelin tanısındaki zorluklar, çocuğun gelişim güçlüklerinden kaynaklanan davranış ve sağlık sorunları ve ailenin yaşadığı yalnızlık duygusu, yetersizliği olan çocukların ebeveynlerin kaygı düzeylerini artırmakta önemli birer etken olduğunu belirtmiştir. Buna bağlı olarak otizmin derecesi arttıkça, anne ve babaya bağımlılığı arttıkça, toplumsal açıdan engellendikçe, normal gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlere göre OSB li çocuğa sahip ebeveynlerin sorumluluğu daha fazla olmakta ve kaygı düzeyleri artmaktadır. Kaygı düzeyi artan ebeveynler birbirlerine karşı olumsuz tutum geliştirebilmekte ve evlilik yaşam düzeyini düşürmektedir şeklinde yorum yapılabilir.

- Araştırmaya katılan babaların, OSB li çocuğun *ikinci engel* durumu değişkenine göre evlilik yaşam düzeyinin farklılaşp farklılaşmadığına bakmak için yapılan analiz sonucunda çocuğun ikinci bir engelinin olması babaların evlilik yaşam düzeylerinde anlamlı bir farklılık oluşturmamaktadır ($p>,05$).

Araştırmada, OSB li çocuğa sahip babaların evlilik yaşam düzeylerini, çocuğun ikinci bir engele sahip olma durumunun etkilemediği görülmektedir Fakat (Wing, 2005), otizmlili bir çocuğu olmak bazı eşleri birbirine yaklaştırabilmekte olduğunu savunmuştur. Ayrıca Gündoğdu, (1995) ve Özekeş, Girli, Yurdakul ve Sarısoy (2000) otizmlili çocuğa sahip anne ve babalarının evlilik uyumuna ilişkin algılarının olumlu olabileceğini belirtmişlerdir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde engel durumu otizm ile sınırlı olan çocuğa sahip anne ve babaların evlilik yaşam düzeylerinin yüksek puan aldığı görülmüştür ancak OSB li çocuğun sahip olduğu ikinci

engel durumunun babaların evlilik yaşam düzeyine olan etkisini inceleyen herhangi bir çalışma bulunamamıştır.

- OSB li çocuğa sahip babaların evlilik yaşam düzeyi ile çocuğun *otizm tanısı süresi* değişkeni arasındaki farklılaşmayı tespit etmek için yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>,05$).

Araştırmada, OSB li çocuğun tanı alma süresinin babaların evlilik yaşam düzeyi puanları üzerinde bir etkisinin olmadığı bulunmuştur. Bu çalışmanın tersi yönünde neticeye ulaşan Cığerli, Topsever, Alvur ve Görpelioğlu (2014) tarafından yapılan çalışmada, çocukları tanı aldığı andan itibaren yas sürecinin başladığı ve evlilik ilişkilerinin olumsuz yönde etkilendiği bulgusunu öne sürmüşlerdir. Fakat bu araştırmanın örnekleme denk düşen, tanı alma yaşı ile babanın evlilik yaşam düzeyi arasındaki farklılaşmayı ortaya koyan başka bir çalışma bulunamamıştır.

- OSB li babaların evlilik yaşam düzeyleri ile *destek eğitim* değişkeni arasındaki farklılaşmayı tespit etmek için yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>,05$).

Araştırmada, çocuğun aldığı destek eğitim değişkeninin babaların evlilik yaşam düzeyine bir etkisinin olmadığı sonucuna erişilmiştir. Bu konuya dair yapılan herhangi bir çalışma bulunamamıştır.

5.1.5. OSB li çocuğa sahip babaların yaşı, mesleği, gelir düzeyi, medeni durumu, engelli çocuk sayısı ve eğitim düzeyleri açısından ebeveyn kabul-red düzeylerinin incelenmesi

- Araştırmaya katılan OSB li çocuğa sahip babaların ebeveyn kabul red düzeyleri ile babanın *yaş* değişkeni arasındaki farklılaşmayı tespit etmek için yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0.05$).

Araştırmada, OSB li çocuğa sahip olan babaların yaş değişkenlerinin, çocuklarını kabul-red düzeyleri üzerinde etkisi olup olmadığı araştırılmıştır ve netice olarak bu iki değişken arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Nükhet (2009) tarafından yapılan çalışmada, annenin otistik çocuğu kabul-red düzeyinin, annenin yaşına göre farklılaşım farklılaşmadığına bakılmıştır ve annenin kabul-red düzeyi ile yaşı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Moore, Howerd ve Mc Laughlin (2002), araştırmalarında ise annenin yaşının çocuğu kabul red düzeyinde etkili olmadığını bulmuştur. Yapılan literatür taramalarında ise OSB li çocuğa sahip annelerin, kabul red düzeyleri ile çalışmalar bulunmuş ancak babaların kabul red düzeyleri ile yaş değişkenleri arasındaki farklılaşmayı konu alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

- Araştırmaya katılan OSB li çocuğa sahip babaların ebeveyn kabul red düzeyleri ile babaların *meslek* değişkeni arasındaki farklılaşmayı tespit etmek için yapılan analiz sonucunda ortaya anlamlı bir farklılık çıkmıştır ($p < 0,05$).

Bu araştırmada, OSB li çocuğa sahip olan diğer meslek grubunda yer alan babalar, işçi olan, memur olan ve serbest meslek ile uğraşan babalar kabul red ölçeğinin sıcaklık ve sevgi, düşmanlık ve saldırganlık, kayıtsızlık ve ihmal ve ayrışmamış red alt boyutlarında anlamlı bir farklılık göstermektedir. Tüm alt boyutlar incelendiğinde en düşük ortalamaya sahip diğer meslek grubu değişkeni iken, en yüksek ortalamaya sahip işçi grubu olmuştur. Doktorluk değişkeni ile hiçbir meslek grubu arasında istatistiksel olarak anlamlılık bulunmamıştır. Babaların meslek grupları ile çocuğu kabul red düzeyini konu alan herhangi bir çalışma bulunamamıştır.

- Araştırmada, OSB li çocuğa sahip babaların *gelir durumu* değişkeni ile ebeveyn kabul-red düzeyi arasında ki farklılaşmayı tespit etmek için yapılan analiz tablosuna baktığımızda aralarında anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p > ,05$).

Araştırmada, OSB li çocuğa sahip babaların çocuklarını kabul red düzeyleri ile gelir durumu değişkeni arasında farklılık olup olmadığı araştırılmıştır ve bu iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Dere (2009) yaptığı çalışmada OSB li çocuğa sahip annelerin gelir durumları ile çocuğunu kabul red düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Erkan ve Toran (2004) yaptıkları çalışmada alt sosyoekonomik düzeye ait annelerin yaşları arttıkça çocuklarına karşı olan reddetme davranışlarının arttığını belirtmişlerdir. Yamaç (2011) tarafından yapılan araştırmada ise ebeveynlerin gelir düzeyi azaldıkça engelli çocuğu kabul red puanının artış göstermekte olduğu bulgusuna erişilmiştir. Ancak bu araştırma ile aynı örneklem özelliği taşıyan herhangi bir araştırmaya rastlanılmamıştır.

- Araştırmaya katılan babaların yapılan analiz sonucu incelendiğinde ebeveyn kabul red düzeyleri ile *medeni hali* değişkeni arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0.05$).

Araştırmada, babanın medeni hali ile kabul red düzeyleri arasındaki anlamlılığın ebeveyn kabul-red ölçeğinin hangi alt boyutuna ait olduğuna baktığımızda sıcaklık - sevgi düzeyinde boşanmış olan babalar en yüksek puan ortalamasına sahiptir. Bu sonuca bağlı olarak babalar evliliklerinin son bulması konusunda engelli çocuğunu suçlayıcı bir düşünceye sahip olabilir. Eşi ile ilişkisinin olumsuz bir şekil alması, çocuk doğduktan sonra sorunların meydana gelmesi, çocuk yüzünden çıkan anlaşmazlıklar neticesinde gerçekleşen boşanma olayının sorumlusu sahip olunan OSB li çocuk görülebilir. Bu nedenle boşanmış olan babalar çocuğunu red konusunda evli olan babalara göre daha yüksek bir düzey ortaya koymuştur. Dere (2009) yaptığı çalışmasında annelerin medeni hali ve çocuğu kabul red düzeyi ilişkisine bakmış ve anlamlı bir farklılık olmadığını savunmuştur. Literatür taramasında babaları konu alan herhangi eş değer bir çalışmaya rastlanmamıştır.

- OSB li çocuğa sahip olan babaların *engelli çocuk sayısı* değişkenine göre çocuğu kabul-red düzeyi arasında ki durumu ortaya koyan analiz tablosunda bu iki faktör arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>,05$).

Araştırmada, OSB li çocuğa sahip babaların, evde engelli çocuk sayısına göre OSB li çocuğunu kabul red düzeyinin farklılaşp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Bu çalışma sonucunda anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Yapılan taramalarda ise bu konuda yapılan herhangi bir çalışma ile karşılaşılamamıştır.

- OSB li çocuğa sahip babaların *eğitim düzeyi* değişkenine göre kabul-red düzeyi arasında ki durumu ortaya koyan analiz neticesinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<,05$). Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu öğrenebilmek için yapılan Post Hoc Çoklu karşılaştırma testlerinden olan Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucunda ise ölçeğe ait olan alt boyutlar kapsamında master yapan babalar ile diğer eğitim gruplarında yer alan babalar arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Buna göre eğitim düzeyi arttıkça kabul-red düzeyi düşmektedir.

Yapılan araştırmada, babaların eğitim düzeyi ile OSB li çocuğunu kabul red düzeyi arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiş ve daha detaylı bir inceleme sonucunda ise eğitim seviyesi yüksek olan babalarda kabul red düzeyi düşmektedir. Yani eğitim seviyesi yükseldikçe çocuğu kabullenme davranışı artmaktadır. Erkan ve Toran (2004) yaptıkları çalışmada annelerin eğitim seviyesi arttıkça, çocuklarına karşı sergiledikleri davranışların kabul edici yönde arttığını, eğitim seviyesi düştükçe olumlu davranışlarda azalma, reddedici tutumun ise öne çıktığını belirtmişlerdir. Yamaç (2011) tarafından yapılan çalışmada zihin engelli çocuğu kabul red düzeyinde, annelerin eğitim seviyesinin anlamlı bir farklılık yarattığını öne sürmüştür. Yapılan bu çalışmalar anneleri konu almaktadır. Bu konu ile birebir örtüşen başka bir araştırma bulunamamıştır. Çıkan sonuca göre eğitim seviyesi yüksek olan babaların, OSB li çocuğun özelliklerine, gereksinimlerinin nasıl karşılanabileceğine, hangi tür desteklerden yararlanabileceğine dair fikir

sahibi olması, aldığı bilgileri hayata geçirebilmesi eğitim seviyesi düşük olan babalara göre artı bir özellik sayılabilir. Bu niteliklere sahip olan babaların çocuğun sorunlarını daha erken çözüme ulaştırabilmesi ve çocuğunu daha fazla kabullenebilmesini sağlayabileceği söylenebilir.

5.1.6. OSB li çocuğa sahip babaların kabul-red düzeylerinin çocuğunun yaşına, cinsiyetine, otizm derecesine (hafif, orta, ağır), ikinci bir engele sahip olup olmamasına, otizm tanısına sahip olduğu süreye ve destek eğitim alma değişkenlerine göre incelenmesi

- Araştırmaya katılan babaların çocuğuna ait *yaş* değişkeni ile çocuğunu kabul-red düzeyi arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını görmek için yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<,05$). Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu görmek için ise Post Hoc Çoklu karşılaştırma testlerinden olan Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucunda 0-5 yaş ortalamasında çocuğu olan babalarla 5-12 ve 12-18 yaş ortalamasında çocuğu olan babaların sıcaklık ve sevgi, düşmanlık ve saldırganlık alt boyutu için ebeveyn kabul red düzeyi puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<,05$). Kayıtsızlık ve ihmal boyutunda ise yine 0- 5 yaş aralığında çocuğu olan babalar ile 5-12 yaş aralığında çocuğu olan babalar arasında anlamlı bir farklılık gözlenmiştir ($p<,05$).

Araştırmada, OSB li çocuğun yaşının, babaların çocuğu kabul red düzeyine etkisinin olup olmadığına bakılmış ve bazı yaş grupları arasında anlamlı farklılıklar saptanmıştır. 0-5 yaş aralığında OSB li çocuğa sahip olan babaların, 5-12 ve 12-18 yaş aralığındaki çocuğa sahip babalara göre sıcaklık ve sevgi alt boyutunda daha fazla, saldırganlık ve düşmanlık alt boyutundan daha az puan aldığı görülmüştür. Buna bağlı olarak 0-5 yaş aralığında çocuğa sahip olan babaların diğer babalara göre, çocuklarına daha fazla sıcaklık ve sevgi gösterdiği söylenebilirken, diğer bir yandan 5-12 ve 12-18 yaş aralığında OSB li çocuğa sahip babaların düşmanlık ve saldırganlık davranışlarının baş gösterdiği görülmektedir. Ayrıca 5-12 yaş aralığındaki çocukların babalarında kayıtsızlık ve ihmal davranışı 0-5 yaş aralığındaki çocukların babalarına göre daha yüksektir. Bu anlamlı

farklılıklara bakıldığında çocuğun yaşı büyüdükçe çocuğu kabul-red düzeyi artmaktadır. Bu sonuca sebep olarak, babaların çocuğun 0-5 yaş döneminde çocuğun küçük olması, engelinin anlamlandırılmaması hatta farkedilememesi bunun yanında çocuğun daha kontrol edilebilir oluşu gösterilebilir. Fakat 5-12 yaş aralığında çocuğun otizm tanısını alma dönemine denk gelmesi, davranış problemlerinin artması ve bununla birlikte aile içi iletişimsizliğin baş göstermesi, evliliklerin çatırdaması babaların çocuklarına karşı düşmanca ve saldırgan şekilde davranmasına ek olarak babaların tanı konulma döneminin ilk zamanlarında şoka girmesi, çocuğu inkar ve ihmal etmesi, görmezden gelmesi kayıtsızlık ve ihmal eden davranışlara sebep olabilir.12-18 yaş aralığında OSB li çocuğa sahip babaların düşmanca ve saldırgan davranışları göstermesinin sebebi, çocuğun fiziksel olarak büyümesi, kontrol edilebilir oluşunun azalması, davranış problemlerinin toplumsal olarak kabul görmemesi ve rahatsız edici boyutlara ulaşması, çocuğun saldırgan davranışlar içerisine girmesi, ergenlik dönemi semptomları şeklinde sıralanabilir. Gray (2002), ailelerin yaşadıkları problemler arasında en zorlayıcı olanlarının zayıf dil yeteneği, uygun olmayan ve utandırıcı toplumsal davranışlar, evde bozgun ve yıkım, şiddet ve agresiflik, uygun olmayan seksüel anlatım, yemek ve giyim kuşamda takıntılar olarak sıralamıştır (*akt*; Arslan, 2011). Farklı örneklemeler kullanılarak yapılan bazı çalışmalar bu araştırmanın tersi yönünde neticelenmiştir. Yıldız (2009) tarafından yapılan çalışmada zihin engelli çocuğun yaşı ile annenin çocuğu kabul red düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Babaların kabul red düzeyi ile OSB li çocuğun yaş değişkeni arasındaki anlamlılığı inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanılamamıştır.

- Araştırmaya katılan babaların *çocuğun cinsiyeti* değişkenine göre babanın kabul-red düzeyi arasında ki farklılığı görmek için yapılan analiz neticesinde anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<,05$). Daha detaylı incelendiğinde ise erkek çocuğu olan babalarla kız çocuğu olan babaların düşmanlık saldırganlık alt boyutu için ebeveyn kabul red düzeyi puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$).

Araştırmada, babaların kabul red düzeyi ile çocuğun cinsiyet değişkeni arasındaki farka bakılmış ve kabul red ölçeğinin düşmanlık ve saldırganlık alt boyutunda kız ve erkek çocuk babaları arasında anlamlı ve erkek çocuk babaların lehine bir neticeye ulaşılmıştır. Buna bağlı olarak babalar erkek çocuklarına düşmanca davranıp, saldırgan davranışlar sergilemektedir. Otizmin erkek çocuklarda semptomlarının daha ağır seyretmesi, babaların erkek evlattan geleceğe dair beklentilerinin, hayallerinin yıkılması, kültürel yapılar sonucu çocuğuna kızgın olması sebepler arasında gösterilebilir. Yıldız (2009) zihin engelli çocuğa sahip annelerin kabul red düzeyleri ile çocuğun cinsiyeti arasında anlamlı bir farklılık olmadığını savunmuştur. Yamaç (2011) tarafından yapılan çalışmada ise yine zihin engeli çocuğun cinsiyeti ve annenin kabul red düzeyi arasında anlamlılık bulunamamıştır. Buna göre yapılan çalışmalar incelendiğinde farklı örneklerle sürdürülen çalışmaların bu araştırma ile ters düştüğü ve babaların kabul red düzeyini OSB li çocuğun cinsiyet değişkeni açısından inceleyen bir araştırma bulunamamıştır.

- Yapılan analiz sonucunda araştırmaya katılan babaların *çocuğun otizm derecesi* değişkeni ile çocuğunu kabul-red düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p < ,05$). Hangi gruplar arasında anlamlılık olduğunu saptamak için yapılan Post Hoc Çoklu Karşılaştırma testlerinden Tukey testi sonucunda engel düzeyi hafif çocuğu olan babalarla engel düzeyi ağır çocuğu olan babaların sıcaklık-sevgi ve düşmanlık-saldırganlık alt boyutu için ebeveyn kabul red düzeyi puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p < ,05$).

Araştırmada, babaların çocuğu kabul red düzeyleri ile OSB li çocuğun otizm derecesi arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Araştırma neticesinde otizm derecesi hafif olan çocuklara sahip babaların, otizm derecesi ağır olan çocuğa sahip olan babalara göre çocuğunu kabullenme davranışları daha olumludur. Bu konuda yapılan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Fakat araştırmanın bulguları neticesinde otizm derecesi hafif düzey olan OSB li çocuğun aileye getirdiği olumsuz etkiler, otizm derecesi ağır olan çocuğun getirdiği olumsuz etkilere göre daha az

olduğu görülmektedir. Sosyal ilişkilerinin az da olsa şekil verilebilir nitelikte olması babayla iletişime geçmesine ortam yaratabilir. Aralarında iletişim gerçekleşen çocuk ve babanın kurduğu olumlu bağdan kaynaklı babanın çocuğunu kabul etme davranışı ön plana çıkar. Hafif derece otizm olan çocukların eğitim hayatın da ağır olanlara nazaran daha başarılı olabilmesi, toplum içine girebilmekte aileye aşırı zorluklar çıkarmaması, bazı aile bağlarını kuvvetlendirebilmesi, otizm derecesi ağır olan çocuklara göre ebeveynleriyle paylaşımlarının çok olması, ailenin şok sürecini daha kolay ve kısa sürede atlatabilmesi babaların kabul red düzeylerinde olumlu etkilere sebep olabilmektedir şeklinde yorumlanabilir. Otizm derecesi ağır olan çocuklara sahip babaların, çocukların özelliklerinden ötürü kabul red düzeyleri olumsuz olarak seyredebilir. Beral (2010) özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin çocuğa karşı tavırlarında, sahip oldukları gelir durumu, aile yapısının ve kişilik özelliklerinin rol almasının yanı sıra çocuğun cinsiyeti, özünlü türü ve derecesi gibi etmenlerin de büyük etki yaratmakta olduğunu belirtmiştir.

- Araştırmaya katılan OSB li çocuğa sahip babaların *çocuğun ikinci engeli* durumu değişkenine göre kabul-red düzeyi arasındaki farklılaşmayı ölçmek için yapılan analiz neticesinde gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>,05$).

Araştırmada, OSB li çocuğun sahip olduğu ikinci bir engel türünün babaların kabul red düzeyine etkisine bakılmıştır. Fakat incelemeler sonucunda anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu konuya dair herhangi bir çalışmaya rastlanılamamıştır.

- OSB li çocuğa sahip babaların kabul-red düzeyi ile *çocuğun otizm tanısı süresi* değişkeni arasında ki farklılaşmayı tespit etmek için yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<,05$). Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Post Hoc Çoklu Karşılaştırma testlerinden Tukey testi yapılmıştır. Tukey testi sonucuna göre 2-3 yıl arası otizm tanısı olan çocuğa sahip babalarla 5 üzeri yıl otizm tanısı olan çocuğa

sahip babaların sıcaklık sevgi alt boyutu ve düşmanlık saldırganlık boyutları için ebeveyn kabul red düzeyi puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$).

Bu araştırmada, OSB li çocuğun OSB tanısına sahip olduğu süre ile babaların kabul red düzeyleri arasındaki farka bakılmış ve sahip olunan tanı süresi arttıkça babaların kabul red düzeyi de artık göstermiştir. Bu konuya dair yapılan herhangi bir çalışmaya rastlanılamamıştır. Çıkan sonuca bağlı olarak, 2-3 yıldır tanıya sahip olan çocukların babaları durumu kabul edemedikleri için OSB li çocuğun normal gelişim gösteren bir çocuğa dönüşeceği yönünde umutlanmakta ve kendisine söylenen her türlü tedaviyi uygulamaya açıktır. Zamanla çocuğunun yaşı ilerledikçe ve bununla birlikte tanı aldığı süre de uzamaktadır. Çocuğun ilerleyen zamanla paralel olarak yapılan her türlü çabaya rağmen istenilen düzeye ulaşamaması, normal gelişim gösteren çocuklar gibi toplumda var olamaması, yaş ilerledikçe çocukta ortaya çıkan problem davranışların kontrol edici boyuttan çıkması, kendine ve çevreye zarar verir oluşu, aile içinde anne ve babanın tartışmasına sebep oluşu, yineleyici davranışlarının artış göstermesi ve bunun gibi birçok davranış, babaların çocuklarını tanı süresi arttıkça çocuğunu kabul red düzeyide yükselmekte ve çocuğunu red davranışı artış göstermektedir denilebilir. Saldırgan davranışlar, yaşlılarına ya da yetişkinlere karşı sergilenen bağırma, küfretme, itme, tırnaklama, vurma, ısırma ve sac çekme gibi başkalarına zarar verici davranışlar ile çevresindeki nesnelere karşı sergilenen kırma, fırlatma, atma, yırtma ve parçalama gibi etrafa zarar verici hareketlerdir. Saldırgan davranışlar, kişinin etrfindaki bireylerde fiziksel yaralanmalara veya eşyalara zarar veren davranışlardır (Mukaddes, 2013).

- Araştırmaya katılan babaların *çocuğun destek eğitim* değişkeni ile kabul-red düzeyi arasında ki farklılığı tespit edebilmek için yapılan analiz neticesinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>,05$).

Araştırmada, çocuğun destek eğitim alma durumu ile babaların OSB li çocuğu kabul red düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına

bakılmış ve istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu konuya dair ise herhangi bir araştırma bulunmamıştır.

5.1.6. OSB li çocuğa sahip babaların evlilik yaşamı, aleksitimi ve ebeveyn kabul reddi arasındaki ilişkinin incelenmesi

- Araştırmaya katılan babaların korelasyon analizine bakıldığında evlilik yaşam düzeyleri ile aleksitimi düzeyleri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Evlilik yaşam puanı arttıkça aleksitimi azalmaktadır ($r=-,170$; $p=,048<0,05$). Babaların ebeveyn kabul red puanları ile aleksitimi puanları arasında ise pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r=,286$; $p=,001<0,05$).

Araştırmada, babaların çocuklarını kabul red düzeyleri ile evlilik yaşam düzeyleri ve aleksitimi düzeylerinin ortaya anlamlı bir ilişki koyup koymadığına bakılmıştır. Neticede babaların evlilik yaşam düzeyleri artıp evlilik doyumuna ulaştıkça ve evlilikleri olumlu gittikçe, aleksitimi düzeyleri de tersi yönünde azalmaktadır. Buna bağlı olarak evlilik hayatı iyi olan babaların aleksitimik özellikler gösterme olasılıkları düşer. Diğer bir taraftan aleksitimi olan babaların ise OSB li çocuklarını reddetme davranışı artış göstermektedir. Ebeveyn kabul red düzeyi ile evlilik yaşam düzeyi arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu konuya dair yapılan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

5.1.6. OSB li çocuğa sahip babaların evlilik yaşam ve aleksitimi düzeyleri, çocuklarını kabul red düzeylerinin anlamlı birer yordayıcısı mıdır? sorusunun incelenmesi

- Evlilik yaşamı ve aleksitimi düzeylerinin, babaların ebeveyn kabul reddi üzerindeki açıklayıcılık etkisini araştırmak için Lineer Regresyon analizi yapılmıştır. Model özetine baktığımızda bağımsız değişken olan aleksitimi ve evlilik yaşam düzeyinin, bağımlı değişken olan ebeveyn kabul red düzeyine etki derecesi görülmektedir. Buna göre aleksitimi ve evlilik yaşam düzeyi değişkenine bağlı olarak ebeveyn kabul red değişkeni %8,4

oranında değişiklik gösterir. t değerinin olduğu tabloda ise Tablo..... evlilik yaşam değişkeninin, ebeveyn kabul reddine etkisi ile ilgili anlamlılık saptanmadığı görülüyor ($p=,547>0,05$). Aleksitimi değişkeninin beta değerinin diğerlerinden büyük olması da modeldeki en önemli değişken olduğunu gösteriyor.

- Aleksitiminin ebeveyn kabul red düzeyi etkisine yönelik yapılan regresyon analiz modelinde aleksitiminin, ebeveyn kabul red dzyindeki değişimi yaklaşık %8,2 oranında açıkladığı görülmektedir. Yapılan anova tablosunun anlamlı olması ise ($p<0,05$) regresyon modelinde anlamlı yapmaktadır.

Araştırmada yapılan regresyon analizleri sonucunda, babaların ebeveyn kabul red düzeyini aleksitimi ve evlilik yaşam düzeyleri %8,4 lk az bir oranla etkilemektedir. Ayrıca ebeveyn kabul red düzeyi de aleksitimi düzeyini %8,2 lik bir oranla değiştirmektedir. Buna bağlı olarak genel bir değerlendirme yapıldığında evlilik yaşam ve aleksitimi düzeylerinin, babaların OSB li çocuğu kabul red davranışında düşünüldüğü kadar belirleyici olmadığı görülmektedir. Sahip olunan aleksitimi düzeyi, hem evlilik yaşam düzeyini hem de babanın çocuğu kabul red düzeyi üzerinde anlamlı bir ilişki ortaya koyarak, kişinin duygularını anlamının, ifade edebilmenin, evlilik yaşantısının seyrinde ve çocuğu ile olan ilişkisinde önemli bir role sahip olduğunu göz önüne sermiştir. Aleksitimi düzeyi yüksek olan babaların evlilikten aldıkları haz, duydukları mutluluk azalmakta ve evlilikten aldıkları doyum ve eşiyle olan uyumları eksilmektedir. Diğer bir yandan aleksitimi düzeyi yüksek olan yani duygularını anlamlandıramayan, duyu sağırlığı yaşayan, ne hissettiğini tam olarak kelimelere dkemeyen babaların çocuğunu kabul red düzeyide pozitif yönde artış göstermektedir.

5.2. neriler

5.2.1. Uygulayıcıya Yönelik neriler

1. Bu araştırmada, OSB li çocuğa sahip babaların aleksitimi ve kabul red düzeylerinin meslek değişkenine göre anlamlı olarak farklılaştığı sonucu

elde edilmiştir. İşçi sınıfında yer alan babaların aleksitimi ve kabul red düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Buna bağlı olarak işçi olan babaların aileye ve OSB li çocuğuna bakım desteği sağlaması aleksitimik özelliklere sahip olmasına ve çocuğunu reddetmesine sebebiyet vermektedir. Özellikle işçi sınıfında yer alan babalara yönelik rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin verilmesi, kendinin ve karşısındakinin duygularını tanıyabilmesi adına kişisel gelişim faaliyetlerinin içinde yer almasının sağlanması, OSB li çocuğa sahip babalar, normal gelişim gösteren çocuklara sahip babalardan farklı olarak, engelli çocuğunun bakımı için ek ücret verilmesi ve ekonomik yönden rahatlamasının sağlanması, çocuğunun engeli hakkında babaların detaylı biçimde bilinçlendirilmesi ayrıca babaların çalıştığı kurumlara da otizm ile ilgili bilinçlendirme seminerlerinin yapılması mümkün kılınabilir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda işçi sınıfında yer alan babaların aleksitimi ve çocuğunu kabul red düzeylerinin en alt seviyeye çekilebileceği düşünülmektedir.

2. Babaların sahip oldukları gelir düzeyinin, aleksitimi düzeyine etkisinin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Düşük aile gelirin sahip olan babalar, yüksek gelir elde eden babalara göre daha fazla aleksitimik belirtiler göstermektedir. Düşük gelir düzeyine sahip babalara yönelik rehberlik ve danışmanlık faaliyetleri gerçekleştirilerek duygularını ayırt etmeleri, fark etmeleri, tanımları, söze dökmeleri, hayal kurmaları ve içsel merkezli hareket etmekten vazgeçmeleri anlamında olumlu yönde katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca engelli çocuk ailelerine devlet tarafından sunulan ekonomik desteğin, eşit biçimde değil adaletli şekilde dağıtılmasının sağlanması hususunda gerekli bilgilendirmelerin yetkili mercilere yapılarak babaların gelir azlığının getirmiş olduğu yüksek aleksitimi düzeyinin azalmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
3. Babaların medeni durumlarının aleksitimi, evlilik yaşam ve kabul red düzeyine etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Boşanmış olan babaların aleksitimi ve kabul red düzeyleri yüksek iken, evlilik yaşam düzeyleri düşmektedir yani boşanmış olan babalarda aleksitimik özellikler ve çocuğunu reddetme davranışı görülmektedir. Aleksitimi ve

kabul red düzeyleri ile ters orantılı olarak evlilik yaşam düzeyide düşmektedir. Başka bir ifade ile evliliği devam eden babalarda çocuğunu kabul etme davranışı hakimdir ve aleksitimi en alt seviyededir. Bununla birlikte evlilik doyumu daha yüksektir. OSB li çocuğa sahip boşanmış olan babalara aile içi iletişim becerisi kazandırabilecek, empati kurdurabilecek, eşler arası diyalogu arttıracak, çocuğunun engeline dair bilinçlendirme sağlayabilecek, eşlerin birbirine destek olmasının çocuğun gelişimine olumlu etkisini empoze edebilecek, babaların duygularını anlamasında, hayal kurmasında, hislerini söze dökmesinde fayda sağlayabilecek sosyal destek ve kişisel gelişim programlarının uygulanmasının katkısının olacağı düşünülmektedir.

4. OSB li çocuğa sahip olana babaların aile içinde başka bir engelli çocuğun olmasına bağlı olarak aleksitimi düzeyleri diğerlerine göre daha yüksek bulunmuştur. OSB li çocuğa ek olarak bir veya birden fazla engelli çocuğa sahip olan babaların aleksitimi düzeylerinin düşürülmesi için, kişisel gelişim eğitimleri verilebilir. Benzer özelliklere sahip bir yaşama sahip olan babalarla bir araya getirilip grup terapisi uygulanabilir. Bu destek programları babaların kendilerini aleksitimiye iten bu durumun sadece kendi hayatlarında olmadığını anlamasına ve duygusal olarak çözümlere faydasının olacağı düşünülmektedir.
5. Araştırmaya katılan babaların aleksitimi ve çocuğunu kabul red düzeylerinin eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılık gösterdiği neticesine varılmıştır. Eğitim düzeyi düşük olan babaların aleksitimi ve kabul red düzeyleri yüksek bulunmuştur. Eğitim düzeyi düşük olan babaların aleksitimi ve kabul red düzeylerini en alt seviyeye çekmek için, duyguları ifade edebilmek adına kişisel gelişim eğitimleri, gönüllü derneklerce karşılanan çocuklarıyla birlikte olabileceği sosyal etkinlikler, otizm konusunda babaları bilinçlendirecek seminerlerin uygulanması eğitim düzeyinin getirmiş olduğu dezavantajları azaltma konusunda babalara destek sağlayacağı ve alınan olumlu dönütler neticesinde babaların aleksitimi ve kabul red düzeylerinin azaltılacağı düşünülmektedir.
6. OSB li çocuğun otizm tanısına sahip olduğu süreye bağlı olarak babaların aleksitimi ve kabul red düzeyleri farklılık göstermiştir.

Çocuğu 0-1 yıldır tanıya sahip olan babaların aleksitimi düzeyi ve çocuğu 2-3 yıldır otizm tanısı olan çocukların babalarının kabul red düzeyi yüksek çıkmıştır. Yani çocuğun yakın geçmiş zamanda tanı alması ve üzerinden uzun bir sürenin geçmemesi babaların aleksitimi ve kabul red düzeylerini yükseltmiştir. Bu duruma bağlı olarak babaların otizm konusunda detaylı olarak bilinçlendirilmesi, çocuğunu tanımaya, neleri yapıp yapamayacağı konusunda gözlem yapabilmesine, çocuğu ile sağlıklı vakit geçirmesine olanak sağlayacaktır. Babaların otizm konusunda istenilen düzeyde bilgi birikimine sahip olması, kendilerini çaresiz, toplumdaki soyutlanmış, sosyal kabul konusunda yaşadığı stresten kaynaklı içsel merkezli bir yaşam sürmeye başlamış, çocuklarını reddetmiş babaların bu olumsuz duygulardan sıyrılıp aleksitimi ve kabul red düzeylerinin düşürülebileceği düşünülmektedir.

7. Babaların evlilik yaşam düzeyleri ve kabul red düzeyleri çocuğun sahip olduğu otizm derecesine göre farklılık göstermektedir. Otizm derecesi hafif olan çocuğa sahip babaların evlilik yaşam düzeyleri yüksek ve kabul red düzeyleri düşük bulunmuştur. Başka bir ifade ile çocuğun otizm semptomları hafif ise evlilik olumlu bir şekilde bürünür ve babaların OSB li çocuğu kabullenışı daha kolay olur. Otizm derecesi ağır olan çocukların babalarında durum ise tam tersi şeklinde ilerler. Bu babalar için mutlaka aile terapisti sağlanmalı ve evlilik yaşantıları pozitif yönde desteklenmelidir. Anne ve babanın çocuğun bakımından kaynaklı birbirlerine sağlıklı zaman ayıramadıklarını düşünürsek, OSB li çocuğun bakımını birkaç günlüğüne üstlenebilecek, devlete ya da derneklere ait profesyonel bir ekiple desteklenmiş, bakım evlerinin olmasının gerekliliği gün yüzüne çıkmaktadır. Birbirlerine zaman ayıran ve çocuğun bakım stresinden kısa bir süre de olsa uzaklaşan çiftlerin evliliklerinin daha olumlu süreceği ve aile birliğinin bozulmayacağı düşünülmektedir. Ayrıca çocuğu kabul sürecinde zorlanan ve çocuğunu reddeden babalar için rehberlik hizmeti ve otizm bilinçlendirme eğitimi verilebilir. Bu durumda babaların çocuğunun sahip olduğu ağır semptomlar karşısında daha dirençli olabileceği ve bu zor süreci eşiyile birlikte aşabileceği düşünülmektedir.

8. OSB li çocuğun cinsiyetinin babaların kabul red düzeyi üzerinde farklılığa yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır. OSB li erkek çocukların babalar tarafından reddinin daha yüksek olduğu bulgusu elde edilmiştir. OSB li erkek çocukların daha ağır ve yoğun semptomlara sahip olması durumundan kaynaklandığı söylenebilir. Bu durumda OSB li erkek evlada sahip olan babaların rehberlik faaliyetlerine katılımının sağlanması, otizm konusunda detaylı biçimde bilgilendirilmesi, geleceğe dair duyduğu endişelerin psikolojik destekler ile aşılabileceği düşünülmektedir.
9. Babaların kabul red düzeyi üzerinde, OSB li çocuğun yaş değişkeni anlamlı bir farklılık meydana getirmektedir. Çocukların yaşları büyüdükçe babaların red davranışı da artmaktadır. Bu durumda babalara, otizmlili çocukların özelliklerine dair eğitimler verilmelidir. Bu bilinçlendirme eğitimlerinin, yaşları büyüdükçe davranış problemlerinde de artış görülen OSB li çocukların eğitiminde nasıl rol alabilecekleri, çocuklarının olumsuz davranışlarında nasıl tepki verecekleri kısacası çocuklarının yaşamlarında nerede ve nasıl duracakları konusunda yardım sağlayacağı düşünülmektedir. Bu zorlu süreçte babaların güçlü kalabilmeleri adına ise kişisel gelişim ve rehberlik hizmetlerinden faydalanmaları da çocuğu kabul etme sürecine olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
10. Babaların çocuklarının eğitim hayatlarında var olmasının sağlanması, OSB li çocuğun daha olumlu gelişmeler göstermesi açısından faydalı olabileceği düşünülmektedir.
11. Eğitimciler tarafından belli aralıklarla, babaları çocuğunu daha iyi gözlemlemek adına, ders esnasında sınıf ortamına katmalarının çocuğun kendine olan güvenin artacağı, davranış problemlerinde azalma görüleceği, daha uyumlu arkadaşlık ilişkileri olacağı düşünülmektedir.
12. Babaların okul ortamında daha fazla vakit geçirmesi sağlanmalı, çocukları ile birlikte katılacakları etkinlikler düzenlenmelidir. Bu sayede çocuk ve babanın kötüye giden ilişkilerinin olumlu açıdan düzenlenebileceği ve bunun neticesinde kabul davranışının öne çıkacağı düşünülmektedir.

13. OSB li çocuğa sahip babalar ve eğitimcilerin sağlıklı iletişim kurabilmesi, çocuğun ilerleyebilmesi, babanın istenen düzeyde bilinçlenmesi ve eğitim sürecine katılım sağlayabilmesi açısından okul yöneticilerinin baba ve öğretmen iletişimini güçlendirebilmek adına çeşitli seminerler vermesinin faydalı olabileceği düşünölmektedir.

5.2.2. Araştırmacıya Yönelik Öneriler

- 1.** Bu alışma OSB li çocuklara sahip babalara yönelik olarak yürütölmüştür. Diğer engel gruplarında yer alan çocuklara sahip babalar ile evlilik yaşam, kabul red ve aleksitimi düzeyleri ile ilgili bir çalışma yapılabilir.
- 2.** Bu alışma nicel olarak yürütölmüştür. Bu alanda nitel bir çalışma ile babaların evlilik yaşam doyumları ve aleksitimi düzeylerinin çocuklarını kabul red düzeylerine etkisi araştırılabilir.
- 3.** Bu araştırma Türkiye'nin 7 ili ile sınırlı tutulmuştur. Fakat her bölgeden daha fazla ili kapsayan ve daha farklı sonuçlar elde edilmesini sağlayacak bir araştırma yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Acar, H. (1998). *Ankara'da sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu genel müdürlüğüne bağlı sosyal hizmet kuruluşlarında çalışan üniversite mezunu evli personelin evlilik doyumları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akfıdan, A. (2016). *Otizm'de görülen duyuşsal bozuklukların gelişim basamaklarına olan etkisi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akkök, F., Askar, P. ve Karancı, N. (1992). Özürlü bir çocuğa sahip anne babalardaki stresin yordanması. *Özel Eğitim Dergisi*, 1 (2), 8-13.
- Alpaytaç, S. (2015). *Otizm üzerine Türkiye'den bir örnek vaka incelemesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders Fifth Edition*, American Psychiatric Association
- Ansari, Z. A. (2002). Parental acceptance- rejection of disabled children in non-urban Pakistan. *North American Journal of Psychology*. 4, (1), 121-128.
- Ar, Ö.F. (2014). *Normal gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynler ile otizmlilerle çocuğa sahip ebeveynlerin evlilik uyumu ve anksiyete düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arslan, S. (2011). *İstanbul'da otistik çocuklar eğitim merkezlerindeki öğrenci ebeveynlerinin yaşamları boyunca karşılaştıkları sorunların incelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Arslan, E., İnce, G. (2015). 12 haftalık egzersiz programının atipik otizmlilerle çocukların kaba motor beceri düzeylerine etkisi. *Uluslararası Spor, Egzersiz Ve Antrenman Bilimi Dergisi* 1, 51-62.
- Aslan, B. (2014). *Ebeveyn Kabul Reddi Ve İntihar Olasılığı: Yaşam Amaçları Ve Yalnızlık Açısından Bir Değerlendirme*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Atasayar, A. (2003). *Ergenlerin aleksitimik özelliklerinin psikolojik belirtileri ve yaşam doyumları ile ilişkisi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

- Ateş, G.E. (2016). *Rehabilitasyon merkezlerinde eğitim alan otizm tanısı almış olan çocuklara sahip ebeveynlerin yaşam doyumunun, aile işlevlerinin ve öğrenilmiş güçlülüğünün incelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ateş, M. A., Algül, A., Gülsün, M., Geçici, Ö., Özdemir, B., Başoğlu, C., Semiz, Ü. B., Ebrinç, S., & Çetin, M. (2009). Antisozyal kişilik bozukluğu olan genç erkeklerde aleksitimi, saldırganlık ve psikopati ilişkisi. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 46: 135-139.
- Aygen, S. (2011). *Otizm tanısı almış çocuk ve ergenlerin annelerinde aleksitimi düzeyinin yordanması*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aytekin, E. (2015). *Ortaokul öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin ebeveyn kabul red Algısı ve demografik değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bagby, R.M., Taylor G.J, Parker J.D.A. & Dickens SA. (2006). The development of the Toronto Structured Interview for Alexithymia: *Psychotherapy and Psychosomatics*. 75, 25-39.
- Bartholomew, K. & Horowitz, L. (1991). Attachment styles among young adults: a test of a four category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-141.
- Beach, M. (1994). Alexithymia and somatization relationship to DSM-III-R diagnoses. *Journal of Psychosomatic Research*, 38 (6): 529-535.
- Birkan, B. (2002) Erken özel eğitim hizmetleri, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 99-109.
- Blanchard, B.E Arena,J.G. & Pallmeyer, J.P. (1981). Psychosometrik properties of a scale to measure alexithymia. *Psychother Psychosom*, 35, 67-71.
- Bodur, Ş. ve Soysal, Ş. (2004). Otizmin erken tanısı ve önemi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 2004, 13 (10), 394-398.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and Loss: vol. 2. separation, anxiety and anger*. New York: Basic Books.
- Bozkurt, E. (1989). *Üniversite öğrencilerinin atılganlık düzeylerini etkileyen Sosyo-ekonomik faktörler*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Bulut I. (1993). *Ruh hastalığının aile işlevlerine etkisi*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadın

ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.

- Uran, B. (2016). *Aleksitimik skoru yüksek olanlarda benlik algısı, benlik saygısı ve değişik demografik özelliklerin değerlendirilmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Carter, A.S. & Watchel, K. (2008). Reation to diagnosis and parenting styles among mothers of young children with ASDs, *Autism*, 12 (5) 575-594.
- Çiğerli, Ö., Topsever, P., Alvir, T.M., Görpelioğlu, S. (2014). Engelli Çocuğu Olan Anne-Babaların Tanı Anından İtibaren Ebeveynlik Deneyimleri: Farklılığı Kabullemek. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 8(3):86-92. DOI:10.5455/tjfmpe.159761.
- Cooper, E.D. & Holmstrom , R.W. (1984). Relation ship between alexihmia and somatic complaints in normal sample. *Psychother Psychosom*, 41, 20-24.
- Çağ, P. ve Yıldırım İ. (2013). Evlilik doyumunu yordayan ilişkisel ve kişisel değişkenler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (39), 13-23
- Çolakkadioğlu, O., Yazgan İnanç, B., Toros, F. ve Uğuz, Ş. (2004). Zihinsel ve/veya bedensel engelli çocukların annelerinin anksiyete, depresyon ve stres düzeylerinin belirlenmesi, *Klinik Psikiyatri*, 7, 42-47.
- Çopuroğlu, C., ve Mengi, A. (2014). Toplumsal dışlanma ve otizm. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkis*, 615.
- Darıca, N., Abidoğlu, Ü. ve Gümüşçü, Ş. (2005). *Otizm ve otistik çocuklar*. Ankara: Dizgi Baskı.
- Deci, E.L. & Ryan, R.M. (2008). Hedonia, eudaimonia, and well-being: An introduction. *Journal of Happiness Studies*, 9, 1-11.
- Dere, N. (2009). *Annelerin otistik çocuklarını kabul etmeleri ile otistik çocukların Kardeşlerinin kardeşlerini kabulü arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Dereboy, F. (1990). *Aleksitimi öz bildirim ölçeklerinin psikometrik özellikleri üzerine bir çalışma*. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- De Sousa, A. (2010). Mother of children with developmental disabilities: An analysis of psychopathology. *Journal of Pakistan Psychiatric Society*, 7(2), 84-90.

- Dökmen, Ü. (2000). *Yarına kim kalacak? Evrenle uyumlaşma sürecinde varolmak Gelişmek uzlaşmak*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Durak Batıgün, A., Büyüksahin, A. (2008). Aleksitimi: Psikolojik Belirtiler ve Bağlanma Stilleri. *Klinik Psikiyatri*, 11:105-114
- Ende İnce, Z. ve Güdücü Tüfekci, F. (2015). Engelli çocuğu olan ebeveynlerde evlilik uyumu ve yaşam doyumunun değerlendirilmesi ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(1)
- Eraslanlı, K. (1990). Aile içi ilişkilerin dayandığı psikolojik temeller. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.
- Erbek, E. Beştepe, E., Akar, H., Eradamlar, N. & Alpkan, R. L. (2005). Evlilik uyumu. *Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 18 (1), 39-47.
- Erden, D. (2005). Farklı yetiştirme koşullarının aleksitimi, depresyon ve psikiyatrik belirtilerle ilişkisi. *Klinik Psikiyatri*, 8: 60-66.
- Ergün, H. (2008). *14-18 yaş arası ergenler ve ebeveynlerinde aleksitimik özellikler, ebeveyn tutumları, bağlanma ve bağımlılık*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eripek, S.(1996). *Zihin engelli çocuklar*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Erkan,S. & Toran,M. (2004). Alt sosyo-ekonomik düzey annelerin çocuklarını kabul Ve reddetme davranışlarının incelenmesi (Diyarbakır İli Örneği). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 27: [2004] 91-97.
- Eryavuz, A. (2006). *Çocuklukta algılanan ebeveyn kabul veya reddinin yetişkinlik dönemi yakın ilişkileri üzerindeki etkileri*. Yayınlanmış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Faryna, A. Rodenhauser, P. & Torem, M. (1986). Development of an analog alexithymia scale. *Psychother Psychosom*, 45, 201-206.
- Fırat, S. (2000). *Otistik ve zihinsel özürlü çocukların annelerinde, kaygı, depresyon, aleksitimi ve genel psikolojik değerlendirme*. Yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Gander, M. & Gardiner, H. (2010). *Çocuk ve ergen gelişimi* (7. baskı).Dönmez A., Onur, B. ve Çelen N. (çev.), Ankara: İmge Kitabevi.
- Gau, S.S.F., Chou, M.C., Chiang, H.L., Lee, J.C., Wong, C.C., Chou W.J. & Wu,YY.

- (2011). Parental adjustment, marital relationship, and family function in families of Children with autism. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 10.1016.
- Genç, H. (2015). *Zihinsel engelli çocuklara sahip anne ve babaların yaşam doyumlarının ve aleksitimik düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Gillberg C, & Coleman M. (2000). *The Biology of the Autistic Syndromes. 3d edition*. London: Cambridge University Press.
- Girli, A. (2004). *Otistik çocuklar ve aileleri aile eğitim programları: kuramsal yaklaşımlar Ve uygulamalar*. İzmir: Işık Özel Eğitim Yayınları.
- Grabe, H.J., Spitzer, C. & Freyberger, H. J. (2004). Alexithymia and personality in relation to dimensions of psychopathology. *Journal of the American Psychiatric Association*, 161: 1299-1301.
- Greenspan, I.S, & Wieder, S. (2004). *Özel gereksinimli çocuk*. Ersevim, İ. (çev.), İstanbul : Özgür Yayınları.
- Girli, A. (1995). *Normal zekâlı kardeşlerin zihinsel engelli kardeşe yönelik kabul düzeylerinin belirlenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Gülaldı, D. (2010). *Erken çocuklukta Serebral Palsi'li ve Otistik çocuk annelerinin ebeveyn stres düzeylerinin yaşam doyumları ile ilişkisinin incelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güleç, H., Sayar, K., Topbaş, M., Karakucak, M. ve Ak, İ. (2004). Fibromiyalji sendromu olan kadınlarda aleksitimi ve öfke. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 15, 191-198.
- Güler, H. K. (2014). *Yetişkin bireylerde bağlanma biçimleri ile psikososyodemografik değişkenlerin aleksitimi düzeyi üzerindeki etkileri*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Bilim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gündoğar, D., Sallan-Gül, S., Uskun, E., Demirel, S. & Keçeci, D. (2007). Üniversite öğrencilerinde yaşam doyumunu etkenlerin incelenmesi. *Klinik Psikiyatri*, 10, 14-27.
- Gündoğdu, F. B. (1995). *Otistik ve normal çocuğu olan ana-babaların evlilik uyumlarını algılamaları ve bazı değişkenler bakımından karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Güven, N. (2005). *İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar ve Evlilikte Problem Çözme Becerilerinin Evlilik Doyumu ile ilişkisi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Güz, Ay, Dilbaz (2000). Bir Grup Dermatolojik Hastalarda Aleksitimi, Depresyon ve Anksiyete. *Düşünen Adam*, 13(3): 161-165
- Hasting, R.P. & Johnson, E. (2001). Stress in UK families conducting intensive home-based behavioral intervention for their young child with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 31, 327-336.
- Hazan, C. & Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological Inquiry*, 5(1), 1-22.
- Hendrick, S. S. (2009). *Yakın ilişkiler psikolojisi* (1.Baskı). Dönmez, A. (çev.), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. (Orijinal basım tarihi 2003).
- Kaner, S.(2004). *Engelli çocuğu olan ana babaların algıladıkları stres, sosyal Destek ve yaşam doyumlarının incelenmesi*. Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu, Ankara.
- Karaaslan, D. (2015). *Otizmlı çocukların tıbbi tanılama süreçlerine ilişkin ailelerin ve tanılama görev alan uzman doktorların görüşlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karacar, E. (2016). *Ebeveynlerin bakış açısından otizmlı çocukların fiziksel aktiviteye katılımlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gedik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmit.
- Karadeniz, H. K. (2013). *Otizmlı ve normal gelişim gösteren çocukların alıcı dil becerilerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Kauhanen J, Kaplan G.A, Julkunen J, Wilson T.W, Salonen J.T. 81993). Social Factors In Alexithymia. *Comprehensive Psychiatry*, 34 (5): 330-335.
- Khaleque, A. & Rohner, R. P.(2002). Perceived parental acceptance-rejection and psychological adjustment: a meta-analysis of cross-cultural and intracultural studies. *Journal of Marriage and Family*, 64, 54-64.
- Kırcaali-İftar, G. (2005). *Otistik özellik gösteren çocuklara iletişim becerilerinin kazandırılması*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Kırcaali-İftar, G. (2015). *Otizm spektrum bozukluğu*. (2. Baskı). İstanbul: Daktylos Yayınları.

- Kırcaali-İftar, G. (2007). *Otizm spektrum bozukluğu*. İstanbul: Daktylos Yayınları.
- Kirby, J.S. (2005). *A study of the marital satisfaction levels of participants in a marriage education course*. Doktora Tezi, Department of Educational Leadership and Counseling Department, University of Lovislono, Monnoe.
- Koçak, R. (2003). *Duygusal ifade eğitimi programının üniversite öğrencilerinin aleksitimi ve yalnızlık düzeylerine etkisi*.Yayınlanmış Doktora tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Enstitüsü, Ankara.
- Korkmaz, B. (2000). *Yağmur Çocuklar Otizm Nedir?* . İstanbul: Doğan Kitap.
- Koşkunlu, Y. (2008). *Muzaffer İzgü'nün "Anneannemin akıl almaz maceraları" serisindeki "aile" kavramının çocuk gelişimi açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kozloff, M.A. (1984). A training program for families of children with autism: Responding to family needs. In Shopler, E. & Mesibov, G. (Eds.), *The effects of autism on the family* (pp.163-185) New York, Plenum Publishing Corporation.
- Köksal, G. ve Kabasakal, Z. (2012). Zihinsel engelli çocukları olan ebeveynlerin yaşamlarında algıladıkları stresi yordayan faktörlerin incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32.
- Köse, F. (2003). *K.K.T.C. Lefkoşa ilköğretim okullarına devam eden dokuz yaş çocuklarının anne tutumları ile kardeş ilişkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Krystal, H. (1979). Alexithymia and psychotherapy. *American Journal of Psychotherapy*, 33, 17-31.
- Krystal, H.J. (1982). Alexithymia and effectiveness of psychoanalytic treatment. *International Journal of Psychoanalytic Psychotherapy*. 9, 353-378.
- Kuiper, N. A., Martin, A. & Dance, K. A. (1992). Sense of humor and enhanced quality of life. *Personality and Individual Differences*, 13, 1273-1283.
- Küçüker, S. (1993). *Özürlü çocuk ailelerine yönelik psikolojik danışma hizmetleri*. Yayınlanmış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Küçüker, S. (1997). *Bilgi verici psikolojik danışmanlık programının zihinsel özürlü kardeşlerinin özürle ilgili bilgi düzeylerine ve özürlü kardeşlerine yönelik tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal

Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Lauritsen M.B. & Ewald H. (2001). The genetics of autism. *Acta Psychiatr Scand* 103: 411-427.
- Lecavalier, L., Leone, S. & Wiltz, J. (2006) The impact of behavior problems on caregiver stress in young people with autism spectrum disorders. *Journal of Intellectual Disability Research*, 50 (3), 172-183.
- Lesser, I.M. (1981). A review of the Alexithmia concept. *Psychosomatic Medicine*, 43(6), 531-543.
- Lesser, I.M. (1985). Current concepts in psychiatry: Alexithmia. *The New England Journal of Medicine*, 312 (11), 690-694.
- Lobato, D. (1983). Sibling of handicapped children: A Review. *Journal of Autism and Developmental Disorders* 13(4), 347-364
- Matson, J. L. & Shoemaker, M. (2009). Intellectual disability and its relationship to autism spectrum disorders. *Research in Developmental Disabilities* 30:1107–1114
- Matson, M.L., Mahan, S. & Matson, J.L. (2009). Parent training: A review of methods for children with autism spectrum disorders. *Research in Developmental Disabilities* 30:868-875.
- Moore, L.M., V.F. Howard, T.F. McLaughlin. (2002). Siblings of Children With Disabilities: A Review and Analysis. *International Journal of Special Education*, 17 (1): 49-63.
- Mukaddes, N. M. (2013). *Otizm spektrum bozuklukları: Tanı ve takip. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.*
- Mutluer, T. (2013). *Otizm spektrum bozukluğunda uyku alışkanlıklarının ve farklı parametrelerle olan ilişkisinin değerlendirilmesi*, Uzmanlık Tezi, İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi, İstanbul.
- Öksüz, Z. (2008). *Otistik ve normal çocuk sahibi anne babaların bazı psikiyatrik ve psikolojik özelliklerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Önder, A., ve Gülay, H. (2008). Comparing acceptance and rejection levels of mentally handicapped children's parents and normally developed children's parents. Second International Society for Interpersonal Acceptance and Rejection Congress, Greece.
- Öngider, N. (2006). *Evli ve boşanmış ailelerde algılanan ebeveyn kabul veya reddinin*

çocuğun psikolojik uyumu üzerindeki etkileri. Yayınlanmış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

- Özekeş, M., Girli, A., Yurdakul, A. ve Sarısoy, M. (1998). Evlilik ilişkisinde engelli çocuğa sahip olmanın rolü. *10. Ulusal Psikoloji Kongresi Kitapçığı*, İzmir.
- Özgülven, İ. E. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özgülven, İ. E. (2000). *Evlilik ve aile terapisi*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özşenol, F. ve Ünay B. (2002). Engelli çocukalara sahip ailelerin psikososyal durumlarının ve beklentilerinin incelenmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 44(2): 188-194.
- Pişkin, Ü. ve Gümüşçü, Ş. (1994). Otistik bir çocuk ve ailesinin kısa süreli eğitim programından sağladıkları yarar: Bir vaka sunusu. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(32):30-34.
- Prizant, B. M. (1996). Brief Report: Communication, Language, Social, and Emotional Development. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 26, 173-178.
- Rohner, R.P., & Pettengill, S. M. (1985). Perceived parental acceptance- rejection and parental control among Korean adolescents. *Child Development*, 56, 524-528. doi:10.2307/1129739
- Rohner, R. P. (1986). *The warmth dimension: Foundations Of Parental Acceptance-Rejection Theory*. Newbury Park: Sage Publications
- Rohner, R. P. (1998). Father love and child development: History and current evidence. *Current Directions in Psychological Science*, 7, 157-161
- Rohner, R. P. and Khaleque, A. (2003). Reliability and validity of the Parental Control Scale a meta-analysis of cross-cultural and intracultural studies. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 34(6), 643-649.
- Rohner, R.P. & Khaleque, A. (2005). Parental acceptance-rejection and life-span development : A universal perspective. In . Lonner W.J., Dinel D.L., Hayes S.A. & Sattler, D.N. (eds.), *Online Readings in Psychology and Culture*.
- Rohner R.P., Khaleque A. & Cournoyer D.E. (2012). Introduction to parental acceptance-rejection theory, methods, evidence, and implications. <http://csiar.uconn.edu/introduction->
- Rohner, R.P., Rohner, E.C. (1981). Parental acceptance-rejection and parental control: Cross-Cultural Codes. *Ethology*, 20(3): 245-260.

- rejection theory, methods, evidence, and implications.* University of Connecticut, Connecticut.
- Rohner, R.P. (2004). The Parental "Acceptance-Rejection Syndrome": Universal Correlates of Perceived Rejection. *American Psychologist*, 59 (8), 830-840
- Sağlam, E. (2016). *Evlilik uyumunu etkileyen faktörler: Bağlanma stilleri ve aleksitimik özellikler.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Saraç, T. (2013). Otistik çocuk ebeveynlerinin geniş otizm fenotipi ve aleksitimi özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Sayar, K. (2007). Kalple ilişkili olmayan göğüs ağrısında aleksitimi, öfke ve bedensel duyumları büyütme. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 8, 14-21.
- Scarpa, A. and Rezendes, D. L. (2011). Associations between parental anxiety/depression and child behavior problems related to autism spectrum disorders: The Roles of parenting stress and parenting self-efficacy. Hindawi Publishing Corporation Autism Research and Treatment, 2011, 1–10.
- Sifneos, P.E.(1972).Is dynamic psychotherapy contraindicated for a large number of patients with psychosomatics disease. *Psychotherapy and Psychosomatics*. 21, 133-136
- Sifneos, P.E. (1988). Alexithymia and its relationship to hemispheric specialization affect and creativity. *Psychiatric Clinics of North America*. 11(3), 287-293
- Sokolski, D.M. & Hendrick, S.S. (1999). Marital satisfaction. *American Journal of Family Therapy*. 26(1), 39-49.
- Soykan Aysev, A. ve Taner, Y.I. (2007). *Çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları.* Ankara: Johnson&Johnson.
- Sucuoğlu, B., Küçüker, S., Kanık, N. (1992). *Anne babaların özürlü çocuklarının eğitimine katılımları.* Yayınlanmamış Araştırma Raporu, Ankara Üniversitesi Araştırma Projesi Fonu. Proje Kod: 92-04-00-01
- Şahin, G. (2011). *Otizmi olan çocuklara dış fırçalama becerisinin öğretiminde eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Şendil, G. ve Kızıldağ, Ö. (2004). Çocuk ve ergenlerde ebeveyn evlilik çatışması algısı. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. 10, 58-66.
- Taşköprü, M. (2013). *Evlilik doyumu ile problem çözme becerileri, stresle başa çıkma*

- ve evlilik süresi arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Bilim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Taylor, G.J., Bagby, R.M. & Parker, J.D.(1991). Alexithymia construct, a potential paradigm for psychosomatic medicine. *The Academy of Psychosomatic Medicine*, 32(2), 153-163.
- Taylor, G. J. (1987). Alexithymia: History validation of the concept. *Transcultural Psychiatry*, 24, 85-95.
- Taylor, G. J. & Bagby, R. M. (1988). Creation validity of the Toronto Alexithymia Scale. *Psychosomatic Medicine*, 50, 500-509.
- Tezcan, S. ve Coşkun, Y. (2004). Türkiye’de 20. yüzyılın son çeyreğinde kadınlarda ilk evlenme yaşı değişimi ve günümüz evlilik özellikleri. *Nüfusbilim Dergisi*, 26, 15-34.
- Tezer, E. (1986). *Evlü eşler arasındaki çatışma davranışları: Algılama ve doyum*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Tezer, E. (1994). Evi eşler arasındaki çatışmalar ile çeşitli demografik değişkenlerin evlilik doyumuna etkisi: Kadının bir işte çalıştığı ve çalışmadığı eşler üzerinde bir araştırma. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi*, 2 (3), 209–217.
- Tezer, E. (1994). Evlilik ve iş doyumunu ilişkisi: İlişki Çatışmalar Ve Bazı Demografik Değişkenlerin Rolü. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmeti*, 2 (1).
- Tezer, E. (1996). Evlilik ilişkisinden sağlanan doyum: Evlilik Yaşamı Ölçeği. *Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi*, 2 (7), 1-7
- Thompson, J. (2009). Emotionally dump: An Overview of Alexithymia. <http://books.google.com.tr>
- Toran, M. (2005). *Farklı Sosyo-Kültürel Düzeylere Sahip Annelerin Çocuklarını Kabullenme ve Reddetme Davranışlarının İncelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türk, M. (1992). *Üniversite öğrencilerinde aleksitimik özellikler ile ruh sağlığı arasındaki ilişki*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Uluyol, M. (2015). *Çocukların otizm spektrum bozukluğu derecesi ile duyu-biliş-motor özellikleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

- Üstüner Top. F. (2009). Otistik çocuğa sahip ailelerin yaşadığı sorunlar ve ruhsal durumlarının değerlendirilmesi: Niteliksel Araştırma. *Çocuk Dergisi*, 9(1):34-42
- Vardacı, G. (2011). *Otistik çocukların ailelerine uygulanan aile eğitim programının, aile içi iletişim becerilerine, ailenin problem çözme becerilerine ve otistik çocuklarıyla ilgili algularına etkisi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Way, I., Yelsma, P., Van Meter, A.M. & Black Pond, C. (2007). Understanding alexithymia and language skills in children: Implications For Assessment and Intervention. *Language, Speech and Hearing Services in Schools*, 38, 128-139.
- Whitman, T.L. (2004). *The development of autism: A Self Regulatory Perspective*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Wing, L. (1997). The history of ideas on autism : Legends, Myths and Reality, *Autism*, 1:13-23. Doi:10. 1177/1392361397011004
- Wing, L. (2005). Otizm el rehberi. (Ed.) Kunt, S. Tohum Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı, İstanbul.
- Wilkinson, K. M. (1998). Profiles of language and communication skills in autism. *Mental Retardation and Developmental Disabilities Research Reviews*, 4, 73-79
- Yamaç, A. (2011). *Zihinsel engelli çocukların ebeveynlerinin, çocuklarını kabul-red düzeyi ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Marmara üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yavaş, İ. (1998). Psikiyatri El Kitabı. (Ed.) Güleç, C. ve Köroğlu, E. *Otistik Bozukluk* (1079-1109). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Yemez, B. (1991). *Psikosomatik, Somatoform ve diğer bozukluklarda aleksitimi kontrol, üzerine bir çalışma*. Uzmanlık Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yıldız, D. (2009). *Okul öncesi dönem engelli çocuğa sahip annelerin çocuklarını kabullenişleri ile umutsuzluk düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, A. (2001). Eşler arasındaki uyum: Kuramsal Yaklaşımlar Ve Görgülü Çalışmalar. *Aile ve Toplum Dergisi*, 1 (4), 19-23.

Yılmaz Dinç, S. ve Şar, A. H. (2015). Polislerde evlilik doyumu ile mesleki tükenmişlik arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *International Journal of Social Science*. Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3093> Number: 40, 485507.

Zeteroğlu, E. Ş. (2006). 25-72 aylar arasındaki otistik çocukların gelişimlerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

EKLER

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

Sayın Katılımcı;

Aşağıda genel olarak siz ve aileniz ile ilgili çeşitli sorular yer almaktadır. Burada yer alan hiçbir ifadenin doğru veya yanlış cevabı yoktur. Bizim için önemli olan sizin duygu ve düşüncelerinizi dürüst ve içtenlikle dile getirmenizdir. Size uygun olan cevabı işaretleyiniz. Toplanan bilgiler Yüksek Lisans tezinde bilimsel çalışma amaçlı kullanılacaktır. Araştırma sonuçlarından kişisel bir değerlendirme yapılmayacağı için isminizi yazmanıza gerek bulunmamaktadır. Tüm sorulara samimi bir şekilde yanıt veriniz. **Verdiğiniz yanıtlar tamamen gizli tutulacaktır.**

Araştırma projesi hakkında bilgi almak istediğinizde veya araştırma sonrası bu çalışma dolayısıyla ortaya çıkabilecek problemlerle ilgili yardım almak istediğinizde araştırma yürütücüsü ile haletekin06@gmail.com iletişim adresinden temasa geçebilirsiniz.

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU**AİLE BİLGİ FORMU****KİŞİSEL BİLGİLER**

Yaşınız:.....

Eğitim Durumunuz:.....

Mesleğiniz:.....

Gelir Durumunuz:

0-500tl ( )

501-1000tl ( )

1001-1500tl ( )

1501-2000tl ( )

2001-3000tl ( )

3001+ ( )

Medeni Durumunuz: ( ) Evli ( ) Boşanmış

Eşiniz Hayatta mı? : ( ) Evet ( ) Hayır

Sahip Olduğunuz Çocuk Sayısı:.....

Sahip Olduğunuz Engelli Çocuk Sayısı:.....

Otizm hakkında herhangi bir seminere katıldınız mı? : Evet ( ) Hayır ( )

Memleketiniz:.....

Şu An Yaşadığınız Şehir:.....

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUK BİLGİLERİ

Yaşı:.....

Cinsiyeti:.....

Kaçınıcı çocuğunuz:.....

Çocuğunuzun Engel Düzeyi: Hafif ( ) Orta ( ) Ağır ( )

Başka Bir Engeli Varsa Türü Nedir? : Bedensel ( ) Görme ( ) Down ( ) Dil ve Konuşma ( ) Diğer( )

Çocuğunuz Otizm Tanısına Kaç Yıldır Sahip: 0-1 Yıl ( ) 2-3 yıl( ) 3-4 yıl ( ) 4-5 yıl ( ) 5+ ( )

Çocuğunuzun Okul Türü: Normal ( ) Özel Eğitim Uygulama(Devlet) ( )

Destek Eğitim Alıyor mu? : Evet ( ) Hayır ( )

Kaç Yıldır Eğitim alıyor? :.....

TORONTO ALEKSİTİMİ ÖLÇEĞİ

		Aşağıda kendinize ilişkin duygu ve düşünceleri içeren ifadeler bulunmaktadır. Lütfen her bir ifadeyi dikkatlice okuyup 1'den 5'e kadar sıralanan puanlardan size en uygun olanına çarpı (X) işareti koyunuz. Her bir ifade için yalnızca bir seçim yapabilirsiniz.				
		Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
		1	2	3	4	5
1	Ağladığımda beni ağlatan şeyin ne olduğunu hep bilirim					
2	Hayal kurmak boşa zaman harcamadır					
3	Keşke bu kadar utangaç olmasaydım					
4	Çoğu zaman duygularımın ne olduğunu tam olarak bilemem					
5	Gelecek hakkında sıkça hayal kurarım					
6	Bir çokları kadar kolay arkadaş edinebileceğimi sanıyorum					
7	Bir sorunun çözümünü bilmek, o çözüme nasıl ulaşıldığını bilmekten daha önemlidir					
8	Duygularımı tam olarak anlatacak sözleri bulmak benim için zordur					
9	Herhangi bir olay hakkında görüşümü başkalarına açıkça belirtmekten hoşlanırım					
10	Bedenimde öyle şeyler hissediyorum ki, ne olduğunu anlayamıyorlar					
11	Benim için yalnızca bir işin yapılmış olması yetmez, nasıl ve neden yapıldığını bilmek isterim					
12	Duygularımı kolayca tanımlayabilirim					
13	Yalnızca sorunların neler olduğunu anlamaktan çok onların nereden kaynaklandığı üzerine düşünmeyi tercih ederim					
14	Sinirim bozuk olduğunda üzüntülü mü, korkulu mu yoksa öfkeli mi olduğumu bilmem					
15	Daha çok hayal gücümü kullanırım					
16	Yapacak başka şeyim olmadığında zamanımın çoğunu hayal kurarak geçiririm					
17	Bedenimden aldığım duyumlar, genellikle beni şaşırır					
18	Çok az hayal kurarım					
19	Olayların niçin bu şekle dönüştüğünü anlamaktan çok, işleri olurlarına bırakmayı tercih ederim					

20	Tam olarak tanımlayamadığım duygularım var					
21	İnsanların duygularının farkında olması önemlidir					
22	İnsanlar hakkında duygularımı tanımlamakta zorlanıyorum					
23	Çevremdekiler, duygularımdan daha çok söz etmemi isterler					
24	Kişi, olayları derinine inecek şekilde açıklamalıdır					
25	İçimde neler olup bittiğini bilmiyorum					
26	Çoğu zaman kızgınlığımın farkına varmam					

EVLİLİK YAŞAMI ÖLÇEĞİ

Prof. Dr. Esin Tezer

Aşağıda evlilik yaşamına ilişkin 10 cümle bulunmaktadır. Bu cümlelerden her birinin altında da "kesinlikle katılmıyorum", "katılmıyorum", "kararsızım", "katılıyorum" ve "kesinlikle katılıyorum" seçenekleri yer almaktadır. Her cümleyi dikkatle okuyunuz ve sizin evlilik yaşamınıza uyan seçeneği çarpı (X) koyarak işaretleyiniz.

1. Evlilikten beklediklerimin çoğu gerçekleşti.

- ( ) Kesinlikle katılmıyorum   ( ) Katılmıyorum   ( ) Kararsızım
 ( ) Katılıyorum   ( ) Kesinlikle katılıyorum

2. Evliliğimizdeki engellerin aşılamaz olduğunu düşünüyorum.

- ( ) Kesinlikle katılmıyorum   ( ) Katılmıyorum   ( ) Kararsızım
 ( ) Katılıyorum   ( ) Kesinlikle katılıyorum

3. Evliliğimizi çok anlamlı buluyorum.

- ( ) Kesinlikle katılmıyorum   ( ) Katılmıyorum   ( ) Kararsızım
 ( ) Katılıyorum   ( ) Kesinlikle katılıyorum

4. Evliliğimizde giderek eksilen heyecan beni rahatsız ediyor.

- ( ) Kesinlikle katılmıyorum   ( ) Katılmıyorum   ( ) Kararsızım
 ( ) Katılıyorum   ( ) Kesinlikle katılıyorum

5. Evliliğimiz zaman zaman bana bir yük gibi geliyor.

- ( ) Kesinlikle katılmıyorum   ( ) Katılmıyorum   ( ) Kararsızım
 ( ) Katılıyorum   ( ) Kesinlikle katılıyorum

6. Huzurlu bir ev yaşamım var.

- ( ) Kesinlikle katılmıyorum   ( ) Katılmıyorum   ( ) Kararsızım
 ( ) Katılıyorum   ( ) Kesinlikle katılıyorum

7. Evliliğimiz her geçen gün daha iyiye doğru gitti.

- ( ) Kesinlikle katılmıyorum   ( ) Katılmıyorum   ( ) Kararsızım
( ) Katılıyorum   ( ) Kesinlikle katılıyorum

8. Bizim ilişkimiz ideal bir karı-koca ilişkisidir.

- ( ) Kesinlikle katılmıyorum   ( ) Katılmıyorum   ( ) Kararsızım
( ) Katılıyorum   ( ) Kesinlikle katılıyorum

9. Eşim benim için aynı zamanda iyi bir arkadaştır.

- ( ) Kesinlikle katılmıyorum   ( ) Katılmıyorum   ( ) Kararsızım
( ) Katılıyorum   ( ) Kesinlikle katılıyorum

10. Başbaşa kaldığımız zaman benim canım hiç sıkılmaz.

- ( ) Kesinlikle katılmıyorum   ( ) Katılmıyorum   ( ) Kararsızım
( ) Katılıyorum   ( ) Kesinlikle katılıyorum

Turkish Parent PARQ/Control (Short Form)

Ebeveyn EKRÖ/Kontrol (Kısa Form)

Isim (ya da numara)

Versiyon (Anne/Baba)

Tarih

Bu sayfada ebeveynlerin bazen çocuklarına nasıl davrandığını ifade eden cümleler yer almaktadır. Lütfen her cümleyi dikkatle okuyup, sizin çocuğunuza nasıl davrandığınızla ne kadar bağdaşp bağdaşmadığını düşünün. Lütfen çok fazla düşünmeden aklınıza ilk gelen cevabı işaretleyip, bir sonraki cümleye geçiniz.

Her cümlenin yanında dört tane kutu var. Eğer ifade, sizin çocuğunuza davranışınız hakkında temelde uygun ise, kendinize; “Hemen hemen her zaman mı doğru?” yoksa “Bazen mi doğru?” diye sorun. Eğer çocuğunuza hemen hemen her zaman böyle davrandığınızı düşünüyorsanız, HEMEN HEMEN HER ZAMAN DOĞRU kutusuna, bazen böyle davrandığınızı düşünüyorsanız BAZEN DOĞRU kutusuna X işareti koyunuz.

Eğer cümle çocuğunuza karşı olan davranışınızı doğru olarak anlatmıyorsa, o zaman kendinize, “Nadiren mi doğru?” yoksa “Hemen hemen hiçbir zaman doğru değil mi?” diye sorun. Eğer çocuğunuza nadiren böyle davranıyor iseniz, “NADİREN DOĞRU” kutusuna, eğer hiçbir zaman böyle davranmıyorsanız “HEMEN HEMEN HİÇBİR ZAMAN” kutusuna X koyunuz.

Unutmayın, doğru veya yanlış bir yanıt yoktur. Onun için mümkün olduğu kadar dürüst ve açık olun.

Örnek:

	BENİM İÇİN DOĞRU		BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
	<i>Hemen Hemen Her zaman Doğru</i>	<i>Bazen Doğru</i>	<i>Nadiren Doğru</i>	<i>Hiçbir Zaman Doğru Değil</i>
Çocuğum iyi davrandığı zaman ona sarılır ve öperim.	☒	☐	☐	☐

© Rohner Research Publications, 2002, 2004 (Revised June, 2004)

Turkish Translation – M. Selenga Gürmen, January 2012

Control Items Translation -- E. Isık, November 2014

		BENİM İÇİN DOĞRU		BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
		<i>Hemen Hemen Her zaman Doğru</i>	<i>Bazen Doğru</i>	<i>Nadiren Doğru</i>	<i>Hiçbir Zaman Doğru Değil</i>
1.	Çocuğum hakkında güzel şeyler söylerim.	☐	☐	☐	☐
2.	Çocuğuma ilgi göstermem.	☐	☐	☐	☐
3.	Çocuğumun neleri yapıp neleri yapamayacağını kesin olarak bilmesini sağlarım.	☐	☐	☐	☐
4.	Çocuğumun bana güvenmesini sağlarım.	☐	☐	☐	☐
5.	Haketmediği zamanlarda bile çocuğuma vururum.	☐	☐	☐	☐
6.	Çocuğumu büyük bir baş belası olarak görürüm.	☐	☐	☐	☐
7.	Çocuğuma sürekli olarak nasıl davranması gerektiğini söylerim.	☐	☐	☐	☐
8.	Kızdığım zaman çocuğumu cezalandırırım.	☐	☐	☐	☐
9.	Çocuğumun sorularını cevaplayamayacak kadar çok meşgulümdür.	☐	☐	☐	☐
10.	Çocuğumdan hoşlanmıyorum.	☐	☐	☐	☐
11.	Çocuğumun ne yaptığıyla gerçekten ilgiliyimdir.	☐	☐	☐	☐
12.	Çocuğuma bir sürü kırıcı sözler söylerim.	☐	☐	☐	☐
13.	Çocuğum yardım istediği zaman ilgi göstermem.	☐	☐	☐	☐
14.	Çocuğuma ne söylediysem, aynen öyle davranmasında ısrar ederim.	☐	☐	☐	☐
15.	Çocuğuma istendiğini ve ihtiyaç duyulduğunu hissettiririm.	☐	☐	☐	☐
16.	Çocuğuma çok ilgi gösteririm.	☐	☐	☐	☐
17.	Çocuğumun duygularını incitirim.	☐	☐	☐	☐
18.	Çocuğumun hatırlamam gerektiğini düşündüğü önemli şeyleri unuturum.	☐	☐	☐	☐
19.	Eğer kötü davranırsa çocuğuma sevilmediğini hissettiririm.	☐	☐	☐	☐

20.	Çocuğumun canı ne isterse yapmasına izin veririm.	☐	☐	☐	☐
21.	Çocuğuma yaptığı şeylerin önemli olduğunu hissettiririm.	☐	☐	☐	☐
22.	Çocuğum yanlış birşey yaptığı zaman onu korkutur veya tehdit ederim.	☐	☐	☐	☐
23.	Çocuğumun ne düşündüğünü önemserim, ve fikirlerini ifade etmesi için onu cesaretlendiririm.	☐	☐	☐	☐
24.	Diğer çocukların benim çocuğumdan daha iyi olduklarını düşünürüm.	☐	☐	☐	☐
		BENİM İÇİN DOĞRU		BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
		<i>Hemen Hemen Her zaman Doğru</i>	<i>Bazen Doğru</i>	<i>Nadiren Doğru</i>	<i>Hiçbir Zaman Doğru Değil</i>
25.	Çocuğuma istenmediğini hissettiririm.	☐	☐	☐	☐
26.	Çocuğumun yaptığı her şeyi kontrol etmek isterim.	☐	☐	☐	☐
27.	Çocuğuma onu sevdiğimi belli ederim.	☐	☐	☐	☐
28.	Beni rahatsız etmediği sürece çocuğumla ilgilenmem.	☐	☐	☐	☐
29.	Çocuğuma karşı yumuşak ve iyi kalpliyimdir.	☐	☐	☐	☐